

**Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Ústav politologie**

Diplomová práce

Písničkářské sdružení Šafrán

Přemysl Houda

Praha, leden 2005

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci Písničkářské sdružení Šafrán napsal samostatně na základě citovaných pramenů a literatury.

V Praze, 2. ledna 2006

Přemysl Houda

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Houda', written over a horizontal dotted line. The signature is stylized and cursive.

OBSAH

Úvod	4
Počátek normalizace	9
Změny na hudebním poli v sedmdesátých letech	14
První léta Šafránu	27
Snaha Šafránu o legální činnost	34
Sbližování s opozicí	47
Začátky tlaku Státní bezpečnosti	54
Rozhodnutí Státní bezpečnosti o likvidaci Šafránu	63
Konec Šafránu	71
Cesty se rozcházejí	83
Závěr	92
Prameny a literatura	95
Seznam příloh	97

ÚVOD

Hudba, jakožto významný prvek, jenž může ovlivňovat společenské mínění, se vždy musí potýkat se zájmem mocenských orgánů v jakémkoli autoritativním či totalitním státě. Touha svobodně tvořit a stvořené poté reprodukovat před posluchači, je totiž v naprosto příkrém protikladu s požadavky státu po všeobjímající kontrole jakékoli do veřejnosti zasahující sféry. Z této principiální neshody se nutně s hudbou dostává do příkrého konfliktu, jehož logickým vyústěním je pokus o její znásilnění a spoutání. Výsledek je jasný. Ovládnutí všech masmédií totalitním režimem a únik té, v pravém slova smyslu nejpůvodnější a z hloubky duše vyvěrající, hudby na samý okraj, do neoficiálních struktur. Ty skýtají jedinou možnost ji i nadále, bez kompromisů s mocí, provozovat. Předestřený vývoj lze demonstrovat na historii písničkářského sdružení Šafrán.

Volné sdružení písničkářů Šafrán existovalo v sedmdesátých letech, tedy v době, kdy se již plně prosadil tzv. normalizační kurz nového vedení KSČ. Byl to kurz vedoucí k opětovnému podrobení si veřejného dění Komunistickou stranou Československa po určitých záblescích uvolnění z konce let šedesátých. Společnost si ve své většině nechala vnutit a nakonec si i osvojila tzv. společenskou smlouvu, ve které vyměnila svá práva občanská za určitý stupeň státem garantovaného blahobytu.¹ Lidé, odmítající nabízený model, byli zatlačováni do ghetta, z něhož nevedlo příliš cest ven, a tak se ne okamžitě, ale pozvolna utvářelo disidentské hnutí. Písničkáři ze Šafránu se vymykali tomuto schématu. Snažili se působit naprosto oficiálně a přitom svobodně. Nebrali ohledy na nastupující režim a ani nechtěli na straně druhé sestoupit do undergroundového prostředí a vystupovat jen soukromě po různých bytech či na fíngovaných svatbách, tedy pro omezený okruh posluchačů.

V této snaze spatřuji jistý druh fenoménu, jenž dokazuje, že i za tehdejších podmínek se dala vytvořit a nějaký čas mohla fungovat, byť s řadou omezení a obtíží, svobodná scéna. A co je také důležité, v podstatě v rámci tehdejších právních norem, což činilo bezpečnostnímu aparátu značné obtíže.

¹ Srovnej s ŠIMEČKA, M., *Obnovení pořádku*, Brno 1990

Šafrán se stal jedním z „ostrůvků svobody“² v tehdejší moři beznaděje, nabalujícím na sebe pozornost zejména mládeže, čímž potenciálně ohrožoval stabilitu systému, což samozřejmě nemohlo zůstat bez následků a bylo to jedním z největších jeho „prohřešků“.

Je velmi nelichotivé, že naše odborná literatura se až do současnosti tomuto nezanedbatelnému, ale zanedbávanému tématu nevěnovala, nanejvýše se jej pouze okrajově dotkla. Veškerý zájem o tuto problematiku směřuje k hudbě provozované v podzemí, jakou hrály kapely The Plastic People of the Universe, DG 307 a další, což samo o sobě je záslužné, ale zplošťuje se tím tehdejší skutečnost, která se nedá nazírat pod takto zkresleným pohledem. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl svou diplomovou práci zasvětit právě Šafránu, abych zaplnil dosud existující mezeru v této oblasti studia. Jeho význam přitom nespočívá jen v Šafránu samém, ale zejména v tom, že je jakýmsi pevným bodem, na němž se dá dokázat, že šlo hrát více či méně oficiálně, využívat skulin ve vyhláškami sešněrovaném kulturním poli i v době zřejmé nesvobody. Ukazuje tedy třetí cestu mezi undergroundem a komunistickou stranou hýčkanými umělci, kterou bylo možné se vydat. Cestu, která nebyla příliš využívaná.

V mé práci bych chtěl zmapovat, krom samotné historie Šafránu, tehdejší platné právní normy, které se týkaly koncertní činnosti. To znamená, kdo mohl veřejně vystupovat a pobírat za svůj výkon honorář, jaká musel mít povolení pro samotný koncert. Kdo měl dohled nad představeními a kdo je mohl povolovat, kdo se mohl stát pořadatelem atd. Také toto považuji za velmi důležité, jelikož jsem se doposud nikde nesešel s prací, jež by o této tematice pojednávala a cítím zde jistý dluh. Chtěl bych na základě této analýzy popsat, jak se mezi těmito předpisy proplétali písničkáři ze Šafránu a jaké kroky činila ministerstva kultury a vnitra ve spolupráci s dalšími státními institucemi kroky, aby znesnadnila jejich veřejná vystoupení. Další rovinou mé diplomové práce bude snaha ukázat, jak a proč se postupně na Šafrán zaměřovala pozornost policie a jakými formami se projevovala, až po v podstatě neustálý a silný tlak, kterému byli jeho členové vystaveni v posledním období jeho existence. Ozřejmit výše jmenovaná témata bude hlavním úkolem mého bádání.

² Výraz přejatý z knihy Ostrůvky svobody. VANĚK, M. a kol., Ostrůvky svobody, Praha 2002.

Nechci a nebudu klást při odkrývání tlaku policie důraz na odhalování jmen jednotlivých agentů Státní bezpečnosti. Nemyslím si totiž, že se jedná o téma nosné. Naopak zaměřím svou pozornost na záležitosti systémové a tudíž důležité, s jejichž pomocí mohu zrekonstruovat pravdivý obraz tehdejšího dění. Vše ostatní by vedlo jen k zamlžení a pokřivení skutečnosti.

Při tvorbě mé práce budu v první řadě vycházet z archivního výzkumu. V něm spatřuji nejpodstatnější jádro celého mého výzkumu. Dokumenty povahy úřední, ať už pocházející z ministerstva kultury ČSR, předsednictva ÚV KSČ nebo z vlády ČSR, jsem načerpal ve Státním ústředním archivu, kde mi významnou pomoc poskytla paní PhDr. Alena Nosková, bez níž bych některé prameny získal mnohem obtížněji. Zásadní důležitost přitom mají usnesení vlády ČSR, jež se týkají kulturní oblasti. V podkladech pro ně jsem našel některé velmi detailní zprávy, jež pojednávaly o stavu hudební oblasti. Opírat se budu také o některé materiály, jež pocházejí z fondu ÚV KSČ. Pro mou práci však využiji i řadu dalších. Docházel jsem také do Archivu hlavního města Prahy, kde jsem probádal fond PKS a i zde jsem našel několik cenných informací, zejména o záměrech a činnosti Pražského kulturního střediska. Fond PKS je však do dnešních dnů fondem nezpracovaným, takže získat z něj větší počet archiválií bylo velmi složité.

Vedle výše zmíněných archivů jsem navštěvoval též Archiv ministerstva vnitra ČR, ve kterém jsem našel podstatné a pro můj výzkum neopominutelné dokumenty. Můj zájem se zde soustředil na svazky jednotlivých členů Šafránu, které na ně byly vedeny Státní bezpečností. Bez možnosti prostudování těchto svazků by má práce postrádala jeden ze základních stavebních kamenů. K materiálům vyhotovených StB je však nutné přistupovat nanejvýš ostražitě, jelikož se v nich vyskytuje množství zřejmých nepřesností, a tak především vypovídají o zamýšlených a následně prováděných aktivitách této instituce vůči „nepřátelskému“ sdružení, než o Šafránu jako takovém. Přestože mi volný přístup k osobním svazkům nabídl možnost celistvě zmapovat mé téma, nejsem si jistý, zda je správné, aby byly přístupné veřejnosti, protože se může leckdy jednat o velmi citlivé osobní údaje.

Vedle archivů jsem čerpal také z bohatých fondů knihovny Libri prohibiti, jejímž správcem je Jiří Gruntorád. Ta uchovává pro čtenáře v samizdatu vzniklé tituly. Nalezl jsem zde například knihu Jaroslava Hutky

Utkání se skálou aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ³, ve které jsou citovány i některé dokumenty jinde neexistující. Jedná se o důležité osobní svědectví, které nelze opominout. Zajímavou studií bylo také Folkové rozjímání Vladimíra Hanzela⁴, sepsané však původně anonymně. Autor zde zpracoval vývoj folkové hudby u nás, a přestože se nejedná o dílo rozsáhlé, je v podstatě jediné, které popisuje genezi tohoto žánru u nás.

Mimo této knihovny jsem prostudoval i publikace odborné a úvahy, zabývající se buď tzv. normalizací obecně či kulturou v tomto období, jež vyšly po roce 1989 knižně. Na prvním místě bych jmenoval znamenitou esej Milana Šimečky *Obnovení pořádku*.⁵ Jedná se o velmi propracovanou studii o Československu po roce 1968, vzniklou ještě v sedmdesátých letech. Pro obecný nástin popisované doby mi dále posloužily práce Milana Otáhalo, jednak jeho *Normalizace 1969-1989*⁶, v níž přehledně podává výčet titulů věnující se této problematice a také Otáhalova další práce *Opozice, moc, společnost*⁷, ve které se soustřeďuje na základní etapy vývoje tzv. normalizace. Pro dokreslení změn v mocenském aparátu je velmi inspirativní studie autorů Hradecké a Koudelky *Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974*.⁸ Kromě těchto základních publikací mi také posloužila kniha *Alternativní kultura*⁹, kterou editoval Josef Alan, jež sice zacílila svou pozornost v oblasti hudby na rock, přesto je však jako určitý náhled do oblasti kultury potřebná. Je samozřejmé, že jsem zde vyjmenoval jen část využitě literatury a v mé práci budu odkazovat i na tituly jiné, zde nezmiňované. Snažil jsem se na tomto místě uvést jen publikace základní.

Dalším zdrojem pro mé studium byly zákony a vyhlášky v probírané době platné. Ty jsem zčásti našel sám, ale některé vyhlášky nevyšlé ve sbírce zákonů jsem získal s pomocí pracovníků ministerstva kultury. Tyto právní

³ HUTKA, J., *Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ*, samizdat 1977.

⁴ HANZEL, V., *Folkové rozjímání. Historie a současnost čsl. folku*, samizdat, bez data.

⁵ ŠIMEČKA, M., *Obnovení pořádku*, Brno 1990.

⁶ OTÁHAL, M., *Normalizace 1969-1989. Příspěvek ke stavu bádání*, Praha 2002.

⁷ OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994.

⁸ HRADECKÁ, V., KOUDELKA, F., *Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974*, Praha 1998.

⁹ ALAN, J. ed., *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945-1989*, Praha 2001.

předpisy vymezují pole působnosti, v němž se musela odehrávat veškerá zákonná činnost a onu zákonnost se Šafrán snažil dodržovat.

Pro mou práci mělo nemalý význam studium dobového tisku. Velkou studnicí informací pro mne byl hudební časopis Melodie, který v oné době poměrně často a pravidelně zpravoval o akcích Šafránu. Také mi velmi pomohl k nabytí vědomostí o chystaných záměrech ministerstva kultury, jelikož se v ní objevují rozhovory s jeho úředníky nebo pracovníky Pražského kulturního střediska (PKS) a vůbec s lidmi majícími tehdy co do činění s hudbou.

Jako poslední ve výčtu zdrojů, jež budu citovat v diplomové práci, ale rozhodně ne poslední svou důležitostí, jsou rozhovory, jež jsem vedl s některými bývalými členy Šafránu. Velmi mi při mém bádání pomohli zejména Jaroslav Hutka, Jiří Pallas a Vlastimil Třešňák, kteří mi osvětlili některé záležitosti, jež nebylo možné najít v dokumentech a upozornili mě také na řadu významných faktů, kterých jsem si sám nevšiml. Velmi podstatné pro mne byly také jejich vlastní pocity a vzpomínky, kvůli nimž se také mohu pokusit vytyčené téma osvětlit. Bez nich by má práce nemohla vzniknout a nebo by postrádala svůj další důležitý rozměr.

POČÁTEK NORMALIZACE

Samotné téma tzv. normalizace není středobodem mého zájmu, ale je bezpodmínečně nutné nastínit základní obecné vývojové směry tohoto údobí, bez nichž by má práce postrádala potřebné ukotvení. Mimo zamýšleného náčrtu budu odkazovat i na nejvýznamnější literaturu vztahující se k této problematice a jejím jednotlivým částem. Jinými slovy se dá říci, že tato kapitola je tedy kapitolou uváděcí, spíše sumarizující poznatky z děl autorů o tzv. normalizaci píšicích.

Sovětskému vedení se invaze v srpnu 1968 do Československa v jejím počátku příliš nevydařila. Po vojenské stránce sice proběhlo vše podle předpokladů a vojska Varšavské smlouvy kontrolovala naše území, ale nevyplnil se jeden z hlavních cílů operace, a to ustavení dělnicko-rolnické vlády. Z toho důvodu se Leonid Iljič Brežněv rozhodl využít v počátku Alexandra Dubčeka. Ten byl v defenzivě hned ze dvou směrů. Za prvé ze strany Sovětů, kteří požadovali striktní plnění tzv. moskevského protokolu a za druhé od stále mocnějšího a podporovaného křídla promoskevských. Dubček se pokoušel lavírovat a zachránit tím alespoň něco z reformních změn, ale v situaci, v níž se nacházel, to nebylo možné. Navíc ztrácel svým nerozhodným chováním spolu s dalšími reformisty podporu veřejnosti a stával se čím dál tím více izolovaným, jak ve své knize upozorňuje i Milan Otáhal.¹⁰ Po demonstracích na konci března 1969 byl odstraněn 17. dubna z funkce prvního tajemníka a nahradil jej Sověty vyvolený Gustáv Husák. Je zajímavé, že tato změna nevzbudila ve veřejnosti nijak velký rozruch.¹¹ S touto změnou se dá hovořit slovy Milana Šimečky o počátku „obnovování pořádku“ v Československu.

Šimečka ve své knize *Obnovení pořádku* charakterizuje hlavní rys podobné politiky takto: „Žádný politický ideál není tak lákavý, aby se člověk kvůli němu musel vzdát plného užívání konzumních radostí, které reálný socialismus v Československu poskytuje. Avšak běda státu, který už nebude mít co rozdávat!“¹² Na jiném místě se vyjadřuje podobně: „Na prapor

¹⁰ OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994, s. 14.

¹¹ Blíže viz. MENCL, V. a kol., *Československo roku 1968. 2. díl: počátky normalizace*, Praha 1993, s. 65.

¹² ŠIMEČKA, M., *Obnovení pořádku*, Brno 1990, s. 76.

československé propagandy byla skutečně vynesena ona příslovečná půlka prasete.¹³ Jsou to velmi přesné výroky, ilustrující hlavní stavební kámen celého dvacetiletého úseku, počínajícího koncem šedesátých let. Platila totiž nevyřčená, ale všemi uznávaná forma společenské smlouvy mezi komunistickým vedením státu a veřejností toho znění, že za jistou míru konzumního blahobytu se lidé vzdají základních občanských práv.¹⁴

Husákovské vedení si po dubnu 1969 postupně začalo upevňovat své pozice. Bylo jasné, že pokud si chtějí svá místa uhájit musí nejprve zkrotit samotnou KSČ, z níž vycházela veškerá moc. Po postupném zbavení se nejvyšších reformních představitelů v ÚV KSČ¹⁵ se postupovalo po žebříčku důležitosti přes kraje a okresy stále níže a v lednu 1970 byla oznámena výměna stranických legitimací všech členů KSČ, což bylo v podstatě prověření jejich aktivit v krizovém období konce šedesátých let. Autoři Vladimíra Hradecká a František Koudelka ve své práci Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974 uvádějí, že počet lidí vyloučených a vyškrtnutých z KSČ činil v letech 1969-1971 446 tisíc, přičemž do roku 1973 se počet vyšplhal na 470 tisíc.¹⁶ Komplexně se tímto tématem zabývá ve své studii Jiří Maňák.¹⁷ Odchod z KSČ mnohdy doprovázela i další perzekuce, zejména spojená s nemožností vykonávat svou původní profesi a odstavením postiženého člověka od materiálních a duchovních statků. Je také patrné, že čistky se neomezovaly pouze na samotnou KSČ, ale probíhaly ve všech významných oblastech, jakými byly orgány Národní fronty, média, kultura, vysoké školy, armáda¹⁸ atd.

Vedle čistek se také zcela ustoupilo od změn, které byly pozvolna nastolovány po lednu 1968. Zejména se, pod neustálým dohledem sovětských nejvyšších představitelů, opět zavedl princip tzv. převodových pák a Národní

¹³ ŠIMEČKA, M., *Obnovení pořádku*, Brno 1990, s. 155.

¹⁴ Srovnej s OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994, s. 32-33.

¹⁵ Ondřej Felcman píše o počáteční taktice Gustáva Husáka, která se nakonec prosadila, jako o taktice salámové. MENCL, V. a kol., *Československo roku 1968. 2. díl: počátky normalizace*, Praha 1993, s.66.

¹⁶ HRADECKÁ, V., KOUDELKA, F., *Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974*, Praha 1998, s. 42.

¹⁷ MAŇÁK, J., *Čistky v Komunistické straně Československa 1969-1970*, Praha 1997.

¹⁸ Vývojem v armádě v této době se zabýval Jindřich Madry: MADRY, J., *Sovětská okupace Československa, jeho normalizace a role ozbrojených sil*, Praha 1994.

fronta se opět dostala do plného područí KSČ, přičemž jednotlivé strany sdružené v této organizaci ztratily význam po jejich jistém procitnutí v roce 1968, kdy do nich mimo jiné začali hromadně vstupovat noví členové. Upustilo se také od reform ekonomických, jež se dají charakterizovat větší mírou samostatnosti jednotlivých podniků. Byl de facto popřen Akční program z dubna roku 1968, který byl prodchnut demokratizací systému. O skutečně demokratický program se však v žádném případě nejednalo. Nevyužita zůstala alternativa možného následování cesty maďarské po roce 1956.

Návrat k politice předlednové byl podepřen několika sloupy. Tím základním a jednoznačně daným a neměnným byla moc Sovětského svazu, kterou v Československu názorně představovalo „dočasně trvalé“ umístění jeho vojsk. Pod jeho „ochrannou rukou“ v bipolárně rozděleném světě, jehož status quo podepírala existence atomové bomby, jejíž ničivou sílu museli všichni respektovat, mohlo komunistické vedení nerušeně pracovat na upevňování svého postavení. Zachování statutu quo napomáhala v té době panující politika tzv. détente, tedy snaha velmocí po dorozumění, jež s sebou přinášelo pro středoevropské země sice pocit jisté míry bezpečí před vypuknutím světové války, ale také bezmoci. Druhou základní oporou byla možnost účinné korupce občanů hmotnými statky, protože se po čistkách na začátku sedmdesátých let otevírala velká možnost kariérního růstu, kterou mnoho lidí hojně využívalo. Třetím pilířem systému se stala ideologie vštípená občanům skrze základní dokument tzv. normalizace, a tím bylo Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ. Na teze obsažené v tomto elaborátu musela, alespoň navenek, přistoupit veškerá společnost. Touto cestou docházelo k jakési zpětné legitimizaci komunistického režimu, jenž tím slovy Havlovými nabádal člověka žít ve lži. Po určité racionalitě konce šedesátých let opět začala prostupovat ideologie všední život. Šimečka o vlivu ideologie píše: „Obnovený pořádek vytváří lživý obraz skutečnosti především proto, že totálně zideologizoval téměř každou výpověď o skutečnosti.“¹⁹

Poučení z krizového vývoje, přijaté v prosinci 1970, zcela jednoznačně odsuzovalo celý reformní proces. Období roku 1968 považovalo za počátek kontrarevoluce a vstup vojsk Varšavské smlouvy za bratrskou pomoc.

¹⁹ ŠIMEČKA, M., Obnovení pořádku, Brno 1990, s. 140.

V samotném Poučení najdeme například toto: „Četná fakta prokazují, že v roce 1968 se u nás vytvořila široká protikomunistická koalice a vznikala nová struktura politického systému, která fakticky obnovovala stav před únorem 1948 a v níž se dokonce projevovaly i výrazné prvky z předmnichovské buržoazní republiky. Zatímco Komunistická strana Československa byla pravicovými oportunisty rozkládána, její činnost paralyzována a její akceschopnost ochromena, maloburžoazní kontrarevoluce si vytvářela stále větší zálohy, které podle potřeby nasazovala do politického zápasu.“²⁰ Vstup armád je odůvodněn tak, že zachránily socialismus v naší zemi, přičemž byly předtím vyčerpány všechny myslitelné možnosti: „Nabízeli soudružskou podporu (rozuměj: představitelé socialistických zemí) i pomoc ke zvládnutí situace a vyčerpali všechny politické možnosti, které přicházely v úvahu, aby vyburcovaly A. Dubčeka a jeho stoupence k odpovědnému komunistickému postupu.“²¹

Potvrzením nabytí síly nového státního aparátu se stalo první výročí srpnové intervence. Rok po vstupu „spřátelených“ armád a čtyři měsíce po nástupu Gustáva Husáka do funkce prvního tajemníka se vzniklé nepokoje, jichž se zúčastnila aktivně zejména mládež²², podařilo zvládnout vlastními, již plně znormalizovanými, bezpečnostními složkami, bez přímé pomoci sovětských jednotek. K opravdu velkým demonstracím došlo pouze v hlavním městě, k menším pak v Brně, Liberci, Havířově a Bratislavě, přičemž se dá obecně konstatovat, že na Slovensku se situace vyvíjela o mnoho klidněji.²³ Tato událost je jasným milníkem, poukazujícím na životaschopnost nového vedení.²⁴

²⁰ Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, Praha 1988, s. 27.

²¹ Tamtéž, s. 20.

²² Více o úloze mládeže (studentů) při těchto demonstracích a vůbec v době tzv. normalizace viz. OTÁHAL, M., *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989*, Praha 2003.

²³ Podrobněji o potlačení nepokojů ze srpna 1969 viz. MADRY, J., *Sovětská okupace Československa, jeho normalizace v letech 1969-1970 a role ozbrojených sil*, Praha 1994, s. 108-115.

²⁴ Tento moment je také řádně oceněn v samotném Poučení, kde se praví: „Skutečnost, že srpnové nepokoje roku 1969 byly zmařeny rozhodným postupem stranických a vládních orgánů a zlikvidovány vlastními mocenskými prostředky, byla nejen výrazem postupující konsolidace našeho společenského života, ale současně pozvedla pocit jistoty komunistů i všech poctivých stoupců socialismu.“ in: *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, Praha 1988, s. 42.

Komunistická strana Československa se však svým důrazem na strnulost a neměnnost zaváděného pořádku a prověrkami, které postihly množství lidí, často z řad inteligence, odsoudila k trvalé stagnaci a k neschopnosti přicházet s novými podněty. Tím tento prostor vyklidila vznikající nesourodé a nejednotné opozici, sestávající se jak z bývalých reformních komunistů, tak z nekomunistů, jež však neměla v době svého vzniku velký vliv na většinové obyvatelstvo.²⁵ O sjednocování se opozičních proudů na společném základě se dá hovořit až se vznikem Charty 77. Na počátku tzv. normalizace nelze přehlížet, že disidentské prostředí nemělo možnosti k ovlivňování společnosti a nebylo ani příliš početné.

Léta sedmdesátá jsou pak již charakteristická naprostým ovládnutím strany a znormalizováním veřejného dění konzervativním a pragmatickým křídlem v KSČ, na jehož vrcholku stál Gustáv Husák. Prosazení se Husáka do nejvyšší funkce také ovlivnilo formu a hloubku prováděných čistek. Uvnitř KSČ totiž probíhaly diskuse mezi konzervativním jádrem, žádajícím postihy větší, a lidmi realističtějšími. Husák zřejmě přispěl k tomu, že tresty nebyly tvrdší, zřejmě i po své vlastní zkušenosti z let dřívějších, z nichž část musel sám strávit ve vězení.²⁶

²⁵ Podrobněji vznik opozičního hnutí a jeho rozčlenění viz. OTÁHAL, M., *Opozice, moc, společnost*, Praha 1994.

²⁶ V podobném duchu se vyjadřuje Šimečka: „Ní méně se domnívám, že osobnost dr. Husáka měla vliv na to, že policejní násilí nebylo použito k obnově pořádku ve větší míře než připouštěla politická střízlivost.“ in: ŠIMEČKA, M., *Obnovení pořádku*, Brno 1990, s. 90. Zmírňující úlohu přiznává Husákovi také Josef Belda, když píše: „Znovu odmítl (rozuměj: Husák) vyrábět zkonstruované procesy a připomínal i zahraniční zřetele. Je třeba připustit, že v tomto případě, kdy opozice (rozuměj: ultraleví v KSČ) se snažila vtisknout normalizaci podobu první poloviny 50. let a nabírala na síle, se G. Husák dost rozhodně bránil nejhoršímu.“ in: MENCL, V. a kol., *Československo roku 1968. 2. díl: počátky normalizace*, Praha 1993, s. 92-93.

ZMĚNY NA HUDEBNÍM POLI V SEDMDESÁTÝCH LETECH

Jako ve všech ostatních oblastech se projevíly změny na počátku sedmdesátých let nemalou měrou také v kultuře a v hudbě samotné. Po jistém uvolnění na konci let šedesátých²⁷ se opět krok za krokem ideologizovala a zpříšňovaly se podmínky pro svobodné hraní tvrdým lpěním na právních předpisech, jež nikdy nepřestaly platit. Hudba, přímo působící na člověka z rozhlasu a televize, poutala pozornost státních činitelů jako důležitý prvek v usměrňování společenského dění. Je tudíž nasnadě, že se na ni upínala velká pozornost a působila snaha o co možná její největší kontrolu a ovládnutí.

Za základní charakteristiku konce šedesátých let z pohledu státní moci v této oblasti může posloužit věta ze závěru zprávy Výboru lidové kontroly České socialistické republiky z roku 1972, jež praví: „V důsledku rozpadu jednoty kulturně politické linie v uplynulých letech došlo k uvolnění, někde až k zániku státního řízení estrádního umění.“²⁸ Z této citace také vyplývá prvotní cíl, totiž znovu onoho řízení dosáhnout. Oživeným hlavním úkolem jakékoli umělecké činnosti, tedy i hudby, se měly stát zejména důraz na lidovost a ztotožnění interpreta se socialistickým programem. Výstižně o tom vypovídá záznam z jednání předsednictva ÚV KSČ: „Aplikovaly (rozuměj: umělecké svazy) „Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ“ na jednotlivé umělecké oblasti, v souladu se závěry XIV. sjezdu rozpracovaly úkoly související s formováním tvůrčí fronty a s rozvojem tvorby v duchu lidovosti, stranickosti, metody socialistického realismu.“²⁹ Jinými slovy

²⁷ Ovšem nikdy se KSČ nevzdala dozoru nad jmenováním ředitele Supraphonu a Pantonu, ředitele Pragokonzertu (schvaloval sekretariát ÚV KSČ) atd. Čerpáno z HRADECKÁ, V., KOUDELKA, F., Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974, Praha 1998, s. 153.

²⁸ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 100 ze dne 12. dubna 1972, příloha II.: Zpráva o výsledku prověrky zprostředkovatelské a estrádní činnosti a dodržování zásad honorářové politiky v této oblasti.

²⁹ SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 29, a. j. 32, bod 2: Zpráva o současné situaci v oblasti umění a dalších úkolech kulturní politiky v souvislosti se sjezdy uměleckých svazů, příloha III.: Zpráva oddělení kultury ÚV KSČ o současné situaci oblasti umění a dalších úkolech kulturní politiky v souvislosti se sjezdy uměleckých svazů v roce 1977.

dochází k návratu k principům, jež platily v letech padesátých, od nichž se sice neustoupilo zásadně ani později, nebyly však nijak vyžadovány.³⁰ Stejně myšlenky rozvíjel již na konci 40. let přední sovětský ideolog v oblasti hudby A. A. Ždanov, jehož proslovy jsou podobných úvah plné.³¹

Komunistické vedení výše jmenovaného cíle a kontroly nad interprety zamýšlelo dosáhnout předně dvěma způsoby. Dohled nad hudební scénou chtělo nabýt zejména striktním dodržováním platných zákonů a vyhlášek, přičemž se jim zde rozevíral široký prostor, jelikož se jednalo o právní předpisy přijaté ponejvíce již v letech padesátých, které nebyly pouze v období tzv. Pražského jara vymáhány a panovala zde jistá míra tolerance. Druhým činem, jímž se zabránilo jakýmkoliv způsobem nepohodlným interpretům v jejich hraní na veřejnosti, bylo vyhlášení tzv. rekvalifikačních zkoušek, které jinými slovy znamenaly prověrku loajality.

Hudebník, jenž chtěl vystupovat veřejně za honorář, musel být předně zprostředkován organizací k tomuto účelu založenou, jinak by jeho koncert nemohl být povolen.³² Tato povinnost vyplývá z § 1 odstavce (1) vyhlášky ministerstva školství a kultury číslo 89/1958 ve znění vyhlášky číslo 74/1964 Sb.³³ Tím se dávala ohromná moc do rukou těchto organizací, agentur. Toto

³⁰ O návratu k principům padesátých let se hovoří také v knize Alternativní kultura. ALAN, J. ed., Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945-1989, Praha 2001, s. 157.

³¹ Např. „...zdravý, pokrokový základ sovětské hudby, který uznává velkou úlohu klasického dědictví a zejména tradici ruské hudební školy, který spojuje svrchovanou ideovost s obsahem hudby, její pravdivost s realismem, který má hluboký organický vztah k lidu, jeho hudební, písňové tvorbě, a jest vyjádřen vysokým profesionálním mistrovstvím.“ ŽDANOV, A. A., Problémy sovětské hudby, Praha 1949, s. 20.

³² Zákon 81/1957 Sb. z 19. prosince 1957, § 3 odstavec (1): „K řízení a organizování koncertní činnosti v kraji zřizují rady krajských národních výborů jako součást některého krajského kulturně osvětového zařízení krajská jednatelství; rada krajského národního výboru může však řízení a organizování koncertní činnosti v kraji svěřit krajskému symfonickému orchestru.“

³³ § 1 odstavec (1): „Hudebníci z povolání mohou účinkovat při veřejných hudebních produkcích s výjimkou produkcí koncertních a estrádní umělci a artisté při veřejných estrádních produkcích jen tehdy, jsou-li jejich vystoupení zprostředkována organizací k tomu určenou.“ in: Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 89/1958 z 13. června 1958 ve znění vyhlášky č. 74/1964. Uveřejněno v č. 51/1958 Úředního listu.

téma se objevilo v usnesení vlády ČSR z 19. července 1972.³⁴ O síti agentur se v něm konstatovalo, že „nový návrh organizace ponechává všechny krajské agentury, protože nelze zajistit z jednoho centra umělecké záruky za všechny uskutečněné pořady.“³⁵ V hlavním městě toto mělo na starost Pražské kulturní středisko, přímo řízené Národním výborem hlavního města Prahy. Jednoznačně byl definován jejich nejdůležitější úkol: „Přední povinností organizací v centru i v krajích je umělecké a ideové ovlivňování činnosti umělců a souborů, které agentury zprostředkovávají, přednostní uplatňování a propagování těch, na kterých má společnost zájem.“³⁶ Nad všemi krajskými organizacemi měl vyčnívat Pragokonzert, jenž měl celostátní působnost a evidoval nejznámější umělce.

Jednotlivé agentury rozhodovaly na základě svého vlastního uvážení o výši možné odměny každého umělce, jemuž vydávaly příslušné osvědčení, přičemž nastavení pásem honorářů určovala vyhláška 90/1970 Sb. Byly stanoveny tři základní kvalifikační stupně³⁷, do nichž byli zpěváci zařazováni. Ten nejnižší měl rozpětí od 80 do 200 Kčs za jednotlivé vystoupení, střední od 200 do 400 Kčs a nejvyšší od 400 do 600 Kčs.³⁸ V rámci tohoto rozpětí se tedy pohybovala odměna. Za každé představení mohl podle těchto pravidel náležet vystupujícímu jinak velký honorář. Jeho výše záležela na domluvě mezi ním a zprostředkující organizací.³⁹ Maximální částka, která mohla být přidělena, odpovídala jeden a půl násobku horní hranice dané kvalifikační třídy. Ta však měla být přiznávána jen ve zcela ojedinělých případech, pokud se jednalo o záslužnou činnost. Výplatu měl dostávat hudebník zprostředkovaně od agentury. Na nešvary při plnění těchto ustanovení a obcházení zprostředkovatelské činnosti upozorňovala zpráva Výboru lidové kontroly ČSR, jež byla sepsána na jaře roku

³⁴ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 212 ze dne 19. července 1972.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Dříve bylo stupňů šest.

³⁸ Vyhláška ministerstva kultury České socialistické republiky č. 90/1970 Sb. ze dne 22. září 1970, § 17 odstavec (2).

³⁹ Vyhláška ministerstva kultury České socialistické republiky č. 90/1970 Sb. ze dne 22. září 1970, § 20 odstavec (1).

1972.⁴⁰ O nedostacích v samotném Pražském kulturním středisku informovala zpráva, jež byla provedena na příkaz předsedy Výboru lidové kontroly hlavního města Prahy na konci roku 1971. Píše se v ní, že: „Evidence umělců dle jednotlivých oborů a příslušných kvalifikačních tříd je vedena v kartotéce sestávající se z evidenčních karet. Neslouží však svému účelu, protože nepodává dokonalý přehled. Možno to dokumentovat na celé řadě založených karet, na nichž je vyznačeno pouze jméno a adresa, bez uvedení příslušného oboru, kvalifikačního stupně a data, kdy k zařazení došlo.“⁴¹ Zpráva také upozorňuje na udělování tzv. prozatímních kvalifikací, jež jsou poskytovány lidem bez absolvování nutného přezkoušení, a řadu dalších problémů.

Vedle agentur existovala ještě instituce tzv. zřizovatele. Zřizovat soubory mohly osvětová zařízení národních výborů, společenské organizace a jednotná odborová organizace či jednotná zemědělská družstva.⁴² Jednalo se o takové soubory, jež „veřejně provádějí hudební díla s textem nebo bez textu jako zájmovou činnost a příležitostně též za úplatu.“⁴³ Organizace, pokud chtěla mít takový soubor, byla povinna vyžádat si povolení okresního národního výboru, jenž měl prozkoumat jeho ideovou a uměleckou úroveň a přezkoušet kvalifikaci vedoucího, přičemž nikde nebylo řečeno, že by členové souboru museli absolvovat kvalifikační zkoušky u zprostředkovatelské organizace.⁴⁴ Veškerou odpovědnost za činnost takto vzniklého tělesa měl na svých bedrech zřizovatel, který byl povinen jmenovat vedoucího, jenž dohlížel na jeho ideovou a uměleckou úroveň.⁴⁵ Pořadatelé poté mohli sjednávat vystoupení jen s oním zřizovatelem.

⁴⁰ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 100 ze dne 12. dubna 1972, příloha II.: Zpráva o výsledku prověrky zprostředkovatelské a estrádní činnosti a dodržování zásad honorářové politiky v této oblasti. Mluví se zde o tom, že umělcům jsou vypláceny honoráře, jež mnohdy převyšují jejich kvalifikace nebo alespoň vždy na jejich nejvyšší možné hraně, že je dostávají přímo od pořadatele a ne od agentury, čímž je obcházena atd.

⁴¹ Archiv hl. m. Prahy, PKS – nezpracovaný fond, Prověrka úrovně zprostředkovatelské a estrádní činnosti a dodržování honorářové politiky.

⁴² Vyhláška ministerstva školství a kultury 112/1960 Sb. ze dne 8. července 1960, § 2.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž, § 3 odstavce (1) a (2).

⁴⁵ Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 112/1960 Sb. z 8. července 1960, § 7 odstavec (1).

Dalším článkem v řetězu byli pořadatelé jednotlivých kulturních akcí. Mohla se jím stát buď fyzická osoba, které „k tomu udělil pro svůj obvod oprávnění odbor školství a kultury rady krajského národního výboru“⁴⁶ nebo organizace sdružené v Národní frontě, čímž se pojišťovala její jistá míra loajality vůči systému. Jejich povinnosti se popisovaly zejména ve vyhlášce 99/1958 Úředního listu.⁴⁷ Předně je zde psáno, že „jsou povinni (rozuměj: pořadatelé) vyžádat si povolení výkonného orgánu národního výboru, v jehož obvodu se produkce koná“.⁴⁸ Dále bylo specifikováno, že povolení pro hudební představení, vyjma představení souboru lidových hudebníků, poskytují okresní národní výbory. U lidových hudebníků se jedná o národní výbory místní. Pořadatel si dále musel opatřit svolení od Ochranného svazu autorského (OSA) pro užití děl. Oběma institucím musela být žádost o souhlas odeslána nejpozději čtyři týdny před konáním oznamované události. Musel v ní být obsažen úplný výčet předváděných hudebních děl, místo a čas konání akce, cena vstupného, jméno zprostředkující organizace, kapacita sálu a jmenný seznam účinkujících. Příslušný národní výbor měl svůj souhlas vydat do jednoho týdne po vyrozumění. Z tohoto samozřejmě vyplývaly i povinnosti pro samotného umělce. Musel dodat na každé vystoupení seznam zamýšlených skladeb i průvodní slovo, pokud byl jeho program komponovaný, a podle něj se řídit. Platilo, že „Za ideovou a uměleckou úroveň produkcí odpovídají jejich pořadatelé, organizace, které zprostředkují vystoupení účinkujících, jakož i jednotliví účinkující.“⁴⁹ Tímto nařízením se nutili pořadatelé k poslušnosti a vytvářelo se prostředí určité formy strachu před případným postihem, takže pro nepohodlné kapely či zpěváky mohlo znamenat sehnání pořadatele zásadní překážku v provozování jejich činnosti.

Státní orgány si při zavádění stability v této oblasti všímaly také jejich nedostatků a naznačovaly tím zamýšlené cesty k možné nápravě. Předně se při hodnocení konce šedesátých let kritizovalo, přičemž mnohé z kritizovaného přetrvávalo do současnosti, že „Žádosti o povolení veřejných produkcí podávali

⁴⁶ Zákon 82/1957 Sb. z 19. prosince 1957, § 10 odstavec (2).

⁴⁷ Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 99/1958 z 25. června 1958. Uveřejněno v č. 57/1958 Úředního listu.

⁴⁸ Tamtéž, § 1 odstavec (1).

⁴⁹ Tamtéž, § 6.

pořadatelé – pokud tak vůbec činili – často opožděně někdy i po konání pořadu.⁵⁰ Tímto samozřejmě nemohla být dostatečně plněna kontrolní funkce, a tudíž se vytrácel jakýkoliv dohled nad představeními. Ve výše zmíněné zprávě je také konstatováno, že „Pořadatelské organizace, ať již ve správě národních výborů, nebo Závodní kluby ROH, neznají většinou ani základní právní předpisy a proplácejí téměř vše, co účinkující požadují.“⁵¹ Obecně lze tedy říci, že se požadovalo po pořadatelích přijmutí svého dílu odpovědnosti a ne benevolentní dodržování zákonů, aby mohly povolovací a kontrolní instituce řádně a efektivně plnit své funkce. Základním předpokladem se stalo pořádání vystoupení jen těm osobám, jež jsou v evidenci některé existující agentury.

Nad tím, aby se vše dělo tak, jak bylo právním rámcem určeno, dohlížely národní výbory, přesněji jejich odbory kultury. Na počátku tzv. normalizace s jejich prací panovala naprostá nespokojenost, ostatně jako s dalšími věcmi s hudbou souvisejícími. Vláda ve svém usnesení zjistila, že „v řízení a provádění estrádní činnosti se vyskytují vážné nedostatky zejména v tom, že není uplatňován dostatečný vliv příslušných státních orgánů v této oblasti kulturně výchovné činnosti a dochází k porušování socialistické zákonnosti při zprostředkovávání, povolování, pořádání a honorování estrád.“⁵² O tom, že svoji funkci neplní dostatečně vypovídalo to, že prozkoumáním bylo zjištěno množství pořadů nežádoucích. Cíl, jenž se měl v co možná nejkratším časovém úseku realizovat, vyjadřovala tato slova: „Při rozhodování o žádosti za povolení produkce přihlédne povolovací orgán (rozuměj: národní výbor) především k tomu, zda ideová a umělecká úroveň produkce odpovídá požadavku soustavného zvyšování úrovně produkcí.“⁵³ To znamenalo snahu dosáhnout takového stavu, ve kterém by se při povolování posuzovala vedle stránky čistě umělecké se stejnou důležitostí také případná ideologická závadnost či nezávadnost díla.

⁵⁰ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 100 ze dne 12. dubna 1972, příloha II.: Zpráva o výsledku prověrky zprostředkovatelské a estrádní činnosti a dodržování zásad honorářové politiky v této oblasti.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 100 ze dne 12. dubna 1972.

⁵³ Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 99/1958 z 25. června 1958. Uveřejněno v č. 57/1958 Úředního listu, § 5.

Schvalovací a kontrolní pravomoc národních výborů byla pro ovládnutí kulturního pole naprosto zásadní. Za důležité se tedy považovalo, aby odbory kultury plnily své povinnosti. Mělo se zamezit tomu, aby „Povolováním produkcí bez znalosti programu a nevykonáváním dozoru při těchto pořadech umožňovaly národní výbory vystoupení, která byla někdy v rozporu se zásadami státní kulturní politiky a potřebami socialistické společnosti.“⁵⁴

Odborům kultury okresních národních výborů bylo také uloženo vykonávat přímý dohled nad představeními,⁵⁵ přičemž tuto svou pravomoc mohly přenést na výbory místní. Za nejdůležitější se považovalo, zda je vystoupení v souladu s danými politickými nároky, tedy zda není v rozporu se státní ideologií. Mělo docházet k důslednému „provádění povolovacího řízení, inspekce a všestranné kontroly“, což mělo vést k jednoznačnému „prosazení kulturně politické linie vytyčené XIV. sjezdem KSČ do obsahu i forem kulturní činnosti.“⁵⁶ Kontrolovalo se též dodržování schváleného scénáře, jenž byl úřadům předložen, a také zda pořadatel splnil všechny své povinnosti vůči Ochrannému svazu autorskému.⁵⁷ Z navštívené akce se vyhotovoval záznam, přičemž z případných nedostatků vyplývaly nepříjemnosti jak pro pořadatele, tak pro samotného umělce.

Nad celou touto strukturou agentur, pořadatelů, národních výborů a umělců či spíše paralelně s ní existoval již několikrát zmíněný Ochranný svaz autorský (OSA). Tato organizace sdružovala a dodnes sdružuje autory hudebních děl. Hlavním jejím posláním bylo dohlížení a vybírání odměn za veřejná užití děl podléhajících ochraně. Takto vybrané peníze se poté vyplácely autorovi uváděného díla, například za jeho rozhlasové či televizní produkce nebo za natočení desky.

⁵⁴ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 100 ze dne 12. dubna 1972, příloha II.: Zpráva o výsledku prověrky zprostředkovatelské a estrádní činnosti a dodržování zásad honorářové politiky v této oblasti.

⁵⁵ Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 99/1958 z 25. června 1958. Uveřejněno v č. 57/1958 Úředního listu, § 8: „Pořadatelé produkcí jsou povinni poskytnout dozorčímu orgánu k účelům dozoru jedno přiměřené místo v hledišti zdarma.“

⁵⁶ SÚA, Podklady pro schůzi kolegia ministra dne 9. března 1973, příloha II.: Úloha národních výborů v rozvoji kulturně výchovné činnosti.

⁵⁷ Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 99/1958 z 25. června 1958. Uveřejněno v č. 57/1958 Úředního listu, § 7 odstavec (2).

Naprosto mimo výše popsaný systém stál rozhlas, televize a hudební vydavatelství, jež se řídily zcela jinými instrukcemi, a tudíž nemusely například vůbec brát ohled na to, zda ten či onen člověk vlastnil platné kvalifikace. Z toho také mohla pramenit mnohá nedorozumění, když se v rozhlase či v televizi objevil „nevhodný“ interpret nebo pokud dokonce takovému člověku vyšla gramofonová deska.

Vedle opětovného navrácení se k dřívějším právním normám a jejich přesného dodržování se rozhodlo o uskutečnění věci, jež měla naprosto zásadní význam pro znormalizování hudební oblasti. Touto věcí se stalo uskutečnění tzv. rekvalifikačních zkoušek umělců, kteří již působili v oblasti populární hudby. Rozhodnutí o jejich rozsahu a zahájení se v myslích normalizátorů rodilo od počátku sedmdesátých let, přičemž se dá poměrně dobře vystopovat jeho geneze.

Prvotní myšlenka stojící na počátku podobných úvah byla prostá, a sice zamezení v umělecké činnosti těm lidem, kteří již v době dřívější úspěšně absolvovali kvalifikační zkoušky a mohli tedy veřejně hrát a pobírat honorář. Jinými slovy se jednalo o období prověrek a čistek, probíhajících na počátku sedmdesátých let ve všech sférách veřejného života.

Zřetelné obrysy budoucího dění se dají vypátrat v Usnesení vlády ČSR z dubna roku 1972. Po obecném konstatování nedobrého stavu v estrádní činnosti a požadavku dosažení nápravy se v něm uložilo ministerstvu kultury zajistit jednotnost kvalifikačního řízení. Jako druhý krok mělo následovat vydání zákazu „zprostředkování osob, které nejsou v evidenci Krajských podniků pro film, koncerty a estrády, tj. osob bez ověření umělecké kvalifikace.“⁵⁸ To znamená, že se zde již ukládalo ministerstvu kultury vykonat patřičné kroky pro toto ověření. Ministerstvo kultury na to zareagovalo a vláda vyslovila souhlas s jeho řešením na svém zasedání v létě téhož roku. V podkladové zprávě ministerstva kultury se ohledně této problematiky navrhovalo dosáhnout kýženého stavu následujícím způsobem: „zavedení evidence všech umělců podléhajících povinnému zprostředkování a povinné evidenci (včetně vedení kádrové evidence umělců...) a jejich všeobecným přezkoušením. Toto

⁵⁸ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 100 ze dne 12. dubna 1972, příloha: Opatření k odstranění nedostatků v činnosti ministerstva kultury a výkonných orgánů národních výborů.

přezkoušení bude periodické.“⁵⁹ Vyslovením vládního souhlasu byl proces spuštěn. V návrhu legislativních opatření dále bod e) upřesňoval technické podrobnosti zamýšlené akce takto: „na základě dosavadních zkušeností připravuje (rozuměj: ministerstvo kultury) vydání pokynu o přezkoušení umělců ve všech profesích a žánrech v oblasti zábavního umění s cílem připustit působení jen umělců kvalifikovaných. Bude také vydána směrnice o jednotném postupu všech kvalifikačních komisí, jejichž práci budou řídit Ústřední kvalifikační komise, jmenované ministrem kultury.“⁶⁰ Příprava tohoto procesu se odhadovala na několik měsíců.

O tom, že ministerstvo kultury své úkoly v této oblasti nebralo na lehkou váhu svědčí podklady pro schůzi kolegia ministra Miloslava Brůžka z března 1973. Mezi hlavními body je zde uvedeno: „Ministerstvo kultury ČSR a SSR v souvislosti s realizací usnesení o agentážní činnosti připraví odpovídající ideové, organizační, legislativní a ekonomické opatření nezbytná k tomu, aby bylo zaručeno zprostředkování takových uměleckých hodnot, které mohou přispět k rozvoji kulturnosti všech pracujících“.⁶¹

Definitivní rozhodnutí v tomto směru bylo vyřčeno 15. října roku 1973. V tento den vydalo ministerstvo kultury metodický pokyn číslo 15 550/73 - I/2 o zahájení rekvalifikačních zkoušek.⁶² S vlastním přezkušováním se mělo začít se začátkem roku 1974. O důvodech započetí rekvalifikací a jejich jednotlivých částech informovala velmi obsírně v několika číslech Melodie. V úvodníku prvního čísla z roku 1974 se o jejich příčinách hovořilo takto: „i v populární hudbě se projeví některé nezdravé tendence šedesátých let, které vedly ke krizi uměleckých hodnot a k deformaci společenské úlohy populární hudby. Vytvořily se podmínky pro její nadprodukcí a komerční kritéria začala určovat a

⁵⁹ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 212 ze dne 19. července 1972, podklady ministerstva kultury, Důvodová zpráva.

⁶⁰ SÚA, Usnesení vlády ČSR č. 212 ze dne 19. července 1972, podklady ministerstva kultury, Návrh legislativních opatření, bod e).

⁶¹ SÚA, Podklady pro schůzi kolegia ministra dne 9. března 1973. Hlavní úkoly v oblasti kultury po ideologickém plénu ÚV KSČ, bod 7.

⁶² Bohužel se mi tento metodický pokyn nepodařilo v archivu nalézt, i přes velkou pomoc jeho pracovníků. S největší pravděpodobností již neexistuje. Zjistil jsem pouze, jaké měl číslo a kdy byl vydán. Podrobnosti o tom, co se v něm nacházelo, jdou však velmi přesně sestavit z materiálů jiných.

usměrňovat další vývoj - v důsledku této situace došlo k výraznému poklesu hodnoty především textové stránky písniček a na místo kvality nastoupila kvantita.“⁶³ Argumentovalo se tudíž pouze v umělecké rovině kvality děl, přičemž se očekávalo podstatné snížení počtu profesionálních interpretů. Zamlčovala se či se spíše zamlžovala jejich hlavní podstata, a to ideologická závadnost. Jisté náznaky však přesto nešly přehlédnout. Například v rozhovoru s pracovníky hudebního oddělení ministerstva kultury jedna z odpovědí zněla: „Při kvalifikačním řízení bude přihlíženo i ke znalostem a představám interpretů o společenské a umělecké funkci oboru.“⁶⁴ Jinak však je v celém rozhovoru pokládán důraz na uměleckou kvalitu, tj. zda jednotliví zpěváci dokáží správně intonovat atd. Termín skončení řízení se původně odhadoval na 31. prosinec 1974.

Pozornost byla věnována též komisím, jež měly pravomoc přezkušovat. Jejich členy schvalovaly odbory kultury krajských národních výborů, NV hlavního města Prahy a ústřední komisi dokonce samotné ministerstvo kultury, takže nebylo pochyb o pečlivém dohledu a správném výběru osob. Důležitost, jaká se přisuzovala rekvalifikacím lze také vyčíst z výroční zprávy o hospodaření PKS. Za jednu z nejvýznamnějších náplní práce se považovalo: „V souladu s metodickým pokynem MK ČSR zahájit rekvalifikační zkoušky. Za tím účelem vypracovat harmonogram podle žánrů a honorářových skupin umělců tak, aby podstatná část rekvalifikačních zkoušek byla skončena do konce roku 1974.“⁶⁵

Konkrétní podoba rekvalifikace vypadala následovně. Samotná zkouška se dělila na tři části. První z nich měla ověřit znalost hudební teorie umělcem a probíhala písemně, druhá spočívala v individuálním pohovoru o společenském významu oboru a pohovoru politického. Závěrečnou částí byla samotná přehrávka před komisí, kterou musel vykonat každý sólista či kapela. Komise si však mohla vyžádat, aby každý člen kapely zahrál samostatně. Takto stručně byla zkouška popisována v Melodii.⁶⁶ V rozhovoru pro tentýž časopis se

⁶³ Melodie, ročník 1974, 1. číslo, s. 1.

⁶⁴ Tamtéž, článek: Cesta k vyšší kvalitě: rekvalifikace, s. 2.

⁶⁵ Archiv hl. m. Prahy, PKS – nezpracovaný fond, 1972-1979, Rozbor hospodaření Pražského kulturního střediska za rok 1973.

⁶⁶ Melodie, ročník 1977, 4. číslo, Umělci ve zkoušce (aneb Opět o rekvalifikačním a kvalifikačním řízení), s. 98.

předseda rekvalifikační komise Pražského kulturního střediska Antonín Hadraba snažil zlehčit a umenšit význam politického pohovoru, když pravil: „Mnozí z těch, kdo neuspěli, se vymlouvají, že prý „propadli z politiky“. Není to pravda. Nikomu z uchazečů jsme nenavrhli snížení kvalifikace kvůli nedostatečným výsledkům kulturně politických pohovorů, jimiž prošli všichni“.⁶⁷ Z výše jmenovaných záměrů ministerstva kultury je však zřejmé, že právě to rozhodovalo o odejmutí kvalifikace nejvíce.

Ucelený obraz o rekvalifikacích podává dopis adresovaný Jaroslavu Hutkovi, jímž jej zvalo PKS na rekvalifikační zkoušku a v němž byly obsaženy veškeré požadavky. Interpret předně musel zaplatit 100 Kčs za možnost být připuštěn ke zkoušce. Odevzdával se také vyplněný kádrový dotazník, jenž mohl již velmi napovědět o výsledku celého procesu. Požadovalo se také napsání životopisu, v němž se mělo rozvést jaká byla „Vaše politická a veřejná činnost dříve a nyní a politické postoje v období 1968-1969“.⁶⁸ Politický pohovor měl prokázat „kandidátův dostatečný přehled o základech filozofické, ekonomické a politické problematiky, má přispět k osvětlení kandidátova občanského profilu“.⁶⁹ Z výše jmenovaného bylo interpretovi již zcela jednoznačně jasné, jakého účelu mělo přezkušování dosáhnout a jaké má šance na zdárné absolvování.

Rekvalifikace nakonec svého cíle dosáhly. Ve zprávě Pražského kulturního střediska, evidujícího nejvíce umělců, byly dosažené výsledky okomentovány následovně: „Úkol byl splněn. Ze 3 066 evidovaných umělců a 379 nově přihlášených k rekvalifikačnímu řízení bylo z ideových uměleckých důvodů vyřazeno z evidence 2 135 interpretů. Zároveň došlo v řadě případů k přeřazení do nižších kvalifikačních stupňů.“⁷⁰ Nemuselo se přitom vždy jednat pouze o lidi, jež se zkoušek zúčastnili a neuspěli. Někteří se k nim také po zjištění nastavených kritérií vůbec nedostavili, a tak byli automaticky z evidence zprostředkovatelské agentury vyškrtnuti.

⁶⁷ Melodie, ročník 1974, 10. číslo, Rekvalifikace po prvním kole, s. 289.

⁶⁸ HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 121. Celý dopis od PKS je tam přepsaný na stránkách 115-124.

⁶⁹ Tamtéž, s. 121-122.

⁷⁰ Archiv hl. m. Prahy, PKS – nezpracovaný fond, 1972-1979, Rozbor hospodaření Pražského kulturního střediska za rok 1975.

Takto nastavenou sítí agentur, pořadatelů a národních výborů se striktním dodržováním jejich pravomocí se vytvářelo prostředí, jenž velmi znesnadňovalo a v konečném stadiu mohlo i znemožnit zákonné vystupování nechtěných zpěváků či kapel. Do tohoto rámce se ještě zasadila pojistka ve formě rekvalifikačních zkoušek.

S přibývajícím léty sedmého desetiletí lze jednoznačně spatřovat čím dále větší spokojenost představitelů státní moci se sférou hudby. V roce 1971 se v materiálu pro předsednictvo ÚV KSČ, přes konstatování jistého zlepšení situace, ještě zdaleka nepohlíželo nikterak optimisticky na tuto oblast. Právilo se zde, že ač se již většina umělců vystříhává kritiky společenského dění, nejrozšířenějším postojem je loajální neangažovanost. Onu neangažovanost „je nutno v této fázi vývoje hodnotit pozitivně.“⁷¹ Na jiném místě se kladně hodnotilo například to, že „Hudební interpreti a hudební tělesa dnes opět zařazují do svých repertoárů i díla ideově angažovaná i díla skladatelů socialistických zemí.“⁷² Celkově však lze říci, že celá zpráva označuje tuto oblast za problémovou, přestože došlo k výraznému zlepšení oproti stavu předchozímu. Ve stejném duchu tyto myšlenky rozvíjela i výše již uváděná vládní usnesení z roku 1972, kritizující zejména činnost agentur a povolovací a kontrolní činnost národních výborů.

S postupujícím časem tzv. normalizace, zpřísněným dohledem a prvními výsledky rekvalifikačních zkoušek se však již vývoj obrací. Ve zprávě M. Müllera ze 4. července 1974 pro schůzi sekretariátu ÚV KSČ se ještě objevily silné kritické tóny jako například: „současný stav zábavné hudby neodpovídá potřebám a zvyšujícím se nárokům, vyplývajícím z kulturní politiky strany vyjádřené na XIV. sjezdu KSČ“⁷³ či „Naprostá většina autorů zábavné hudby stojí zatím mimo vliv účinného politickoideového působení, přičemž sama

⁷¹ SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 129, a. j. 130, bod 5: Zpráva o kriminalitě mládeže a opatřeních ke zvýšení účinnosti ochrany mládeže před protispolečenskou činností.

⁷² Tamtéž.

⁷³ SÚA, ÚV KSČ, Návrh pro schůzi sekretariátu ÚV KSČ, Zpráva o situaci a návrh opatření v oblasti zábavné hudby v ČSSR, 4. července 1974.

úroveň jejich politické vyspělosti je v průměru velmi malá.“⁷⁴ Hlavní závěry tohoto elaborátu však doporučovaly jen zkvalitnění v té době již rozběhlých akcí a nenavrhovaly v zásadě nic nového.

V roce 1977 již pozitiva zcela převládají. Ve zprávě o současné situaci v oblasti umění a dalších úkolech kulturní politiky v souvislosti se sjezdy uměleckých svazů bylo uvedeno, že „V oblasti zábavné hudby byly odstraněny nejzávažnější nedostatky a uplatněna jak v tvorbě, tak v její interpretaci náročnější měřítko. Byla zavedena jednotná evidence a kvalifikační zkoušky všech profesionálních interpretů a prostřednictvím agentur je zabezpečována jejich ideově politická výchova.“⁷⁵ Toto veskrze pozitivní hodnocení změn prováděných v první polovině sedmdesátých let bylo doplněno již jen tradičními větami typu: „Jsou vytvářeny i další předpoklady k překonávání negativních jevů, které v této sféře dosud přetrvávají, tak, aby úroveň zábavné hudby měla trvale vzestupnou tendenci.“⁷⁶ Nevyskytla se zde tedy žádná systémová kritika, ale pouze obecné přání po neustálém zlepšování.

Rámcově tedy byly hudebnímu poli vymezeny výše popsané mantinely. Na příkladu Šafránu však lze demonstrovat, že k ideálnímu stavu se státní orgány dopracovávaly velmi lopotně a že dlouho působili v hudebním prostředí umělci, jež nebyli nikterak „chtění“, ale dokázali obratně manévrovat ve vyhláškami nastaveném prostředí.

⁷⁴ SÚA, ÚV KSČ, Návrh pro schůzi sekretariátu ÚV KSČ, Zpráva o situaci a návrh opatření v oblasti zábavné hudby v ČSSR, 4. července 1974.

⁷⁵ SÚA, ÚV KSČ – předsednictvo, sv. 29, a. j. 32, bod 2: Zpráva o současné situaci v oblasti umění a dalších úkolech kulturní politiky v souvislosti se sjezdy uměleckých svazů, příloha IV.: Zpráva o situaci v umělecko tvůrčí oblasti v ČSR.

⁷⁶ Tamtéž.

PRVNÍ LÉTA ŠAFRÁNU

Rekonstruovat historii zrodu a prvních let existence Šafránu není možné bez přihlédnutí k osobním svědectvím jeho tehdejších členů. Jeho vznik není v podstatě nikde zdokumentován, kromě několika článků v Melodii, a tak bylo nutné pro tuto kapitolu hojně využívat metody orální historie s jejími klady, spočívajícími v mnohem plastičtějším vykreslení tehdejších událostí, i zápory. Tím největším je bezpochyby subjektivita vypovídajícího.

Šafrán ve svých počátcích bezpečnostní aparát nikterak nezajímal a proploval bez jeho povšimnutí, a proto neexistují žádné záznamy z let jeho počátků ani v archivu ministerstva vnitra, kde je množství dokumentů až od poloviny sedmdesátých let. Šafrán nebyl také nikde zaregistrován jako spolky jiné, takže vystopovat jeho genezi je značně obtížné, byť jsem našel několik styčných bodů, od nichž bylo možné se bezpečně odrazit. Z těchto důvodů bude tato část spíše mozaikovitá, jelikož některé oblasti již dnes nelze věrohodně zaplnit fakty, které by bylo možné ověřit z několika zdrojů. Důležitý obraz tehdejší skutečnosti však lze zcela bez problémů vyčíst.

Historii Šafránu nelze psát bez alespoň stručného popisu vzniku samotného fenoménu písničkářství, protože je s tímto druhem hudby nerozlučně svázán.⁷⁷ Doba rozmachu tohoto žánru je spojena s první polovinou šedesátých let a se Spojenými státy americkými. K nám se dostal s určitým fázovým posunem a projevoval se zejména napodobeninami a překlady písní Dylana a Donovana. Velkou roli sehrál při genezi našeho folku též Peter Seeger, jenž dokonce v druhé polovině šedesátých let navštívil Československo. Každý tehdy začínající písničkář měl ve svém repertoáru skladby jimi inspirované a vůbec ovlivnění bylo patrné i z jejich životního stylu. Vladimír Hanzel charakterizoval folkového zpěváka následovně: „Klasický obrázek sestával z písničkáře Dylanova typu: zpěvák s neškoleným hlasem, který se sám doprovází na kytaru a na foukací harmoniku v držáku. Jeho repertoár sahá od lidových písní k vlastním skladbám“.⁷⁸ Z tohoto vyplývá určitý prvek diletantismu. K první naší folkové

⁷⁷ Problému zrodu folku se věnuje: HANZEL, V., *Folkové rozjímání. Historie a současnost čsl. folku, samizdat, bez data.*

⁷⁸ HANZEL, V., *Folkové rozjímání. Historie a současnost čsl. folku, samizdat, bez data, s. 2.*

generaci patří zejména Vladimír Veit, Jaroslav Hutka, Vladimír Merta, Vlastimil Třešňák a další. Tito písničkáři se v druhé polovině šedesátých let dostávali do širšího povědomí a také se řadě z nich podařilo úspěšně absolvovat kvalifikační zkoušky u Pražského kulturního střediska, byť povětšinou za nejnižší stupeň ohodnocení. Tak například Merta je složil v roce 1968 a mohl pobírat 80 Kčs za vystoupení⁷⁹, o rok dříve je vykonali Hutka s Veitem⁸⁰. Nejčastěji vystupovali na malých scénách, ale v roce 1968 se rozšířilo hraní na Karlově mostě, jenž se stal jakýmsi pomyslným odrazovým můstkem jejich uměleckých drah.⁸¹

V tomto momentu jakéhosi nástupu písničkářské vlny však došlo k intervenci vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Po dozvucích tzv. Pražského jara na počátku roku 1969 se možnost svobodného veřejného vystupování stávala pro písničkáře, byť měli i potřebné kvalifikace čím dále obtížnější. Zejména se již nedalo hrát na Karlově mostě. Bylo nutné, pokud člověk chtěl nějakým způsobem i nadále pokračovat v hraní, přesunout se pod střechem, tedy do klubů či malých divadel, aby nebyl vystaven nepřetržitému dohledu.

Druhou polovinu roku 1969 a rok 1970 charakterizoval také značný úbytek zájmu o písničkáře. Jaroslav Hutka na tato léta vzpomíná takto: „Měl jsem koncert (rozuměj: v roce 1970) a přišlo na něj málo lidí. Bylo to velmi depresivní.“⁸² Krom samotného poklesu zájmu publika ani nebylo mnoho příležitostí kde hrát, takže se koncertovalo málo a pokud ano, i tak bylo velmi těžké se uživit.

Tuto situaci se pokusil zlepšit svým prvním větším organizátorským počinem Jaroslav Hutka, jemuž se pro sebe, Vladimíra Mertu a Vlastimila Třešňáka podařilo zařídit stálou scénu v divadle Atelier ve Spálené ulici v Praze. Jejich koncerty doprovázel mluveným slovem a přednesem básní Mírek Kovařík. Říkali si Tyjátr písničkářů a jednou za týden měli svůj pravidelný pořad, v němž

⁷⁹ Čerpáno z: ZÁRYBNICKÝ, S., Zpívá Vladimír Merta, samizdat, bez data.

⁸⁰ HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 70.

⁸¹ Například pro Vlastimila Třešňáka byl Karlův most první veřejnou scénou. Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

⁸² Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

každému z nich byl vymezen prostor pro svůj vlastní repertoár. Tyjáter písničkářů však působil jen v roce 1971, v jehož průběhu se rozpadl.

Idea jakéhosi širšího společenství, jež by skýtala pocit větší jistoty a ochrany a v němž by člověk nestál vůči úřadům osamoceně, stála i u zrodu samotného Šafránu. Ten vznikl v roce 1972 a jeho prvotními organizátory byli Zuzana Michnová a Jaroslav Hutka. O jeho založení existuje krátká zpráva v časopise *Melodie*. Díky této zprávě lze také provést přesnější dataci. Stálo v ní: „Známkou čilého pohybu na pražské folkové scéně je vznik volného uměleckého sdružení Šafrán, které se ustavilo koncem měsíce května v rámci Folk a country klubu. Jeho členy jsou prozatím Jaroslav Hutka, Štěpán Rak, Dáša Voňková, Petr Lutka, Zuzana Michnová, Jiří Jeřábek a skupina Window Song.“⁸³ Dalšími členy se posléze stali Vladimír Merta, Vlastimil Třešňák⁸⁴, Vladimír Veit, Zuzana Homolová, Jan Burian s Jiřím Dědečkem a další. Jistou zajímavostí je, že Josef Nos, ačkoli často účinkoval v představeních Šafránu, se nikdy oficiálně jeho členem nestal.⁸⁵ Na počátku panovala představa širšího spektra žánrů pomáhajících si v rámci tohoto sdružení od folku až k rockovým kapelám, ale posléze zcela jednoznačně dominovali folkoví písničkáři.

Vnitřní struktura Šafránu nebyla v podstatě žádná. Těžko si pod tím představit nějaký hierarchizovaný spolek, ostatně ani nebyl nikde registrován. Neexistoval žádný vedoucí, jehož ruce by třímaly nějaké pravomoci. Třešňák k tomu říká: „Nebyl žádný řád, žádná pravidla, prostě vůbec nic.“⁸⁶ Pojem Šafrán, či příslušnost k němu znamenalo pouze jistý druh označení a spříznění. Muzikanti vystupovali na svých koncertech samostatně, jen pod jeho hlavičkou, jež měla dodávat punc kvality a začínajícím písničkářům jakási ochranná křídla. Členství v něm bylo naprosto volné a neformální. Podle svědectví Pallase také

⁸³ *Melodie*, ročník 1972, 7. číslo, Vyrstl nám Šafrán, s. 201.

⁸⁴ Vlastimil Třešňák u samých začátků Šafránu nebyl a říká k tomu: „Já jsem trucoval. Nebyl jsem zakládajícím členem. Já jsem byl tehdy beatník a nechtěl jsem do žádného svazu, ale přilezl jsem ke křížku a byl jsem nakonec přibrán do řad Šafránu.“ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

⁸⁵ Proti jeho členství se postavil zejména Vladimír Merta, ale i Vlastimil Třešňák. Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

⁸⁶ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

v rámci Šafránu vystupovali i jeho nečlenové, jako například Svatopluk Karásek.⁸⁷

Mimo hostování se Šafrán pokoušel také rozšiřovat o nové hudebníky. Za tímto účelem byla vymyšlena soutěž O ptáka Noha, jež se uskutečnila poprvé již v prvním roce jeho existence a v dalších letech pokračovala. Odkaz na tuto soutěž a podmínky účasti ohlašovala Melodie.⁸⁸ Jako první v ní uspěl Miroslav Janoušek. Později ji vyhrál Jan Burian, jenž si poté k sobě přibral Jiřího Dědečka, či v ní například uspěl Josef Nos.

S pomocí časopisu Melodie, vzpomínek tehdejších členů a programů koncertů, které se zachovaly a s nimiž jsem se mohl seznámit, je možné poměrně přesně sestavit určitý chronologický přehled nejdůležitějších stálých scén v počátcích Šafránu. Po svém vzniku v Atelieru, kde se také konalo první vystoupení pod hlavičkou Šafránu, se významným místem pravidelných každotýdenních koncertů stal Studentský akademický klub strojařů (SAKS) na Karlově náměstí. O této scéně se však nedalo hovořit jako o veřejné, jelikož byla uzavřenou studentskou záležitostí, a tudíž se na tamní koncerty nemohl dostat kdokoli. Na konci roku 1973 se však Šafrán přesunul do Malostranské besedy a posléze do Baráčnické rychty, jež se ukázala jako scéna v této době nejvýznamnější rovněž z toho důvodu, že do hlediště se vešlo několik set lidí. Zde se hrálo do konce června 1974.⁸⁹ Pro hraní zde se podařilo získat stálého pořadatele, jímž se stal Svaz pro ochranu přírody a krajiny – Hucul club, což pro tento spolek mohlo znamenat poměrně značné nebezpečí a jednalo se z jeho strany o notnou dávku odvahy.⁹⁰ O organizační stránku zajišťování koncertů se v té době již staral Jiří Pallas, jenž se k Šafránu připojil v roce 1973. O roli Pallase v Šafránu se vyjadřuje Vlastimil Třešňák následovně: „My jsme byli ti

⁸⁷ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

⁸⁸ Melodie, ročník 1972, 7. číslo, Vyrstl nám Šafrán, s. 201.

⁸⁹ Z hraní na Baráčnické rychtě se dochovalo množství upoutávek na koncerty, které mi poskytl Jiří Pallas. Lze z nich vypožorovat i pravidelné střídání jednotlivých písničkářů. Archiv Jiřího Pallase.

⁹⁰ Jiří Pallas k problémům shánění pořadatelů říká: „Problém nebyl, vždy se našli svazáci, odboráři, hasiči či ochránci huculských koní.“ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

roztěkaní umělci a Pallas byl ten, jenž za nás to organizování koncertů začal dělat solidněji.“⁹¹

Vedle těchto pražských scén Šafrán samozřejmě vystupoval v celém tehdejší Československu. Z rozhovoru s Hutkou lze vystopovat, že poměrně pravidelně se jednoho času odehrávala představení v Plzni v divadle Pod lampou. Mimo to bylo také důležité prostředí studentských kolejí, jejichž kluby byly místem častých vystoupení. K tomu poznamenává Jaroslav Hutka: „Pro nás v tu chvíli byly významné studentské kluby, a to bylo hlavně v Brně a v Praze na Strahově. Studentské prostředí fungovalo zhruba do roku 1975, kdy z vysokých škol odešli ti, kteří nastoupili na školy ještě v šedesátých letech.“⁹²

Největší těžkostí v začátcích Šafránu se jevila zcela jednoznačně organizační stránka věci. Tedy problém spočíval hlavně v zajištění vlastního představení a v přilákání diváků. Počáteční forma propagace, kdy ještě Šafrán nevstoupil do širšího povědomí zejména mládeže, jež nejvíce chodila na koncerty, vypadala následovně: „Na prvním koncertu Šafránu v Atelieru, ještě ve dvojici se Štěpánem Rakem, publikum téměř nebylo. Nikoho to nezajímalo. Abychom ho přilákali, začal jsem dělat na každé představení co nejhezčí linoryty, aby se kradly a nezůstaly tam viset a neupozorňovaly na nás úřady, což se povedlo. Pak dále se to již šířilo mezi samotnými studenty.“⁹³ Pallas k tomu uvádí: „Šířilo se to od ucha k uchu. V té komunistické nudě to nebyl problém. Lístky byly v jediném předprodeji a časem jsme ani nedělali letáčky.“⁹⁴

Kromě propagace koncertů možné problémy v prvních letech vycházely z kontrolních mechanismů národních výborů. Jelikož si Státní bezpečnost Šafránu v této době ještě nevšímala a nikterak jej nemonitorovala, veškeré nesnáze vyvěraly jen z tohoto pramene. Hutka na to vzpomíná: „V okresech občas ke střetu s kulturními inspektory došlo. Někteří ale ani nechtěli zasahovat, takže jim stačilo, když se jim dodal papír, že jde o lidové písně a oni na představení nechodili. V Praze byl zvláštní inspektor Jaroslav Navrátil a on poměrně sympatizoval s tím, co jsme dělali a držel nad námi ochrannou ruku.“⁹⁵

⁹¹ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

⁹² Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

⁹⁵ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

Potvrzením tohoto může být citace ze zprávy agenta ve spisu, jež na Jaroslava Hutku vedla StB: „Pořady jsou prý povoleny inspektorem pro kulturu na Praze 1 a na (zde je nečitelné slovo) nad nimi drží ochrannou ruku J. Maxmilián Navrátil. Zatím na nich nikdo žádné scénáře nebo texty nevyžadoval.“⁹⁶ Jinými slovy se dá říci, že jisté nesnáze byly, ale celkově nikterak nepůsobily kontrolní orgány v počátku tak, jak měly nakázáno a neplnily nijak striktně požadavky jim uložené.

Písničkáři Šafránu také měli v jeho počátcích platné kvalifikace, jež jim vydrželi až do rekvalifikačních zkoušek, a tak mohli za svá vystoupení pobírat honorář a hraním se zcela legálně živit. Sjednávání koncertů také ulehčovala Melodie, jež o šafránských vystoupeních pravidelně ve svých člancích informovala, a tudíž mu dodávala u pořadatelů punc sdružení, které je státem uznávané a z uvádění jeho koncertů jim tedy nemůže vzniknout jakákoli újma a postih. Tento dojem utvrzovalo navíc hudební vydavatelství Supraphon, jež vydalo LP desku Jaroslavu Hutkovi. Vyšla v roce 1974 pod názvem Stůj břízo zelená a jsou na ní nahrané jím upravené lidové písně, nikoliv tedy jeho vlastní. I to však mělo na pořadatele značný vliv.⁹⁷ Je poměrně zajímavým úkazem, že nezůstalo jen u této jediné desky, ale vyšlo i několik singlů dalším členům Šafránu.

Ne vše se však v této počáteční době dařilo. Například v roce 1973, přesněji od 10. do 12. srpna, se měl konat I. Hanácký festival v Náměšti na Hané.⁹⁸ V jeho rámci byla mimo jiných dohodnuta vystoupení některých písničkářů Šafránu, a to Hutky, Mertý, Třešňáka, Lutky a Voňkové. Řádným pořadatelem se stal Severomoravský podnik služeb mládeže a v předprodeji se prodalo zhruba dvacet tisíc lístků. Nakonec se ale nekonal, když se o něm

⁹⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva z ledna roku 1977 informuje o vystoupení na Baráčnické rychtě z konce prosince 1976 a o rozhovoru mezi pramenem (agentem) a Petrem Lutkou.

⁹⁷ Čerpáno z: ZÁRYBNICKÝ, S., Zpívá Jarda Hutka, samizdat, bez data.

⁹⁸ Čerpáno z programu, jenž byl na tento festival zhotoven. Archiv Jiřího Pallase.

dozvěděl a následně jej zrušil severomoravský tajemník KV KSČ Miroslav Mamula.⁹⁹

Takto tedy vypadaly zhruba první dva roky existence Šafránu. Obecně lze konstatovat, že možnost svobodného hraní tu jednoznačně byla a není ani možné hovořit o nějakých větších postizích, snad kromě nepříjemností typu zakázání některého představení či stížnosti na něj a i toho bylo podle svědectví tehdejších aktérů poskrovnu. Nepramenily z nich však žádné tresty nebo obecnější zákaz hraní po určitou dobu či v některém kraji. Vše záleželo na odborech kultury při ONV, s nimiž se dalo většinou poměrně dobře vycházet, přičemž konflikty s Veřejnou bezpečností téměř nebyly a s StB už vůbec ne a Šafrán koncertoval naprosto bez jejího dozoru. Důkazem pro toto tvrzení je, že se nezachoval o jeho činnosti žádný záznam z této doby a ze záznamů pozdějších vyplývá, že StB zpětně datovala vznik Šafránu až do let 1973 či 1974. Toto také svědčí o tom, že ani později nebyl Šafrán infiltrován zvenčí, tedy jinými slovy, StB nezískala v tomto prostředí žádného agenta,¹⁰⁰ což poukazuje na další zajímavý rys a i v tomto ohledu je možné hovořit o jisté výjimce.

⁹⁹ Hutka k tomu píše: „Tři týdny před zahájením přišel zákaz. Ve dnech, kdy se měl festival konat, bylo na nádraží v Olomouci a Prostějově množství policajtů a ke každému vlaku bylo hlášeno, ať cestující jedoucí na festival vystoupí, že byl zakázán. Policie procházela vagonů a kdo se jí nelíbil, byl z vlaku vyveden. Kontroly byly i na přístupových cestách. Přesto se tam sjelo několik tisíc lidí.“ in: HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s.103-104.

¹⁰⁰ Toto tvrzení je možné velmi věrohodně dokázat také tím, že v Archivu ministerstva vnitra není o získání nějakého člena Šafránu veden žádný záznam. Veškeré zprávy o Šafránu byly dodávány od lidí pocházejících vně tohoto sdružení.

SNAHA ŠAFRÁNU O LEGÁLNÍ ČINNOST

Středobodem kolem něhož se točily všechny snahy o možnost veřejného a legálního hraní byly kvalifikace. Ten, kdo je měl, mohl za svůj výkon pobírat honorář, tudíž se tím co uměl, živit. Aby je člověk získal, musel podstoupit až do vyhlášení rekvalifikačních zkoušek jen tzv. přehrávky, což znamenalo předstoupit před určenou komisi zprostředkovatelské organizace a zahrát jim některé své písně. Komise se na základě výkonu rozhodla buď pro nebo proti přidělení kvalifikace, popřípadě zařadila uchazeče do jednoho z kvalifikačních stupňů. Od té chvíle jej agentura zprostředkovávala a mohly mu být vypláceny odměny za jeho vystoupení. Velmi přesně hlavní snahu Šafránu o zákonné hraní vylíčil Vladimír Hanzel: „Existence Šafránu byla spojena s neustálou válkou s byrokratickým aparátem, s opakujícími příkazy, rekvalifikačními zkouškami a následným hledáním okna, kudy by se dalo po vyhození dveřmi vlézt nazpátek.“¹⁰¹

Na konci šedesátých let, tedy v době jistého uvolnění, se podařilo přehrávky zdárně absolvovat i některým členům později vzniklého Šafránu, jež je složili před komisemi Pražského kulturního střediska. Jaroslavu Hutkovi byly dokonce ještě v roce 1973, tedy v roce, kdy bylo rozhodnuto o rekvalifikacích, přiznány kvalifikace druhého stupně, tedy rozpětí od 200 do 400 Kčs.¹⁰² To znamenalo, že základní podmínka pro legální koncertování byla splněna. Poté již vše záleželo na ochotě pořadatelů, kteří se vždy nějaký našli, a na povoleních kulturních pracovníků na ONV.

Toto jakési jádro všech problémů zdárného znormalizování této oblasti, tedy relativně snadná dostupnost kvalifikací pro nechtěné interprety, však brzy odhalil státní aparát a na popud vlády ČSR připravilo ministerstvo kultury instrukce k podniknutí rekvalifikačních zkoušek.¹⁰³ Je naprosto zřejmé, že jedněmi z těch, kteří měli být tímto rozhodnutím postiženi, byli nepohodlní písničkáři, tedy také Šafrán.

¹⁰¹ HANZEL, V., *Folkové rozjímání. Historie a současnost čsl. folku, samizdat, bez data, s. 1-2.*

¹⁰² HUTKA, J., *Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 71.*

¹⁰³ Jednalo se o metodický pokyn ministerstva kultury ČSR č. 15 550/73 - 1/2 z 15. října 1973.

O tom, že rekvalifikační zkoušky nebudou zkouškami předně o uměleckých dovednostech, svědčila jejich struktura, v níž se jako druhá část vyjímal pohovor nad politickými a kulturními otázkami. Bylo tedy jasné, že Šafrán neměl šanci jimi s úspěchem projít a nutně jeho členové museli o kvalifikace přijít. O tom, že dopředu věděli, že se týkaly možné postihy a ztráta oprávnění hrát za honorář také jich, zcela jednoznačně vypovídá svědectví Vlastimila Třešňáka: „Já jsem tam nešel (rozuměj: před zkušební komisí). To bylo nabíledni, že to neuděláme. To nebyly rekvalifikace, to byla čistka.“¹⁰⁴ Tento postoj nebyl v Šafránu ojedinělý a celkový pohled vnáší do tohoto problému Jaroslav Hutka: „Domluvili jsme se jak s písničkáři, tak i s některými bigbeatovými kapelami, že to budeme sabotovat, že tam nepůjdeme. Nakonec jediná, kdo jsme tam nešli, jsem byl já a Třešňák. Všichni ostatní tam šli a okamžitě přišli o kvalifikace a nám platili ještě rok.“¹⁰⁵ Jaroslav Hutka dokonce rekvalifikační komisi poslal dopis v němž stálo: „Po hlubokém zvážení své sedmileté profesionální praxe jsem uznal, že nejsem přesto dostatečně připraven na to, abych byl schopen úspěšně složit zkoušky rekvalifikační. Proto omluvte moji nepřítomnost. Budu se připravovat na kvalifikační zkoušky, které proběhnou příští rok. Oznamte mi prosím vás, do kdy mi platí má současná kvalifikace.“¹⁰⁶

Výsledek však byl stejný pro všechny, jelikož dříve či později jim byla kvalifikace Pražským kulturním střediskem odebrána. Potvrzením, že tomu tak bylo, může být sdělení odboru hudby a výtvarného umění ministerstva kultury ČSR ohledně Šafránu, které si vyžádalo oddělení vyšetřování VB Prahy 2. V onom sdělení se píše: „V rekvalifikačním řízení, pokud se jej někteří z jmenovaných interpretů zúčastnili (rozuměj: písničkáři ze Šafránu), však neuspěli, a proto byli všichni vyřazeni z evidence Pražského kulturního střediska.“¹⁰⁷ V pozvánkách na rekvalifikační zkoušky bylo také oznámeno naprosto zřetelně, že „Nedostaví-li se pozvaný účastník k výše uvedené zkoušce bez odůvodněné písemné omluvy nebo lékařského vysvědčení, bude

¹⁰⁴ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

¹⁰⁵ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁰⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dopis pochází z roku 1974, přesné datum nelze přečíst a byl přiložen ke spisu.

¹⁰⁷ SÚA, MK 1968-1992, I. řada, sk. 48 – spis č. j. 15041/77

z kvalifikačního seznamu PKS vyškrtnut. Vyškrtnutí z evidence má za důsledek zrušení dosavadního kvalifikačního stupně.“¹⁰⁸

Po skončení jakéhosi prvního kola rekvalifikací existovaly pro ty, co je neudělali ještě tzv. opravné zkoušky.¹⁰⁹ Ani ty však nebyly určeny pro navrácení kvalifikací nechtěným interpretům, a tak od prvotního průběhu rekvalifikačního řízení se již nikdy po dobu existence Šafránu nikomu z něj nepodařilo kvalifikace u agentury získat.¹¹⁰ Jistou zajímavostí je, že o získání kvalifikací se v průběhu sedmdesátých let pokoušely i undergroundové kapely DG 307 a The Plastic People of the Universe. Vykonalý také kvalifikační zkoušky u Pražského kulturního střediska, ale samozřejmě před komisí neuspěly.¹¹¹

Rok 1974, ve kterém se konaly rekvalifikační zkoušky, byl také později mylně StB pokládán za rok založení Šafránu, jak můžeme vyčíst ze zpráv jejich spisů, vedených na jeho jednotlivé členy. V návrhu na založení signálního svazku na Jaroslava Hutku stojí: „Jmenovaný vystupuje od roku 1974 jako zpěvák a kytarista ve volném sdružení písničkářů „Šafrán“ pod záštitou ZK ROH Tesla Strašnice a ZO SSM Technomat n. p.“¹¹² Podobně v návrhu na založení svazku PO¹¹³ na Vladimíra Mertu se praví: „Vladimír Merta od roku 1974 vystupuje jako zpěvák a kytarista folkových písní volného sdružení písničkářů

¹⁰⁸ Citováno z dopisu PKS Jaroslavu Hutkovi, jenž mimo pozvánky na rekvalifikační zkoušku obsahuje seznam požadavků k ní. in: HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 117.

¹⁰⁹ „Letos (rozuměj: rok 1977) navíc existují jakési „opravné“ zkoušky pro všechny interprety, kteří před dvěma lety nevyhověli zvýšeným požadavkům rekvalifikací a mezi tím se ve svém oboru intenzivně vzdělávali studiem na lidových školách umění nebo na konzervatořích, případně i soukromým studiem. Pouze v Pražském kulturním středisku se hlásí ke zkouškám takřka tisíc uchazečů.“ in: Melodie, ročník 1977, 4. číslo, Umělci ve zkumavce (aneb Opět o rekvalifikačním a kvalifikačním řízení), s. 97.

¹¹⁰ Vyjma Petra Lutky, ten ji získal v agentuře Sever a mohl od 1.1. 1977 opět hrát pod záštitou zprostředkovatelské organizace.

¹¹¹ HLAVSA, M., PELC, J., Bez ohňů je underground, Praha 1992, s. 106-107.

¹¹² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Návrh na založení signálního svazku ze 13. září 1976.

¹¹³ PO znamená prověřovanou osobu, jednalo se v podstatě o prvotní fázi rozpracování člověka StB. Svazek signální je již vyšší formou, byl veden již za účelem trestního stíhání.

skupiny „Šafrán“.¹¹⁴ Zajímavostí je, že ve stejný den, v jaký byl založen svazek Mertův, došlo k tomu samému v případě Vlastimila Třešňáka, přičemž zde je počátek Šafránu datován do roku 1973, z čehož vyplývá, že StB si sama nebyla příliš jista.¹¹⁵ Zrod Šafránu byl také dáván nesprávně do přímé souvislosti s rekvalifikacemi: „před dvěma a půl rokem skupina zpěváků (Lutka, Hutka, Merta, Třešňák a další) neudělali kvalifikační zkoušky na PKS a od té doby hrají načerno, dali si název Šafrán.“¹¹⁶

Zde je na místě uvést, že i v době, kdy písničkáři ze Šafránu ještě mohli hrát za honorář, tomu tak často nebyvalo. Podle svědectví Jiřího Pallase už v této době stejně vystupovali povětšinou načerno. Ve spisu Vlastimila Třešňáka, jež na něj vedla StB stojí: „O jejich představení je prý takový zájem (rozuměj: představení Šafránu), že pro pořadatele není problém určitý počet vstupenek (potřebný k uhrazení „honorářů“ účinkujícím) prodat mimo zúčtovatelskou mazu.“¹¹⁷ Vyškrtnutí z evidence agentury tudíž nemuselo znamenat teoreticky výraznou změnu. Se svými kvalifikacemi se však v případě potřeby nemohli zaštitovat, takže jim chybělo v občanském průkazu tolik potřebné razítko a mohli být obviněni z příživnictví.¹¹⁸

Po ztrátě kvalifikací v průběhu let 1974 a 1975, a tudíž vyhazovu z Pražského kulturního střediska, Šafrán nadále pokračoval v hraní v minimálně stejně intenzitě jako dříve. Na sezónu 1974/1975 se mu podařilo získat stálou pražskou scénu v klubu Tesla v Čáslavské ulici. Zde jim jejich vystoupení pořádal zpočátku ZK ROH Tesla Strašnice a později ZO SSM Technomat n. p. Podle pozvánek na vystoupení, kterých se z tohoto období zachovalo velké

¹¹⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Návrh na založení svazku PO ze 14. června 1977.

¹¹⁵ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 723 753, krycí jméno Rychta. Návrh na založení svazku PO ze 14. června 1977.

¹¹⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva z ledna roku 1977 informuje o vystoupení na Baráčnické rychtě z konce prosince 1976 a o rozhovoru mezi pramenem (agentem) a Petrem Lutkou.

¹¹⁷ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva z 3. ledna 1977 pojednává o rozpravě agenta s Petrem Lutkou.

¹¹⁸ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

množství, je možné zhotovit ucelený obraz početnosti pražských vystoupení.¹¹⁹ O přesunu z Baráčnické rychty do klubu v Čáslavské ulici však zpravil své čtenáře také časopis Melodie.¹²⁰ Na této scéně se zpočátku hrálo každou neděli, přičemž od konce roku 1974 se pravidelně koncertovalo dokonce dvakrát do týdne. Vedle toho zde hudební kritik Jiří Černý v sobotu uváděl své tzv. Antidiskotéky. V roce 1975 se navíc dvakrát do měsíce účinkovalo v divadle V Nerudovce.¹²¹

Po vyškrtnutí z evidence Pražského kulturního střediska se Šafrán pokusil, aby se mohl alespoň něčím zaštitit před odbory kultury při národních výborech, vykonat kvalifikační zkoušky na soubor lidových hudebníků. Tuto možnost dávala vyhláška ministerstva školství a kultury 112/1960 Sb. o zřizování a činnosti souborů hudebníků z povolání a souborů lidových hudebníků.¹²² Šafrán se této zkoušky zúčastnil 24. září 1975.¹²³ Toto je poslední informace, o které není pochyb. O tom, jak zkouška dopadla existují dvě verze, z nichž jedna je pravděpodobnější, jelikož o ní nezávisle na sobě informují dva zdroje. Touto pravděpodobnější verzí je, že Šafránu se tyto zkoušky zdárně absolvovat nepodařilo a nikdy jeho členům nedošlo vyrozumění o jejím výsledku. Podrobnosti k tomu dodává dopis PKS StB ohledně výsledku této zkoušky: „Věc: s. Jaroslav Hutka se podrobil kvalifikační zkoušce dne 24. 9. 1975, a sice se skupinou „Šafrán“. Vzhledem k tomu, že zkoušky se nezúčastnil ved. skupiny s. Vladimír Merta, nemohla hodnotitelská komise podle § 3 vyhl. 112/60 Sb. prozatím udělit kvalifikaci souboru.“¹²⁴ Jistým potvrzením

¹¹⁹ Velmi zajímavé by bylo též zmapovat mimopražskou scénu, zejména koncerty v malých městech a vesnicích, jelikož tam je možné sledovat, jaký dopad pro člověka mělo pozvat nepohodlné písničkáře. Na osobní statečnost těchto lidí se velmi často zapomíná. Bohužel vysledovat toto není předmětem mé práce.

¹²⁰ Melodie, ročník 1974, 12. číslo, Šafránu přibývá, s. 356.

¹²¹ Čerpáno z pozvánek na koncerty. Archiv Jiřího Pallase.

¹²² Vyhláška ministerstva školství a kultury č. 112/1960 Sb. z 8. července 1960.

¹²³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dopis Pražského kulturního střediska, který si vyžádala StB. Datován je 20. září 1976.

¹²⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dopis Pražského kulturního střediska, který si vyžádala StB. Datován je 20. září 1976.

předešlého může být následující: „Na podzim 1975 jsme šli s několika kolegy ke zkouškám lidových hudebníků, zaplatili každý 100 Kčs, abychom měli právo brát asi 15 Kčs za hodinu hraní, ale nikdy jsme nedostali žádné oznámení, zda jsme zkoušky udělali, nebo ne.“¹²⁵

Jiný pohled na tento problém vnáší Jiří Pallas, jenž tvrdí: „Hutka, Merta, zřejmě i Lutka a Třešňák dostali nejvyšší třídu. Pouze Veit propadl, ale po týdnu to vzali všem.“¹²⁶ Ve svých důsledcích je to však lhostejné, zda kvalifikace získali a hned poté ztratili či nezískali vůbec, jelikož výsledek byl stejný.

Po tomto neúspěchu u kvalifikačních řízení se Šafrán pokusil nalézt jiný způsob, který by zaručoval možnost pokračovat v legálním hraní. To se podařilo, jelikož bylo objeveno rozhodnutí ministerstva kultury číslo 11 753/73 – V/2.¹²⁷ Využívání tohoto rozhodnutí jednotlivými členy Šafránu znamenalo ohromný průlom do státního řízení tohoto odvětví kultury a velmi znesnadňovalo pozdější snahu o zamezení jejich činnosti. Je proto důležité, abych se u této normy, jež představuje základní stavební kámen veškeré pozdější existence popisovaného sdružení, zastavil trochu více.

Šafrán začal toto rozhodnutí používat, jakmile všechny pokusy o nabytí jakéhokoli možného kvalifikačního oprávnění selhaly. Pokud tedy nechtěl začít provozovat své koncerty na čistě nezákonné bázi či se přiradit k undergroundu, musel podobným způsobem postupovat. Podle svědectví Jiřího Pallase vypátral tento výnos ministerstva kultury Jiří Černý.¹²⁸ Problémem, jímž se tento výnos zabýval bylo: „Odměňování občanů – čelných osobností našeho veřejného, kulturního, vědeckého a sportovního života – při účinkování v rámci různých kulturně výchovných pořadů.“¹²⁹ Členové Šafránu se tímto výnosem začali zaštiťovat zhruba od podzimu 1975, což potvrzuje výpověď učiněná Jarmilou

¹²⁵ HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 72.

¹²⁶ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

¹²⁷ Znění tohoto rozhodnutí ministerstva kultury ČSR se ve Státním ústředním archivu nezachovalo. Objevil jsem jej celé doslova přepsané v knize Jaroslava Hutky Utkání se skálou aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, odkud jej budu citovat. Toto rozhodnutí vydalo ministerstvo kultury ČSR 8. srpna 1973.

¹²⁸ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

¹²⁹ Rozhodnutí ministerstva kultury 11 753/73 – V/2. Citováno z: HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 9.

Šerou, jež byla pověřena vedením divadla V Nerudovce a do její kompetence tudíž spadala i příprava smluv s účinkujícími umělci. V její výpovědi stojí: „Přibližně od podzimu 1975 se s ním (rozuměj: s Hutkou) začaly podepisovat smlouvy o provedení kulturně výchovného programu s ukázkami vlastní tvorby, na jejichž základě mu byl od té doby až do současnosti proplácen honorář.“¹³⁰ Z předešlé citace je možné s velkou mírou pravděpodobnosti usuzovat, že pokud takto vystavěné smlouvy zhotovovala s Jaroslavem Hutkou, činila tak i s dalšími členy Šafránu bez rozdílu.

Zcela zásadní na celém výnosu ministerstva kultury bylo, že se v něm nikterak neupřesňovalo, kdo splňuje jeho podmínky. Jinými slovy se nikde nestanovilo, kdo je čelnou osobností československého kulturního života. To byla pověstná Achillova pata celého systému. Po jejím objevení již nezbyvalo nic jiného, než tohoto slabého místa využít. Všichni písničkáři ze Šafránu se tedy rázem stali těmito čelnými osobnostmi kultury a díky tomu jim byl proplácen naprosto legální cestou honorář.

V samotném textu onoho rozhodnutí stojí, že „doporučuje MK ČSR v dohodě s Ministerstvem financí ČSR, aby pořadatelé těchto produkcí sjednávali – až na další – přímo s těmito občany smlouvy o vytvoření díla podle ustanovení § 27 zákona č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých“.¹³¹ Zákon 35/1965 ve svém § 27 v odstavci prvním přitom říká: „Smlouvou o vytvoření díla se zavazuje autor vytvořit pro objednatele za odměnu literární, vědecké nebo umělecké dílo a uděluje svolení, aby objednavatel díla užil k účelu smlouvou vymezenému.“¹³² Tím, že se mohl s odvoláním na toto rozhodnutí domluvit pořadatel přímo s umělcem na vystoupení jako takovém, se vzdával stát nevědomky dohlížecího práva, a tak tím do značné míry ztrácel kontrolu nad umělcem. Toho příčinou bylo, že se vůbec nepočítalo s možností, že by si tento výnos mohl přivlastnit „běžný“ interpret.

¹³⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Jedná se o zápis výpovědi Jarmily Šeré, učiněný dne 12. května 1977.

¹³¹ Rozhodnutí ministerstva kultury 11 753/73 – V/2. Citováno z: HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 10.

¹³² Zákon 35/1965 Sb. z 25. března 1965, § 27, odstavec (1).

Toto rozhodnutí také stanovovalo nejvyšší možný honorář. Uvedeno to bylo následovně: „v těchto smlouvách bude sjednána až do event. úpravy obecně závazným předpisem přiměřená odměna nepřevyšující odměnu výkonného umělce mluveného slova ve II. kvalifikačním stupni.“¹³³ To znamenalo, že nejvíce mohlo být za vystoupení vyplaceno interpretovi 400 Kčs.

Na tomto základě se vyhotovily smlouvy, které se poté předkládaly pořadatelům koncertů, kteří je bez větších problémů podepisovali a vypláceli odměny. V archivu ministerstva vnitra jsem našel kopii takovéto smlouvy, jež byla Šafránem používána, ve spisu Jaroslava Hutky. V ní krom jiného stojí: „Pořadatel se zavazuje zajistit reprodukční techniku a zaplatit za uvedenou produkci odměnu Kčs, tedy nepřevyšující částku 400 Kčs, jak to odpovídá rozhodnutí ministerstva kultury ČSR ze dne 8. srpna č. 11 753/73 – V/2: „Odměňování občanů – čelných osobností našeho veřejného, kulturního a vědeckého života““.¹³⁴ Přičemž pořad jako takový byl pojmenován takto: „Smlouva o vytvoření a veřejném přednesení atypického, populárně výkladového pořadu s ukázkami hudby.“¹³⁵ Listinu zhotovenou s těmito formálními náležitostmi poté písničkáři používali po zbytek existence Šafránu.

Mimo využívání tohoto rozhodnutí ministerstva kultury ČSR posilovalo legalitu Šafránu, a možná stejnou měrou, zhotovování gramofonových desek hudebním vydavatelstvím Supraphon. Že se tomu tak dělo i na začátku druhé poloviny sedmdesátých let, kdy se již k tomuto sdružení začala obracet pozornost Státní bezpečnosti, je značný unikát, usvědčující dnešní rozšířené mínění o velké míře preciznosti a dohledu komunistického státního aparátu za přinejmenším přehnané. Jelikož slovy Pallasovými: „Levá ruka komunistů nevěděla, co dělá pravá.“¹³⁶ Alespoň v tomto případě to lze zcela oprávněně tvrdit.

Jak jsem již uvedl v kapitole předešlé, Jaroslavu Hutkovi byla v roce 1974 vydána Supraphonem LP deska Stůj břízo zelená, obsahující jím upravené

¹³³ Rozhodnutí ministerstva kultury 11 753/73 – V/2. Citováno z: HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 10.

¹³⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Smlouva byla k tomuto spisu přiložena.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

lidové písně. A nezůstalo jen u této jediné. Mimo ní vzniklo i několik singlových nahrávek, například se v prodejnách objevil singl Vladimíra Merty s jeho dvěma skladbami. Byla to pro něj první gramofonová deska v Československu. Ne však první deska vůbec, poněvadž mu ve Francii vyšlo LP *Ballades de Prague* již v roce 1968.¹³⁷ V roce 1976 vydal Supraphon druhou LP desku Hutkovi, nazvanou *Vandrovali hudci*, na níž autor nahrál opět písně lidové.

Kromě těchto desek se připravoval i projekt s Šafránem jako takovým. Deska, v jehož rámci měla vzniknout, se připravovala od roku 1976. Mělo se jednat o živou nahrávku z jeho koncertu. Vedoucí redakce malých hudebních žánrů a mluveného slova v Supraphonu Jiří Havelka, jenž za tuto desku zodpovídal, sumarizoval záměr se Šafránem na rok 1976 následovně: „Připravili jsme poměrně velký projekt se sdružením Šafrán, který obsáhne několik singlů jeho členů, albový záznam živého koncertu, na němž vystupuje Lutka, Merta, Voňková a Třešňák a další elpěčko lidových písní v podání Jaroslava Hutky.“¹³⁸ O folkových zpěvácích se ještě v tomto rozhovoru obecně vyjádřil takto: „Mnohým z těch, co přinášeli nové nápady, profesionální připravenost (například schopnost natáčet ve studiu) chyběla. Svou roli v tomto směru hrála i otázka osobních postojů a ochoty diskutovat nad dílem. To, co třeba folkoví písničkáři považovali za hotovou skladbu, bylo podle našeho soudu vhodné pro koncertní vystoupení a ne pro gramofonový záznam.“¹³⁹ Otázkou ochoty diskutovat nad dílem je naprosto jasně myšlena jeho ideová náplň a folkovými písničkáři hlavně osobnosti Šafránu. Přes tyto projevené výhrady však nakonec přece jen k zhotovení LP desky Šafránu došlo. Přestože na ní nemohla být zaznamenána jakákoliv píseň a vybíraly se jen ty tzv. nezávadné¹⁴⁰, i tak byla velice důležitá.

Přestože již bylo LP Šafrán natočeno a zhotovené desky čekaly na distribuci k prodejcům, žádný zákazník si je koupit nemohl, protože byly zničeny v roce 1977, když se o jejich přípravě dozvěděla Státní bezpečnost. Ohledně nákladu, v němž bylo LP zhotoveno Jaroslav Hutka vzpomíná: „Mělo se jednat o

¹³⁷ Čerpáno z: ZÁRYBNICKÝ, S., *Zpívá Vladimír Merta*, samizdat nedatováno.

¹³⁸ *Melodie*, ročník 1976, 8. číslo, O deskách se značkou Supraphon, s. 226.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Dle svědectví Jaroslava Hutky byla například Havelkou shledána jako nevyhovující a následně vyškrtuta píseň *Kamna*. Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

dvacet tisíc kusů. Někdo tvrdil, že pouze o deset.¹⁴¹ Od tohoto okamžiku bylo jasné, že pokud nedojde k nějaké zásadní změně, jsou podobné pokusy odsouzeny k nezdaru.

Množství informací o Šafránu poskytovala v té době Melodie, jež tím pro něj vykonávala velmi důležitou službu. Každý čtenář se mohl dozvědět, jaké akce se právě zúčastnil, přičemž téměř všechny ohlasy či recenze byly příznivé. Bylo možné si v ní přečíst kladné kritiky desek, jež členové Šafránu vydali či zprávy o festivalech, v nichž byla jejich vystoupení představována jako jeden z jejich vrcholů. Příkladem tohoto může být ohlas Františka Horáčka na IV. Folk & country festival, v němž bylo napsáno: „Nejhlubší dojmy ve mně zanechal třetí koncert, v němž hrálo prim umělecké sdružení Šafrán.“¹⁴² Jan Rejžek v informaci o festivalu v Pezinku z roku 1976 chválil také: „Vlastimil Třešňák předvedl s Mertovým hostováním jeden z nejlepších výkonů odpoledne“¹⁴³, ale ohodnotil pozitivně i další písničkáře Šafránu.

Krom tohoto vycházely v Melodii též medailony o osobnostech ze Šafránu. V jednom z nich je například veleben Jiřím Černým Vladimír Merta. Protkán je přitom postesky o nevydání jakékoli Mertovy písně a jeho opomíjení rozhlasem. Jiří Černý napsal: „A tak Vladimíru Mertovi, patrně nejlepšímu a nejtvořivějšímu kytaristovi ze všech našich písničkářů a dojista jedné z nejzajímavějších figur současného městského folklóru, dodnes u nás nevyšel ani singl. V rozhlase už nehrají ani těch pár snímků, co tam měli; snad že zastaraly.“¹⁴⁴

Na samém konci roku 1975 se rozpoutala na stránkách Melodie diskuse o úpravě lidových písní v podání Jaroslava Hutky. S jejím otevřením započal Leo Jehne, jenž ji hodnotil kriticky. Z dnešního hlediska je zcela nepodstatný její obsah, ale to, že byla míněna opravdu vážně a neideologicky. Jejím jádrem byla věcnost. Zapojil se do ní svým příspěvkem i sám Jaroslav Hutka a další hudební publicisté. Její rozsah přitom znamenal i pro Šafrán jako celek ohromnou publicitu.

¹⁴¹ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁴² Melodie, ročník 1973, 3. číslo, IV. Folk & country festival, dluhy nebo zisky?, s. 78.

¹⁴³ Melodie, ročník 1976, 10. číslo, O hudebním vinobraní, s. 291.

¹⁴⁴ Melodie, ročník 1974, 10. číslo, Vladimír Merta. Zarputilec poctivých nejistot, s. 306.

Melodie tedy působila, vedle aktivit Supraphonu, jako jakýsi pomyslný sloup legality. Články hudebních publicistů Jiří Černého, Františka Horáčka, Jana Buriana, jenž jednu dobu též pracoval v její redakci, a některých dalších, dávaly zřetelný vzkaz pořadatelům, pracovníkům odborů kultury při národních výborech a v neposlední řadě také potenciálním návštěvníkům koncertů Šafránu. Vzkaz toho znění, že Šafrán je naprosto uznávaný, protože my o něm můžeme psát a nejen to, dokonce jej oceňovat a nic nám kvůli tomu nehrozí, takže vy můžete jeho koncerty pořádat, povolovat a také je navštěvovat.

S postupujícími léty sedmdesátými měl Šafrán stále prostor pro své hraní na veřejnosti. Po sezóně 1974/1975, v níž mu domovskou scénu propůjčil klub v Čáslavské ulici, pokračoval Šafrán ve svých pravidelných koncertech i nadále. V září 1975 se z Čáslavské ulice přesunul zpět do Baráčnické rychty¹⁴⁵, přičemž nepřerušeně probíhalo hraní i v divadle V Nerudovce¹⁴⁶. V Baráčnické rychtě se však od začátku roku 1976 hrát přestalo.¹⁴⁷ Programy informující o koncertech z této doby však žádné neexistují, jelikož se již nezhotovovaly, protože představení byla předem vyprodaná a konala se pravidelně, takže o nich každý věděl.¹⁴⁸ To také velmi ztěžuje sestavit přesný výčet početnosti pražských vystoupení. Mimo to samozřejmě Šafrán pokračoval v hraní po celém tehdejší Československu.

Sezónou 1976/1977 historie Šafránu v Československu končí. Strávil ji znovu na Baráčnické rychtě, přičemž pořadatelem se mu stala místní organizace hasičů.¹⁴⁹ V této době však pozornost zejména Státní bezpečnosti byla již k němu

¹⁴⁵ O tom, že se v klubu v Čáslavské nepokračovalo v koncertování dalším rokem vzpomíná Jaroslav Hutka, v rozhovoru konaném s ním 12. listopadu 2005. To, že se Šafrán přesunul na konec roku 1975 do Baráčnické rychty se dá dokumentovat na základě pátrání v Archivu ministerstva vnitra. Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva z ledna roku 1977 informuje o vystoupení na Baráčnické rychtě z konce prosince 1976 a o rozhovoru mezi agentem StB a Petrem Lutkou.

¹⁴⁶ Dokladem toho je výslech Jarmily Šeré Státní bezpečností, v němž vyslychaná uvádí kolik smluv bylo s Jaroslavem Hutkou zhotoveno v roce 1975. Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zápis o výpovědi Jarmily Šeré, učiněná dne 12. května 1977.

¹⁴⁷ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁴⁸ Dle svědectví Jiřího Pallase. Rozhovor s ním konaný 24. října 2005.

¹⁴⁹ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

upřena, a tak byla poznamenána sílícím tlakem bezpečnostních složek státu. Přesto se i tuto sezónu podařilo, byť s těžkostmi, dokončit.

Zhruba až do poloviny roku 1977 se nijak zásadně nezměnil přístup povolovacích orgánů při národních výborech ke koncertům Šafránu. Důkazem toho může být zpráva o nedostatcích v činnosti kulturních zařízení ze 7. července 1977.¹⁵⁰ Vedle obecného konstatování nedostatků v práci odborů kultury NV, je největší kritice podroben ten v Praze 1. Bylo mu vytknuto, že „V mnoha případech při tzv. povolovačkách nejsou ze strany odpovědných pracovníků odboru kultury ONV vyžadovány umělecké scénáře, které nejsou předkládány ani samotnými interprety pořadatelům.“¹⁵¹ Posléze byly některé závady demonstrovány na činnosti Šafránu, jako například neuvádění pozvaných hostů povolovacím orgánům: „tzv. hosté nejsou v mnoha případech uváděni na řádných povolovačkách, i když jsou inzerováni na programech těchto vystoupení. Jedná se hlavně o členy tzv. volného sdružení písničkářů – skupina „Šafrán“, a to Jaroslava Hutku, Vladimíra Mertu, Vlastimila Třešňáka a Petra Lutku, kteří se ve svých vystoupeních dopouštějí invektiv a různých dvojsmyslností proti politice KSČ a proti socialistickému zřízení v Československu.“¹⁵² Nejvíce však v této zprávě byla z jednotlivců upřena pozornost na Jaroslava Hutku, o něhož represivní aparát projevoval největší zájem.

Jak konkrétně probíhal schvalovací proces na Obvodním národním výboru Prahy 1 můžeme poznat ze zápisu výslechu Antonína Calty, který byl jejím obvodním inspektorem kultury. Vypověděl, že „Hudební a písňové představení jsou někdy schvalována podle názvů písní a někdy jsou vyžadovány úplné texty.“¹⁵³ To znamená, že mnohdy byly povolovány pořady, o jejichž náplni nemusel mít národní výbor příliš velkou představu i v takto pokročilém stádiu sedmdesátých let. Konkrétně se Calta zmínil i o povolování koncertů

¹⁵⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dokument je ze 7. července 1977 a pochází ze Správy sboru národní bezpečnosti hlavního města Prahy a středočeského kraje. Náležela do rukou NV hl. města Prahy.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zápis o výpovědi s Antonínem Caltou z 12. května 1977.

Jaroslava Hutky: „Pokud se týká povolovaček k představením zpěváka a kytaristy Jaroslava Hutky byly mně posílány od vedoucí divadélka V Nerudovce Jarmily Šeré a v jednom případě od TJ NOHYB (Baráčnická rychta). Tyto povolovačky jsem podepsal, aniž bych viděl scénář na představení Jaroslava Hutky.“¹⁵⁴ Toto přiznání zcela jednoznačně svědčí o nenaplňování předepsaných povinností. Calta na svou obranu tvrdil, že nevěděl o nutnosti požadovat scénář a také nevěděl nic o případné závadnosti Hutkových vystoupení. K tomu ještě dodal, že na jeho dvou koncertech byla inspektorka odboru kultury ONV Nováková, která nezaznamenala nic, co by bylo možné považovat za ideovou závadnost. Calta také upozornil na jisté možnosti, jež by vedly k větší informovanosti mezi jednotlivými stupni státní správy: „Ke zlepšení práce při povolovacích řízeních by jednotlivým inspektorům pomohly seznamy osob – umělců, kteří jsou řádně evidováni u PKS a mají právo podle svých uměleckých kvalifikací veřejně vystupovat.“¹⁵⁵

Celá výpověď prokazuje ohromné nedostatky v této oblasti, pokud na ni hledíme z pozice tehdy platných předpisů. Je také jasným dokladem jejich naprosté neznalosti nebo blahosklonné nečinnosti lidmi za tuto sféru odpovědnými. S velkou mírou pravděpodobnosti také lze předpokládat, že tento stav v Praze nebyl výjimečný, ba naopak zřejmě se jednalo o pravidlo.

Na základě výše uvedených faktů je naprosto oprávněné zaobírat se myšlenkou, že pokud by vše záviselo jen na odborech kultury příslušných národních výborů, Šafrán by pravděpodobně nezanikl, byť by mohl být v řadě oblastí vystaven mnoha těžkostem. Ty se však dle předchozího popisu nezdály být absolutně nepřekonatelnými. Zvláště za pomoci spřízněných hudebních publicistů a vydavatelské činnosti Supraphonu, která legalizovala počínání Šafránu, či díky využívání mezer v právních předpisech existovala možnost je překlenout.

¹⁵⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zápis o výpovědi s Antonínem Caltou z 12. května 1977.

¹⁵⁵ Tamtéž.

SBLIŽOVÁNÍ S OPOZICÍ

Léta sedmdesátá, tedy první desetiletí tzv. normalizace, s sebou přinášela možnost základní volby. V zásadě existovaly dvě extrémní možnosti. Přijmutí státem nabízeného modelu a plná participace na něm či jeho odmítnutí, z čehož vyvěralo množství potíží. Mezi nimi se rozkládalo rozsáhlé spektrum různých forem žití, přiklánějících se tu více, tu méně na některou stranu. Konkrétněji je možné hovořit o státním aparátu se svou nomenklaturou a vysoce rozvětvenou hierarchií a na opačném konci o disidentském prostředí, slučujícím různé názorové proudy, sahající od reformních komunistů, až po underground. Jediným jeho tmelícím prvkem byl odpor vůči panujícímu stavu, přičemž představy o jeho nápravě se značně lišily.

Písničkářské sdružení Šafrán svou činností nespadlo do oblasti hudebního undergroundu, spojoval jej s ním jen odpor k tehdejšímu režimu. Naopak s jeho filozofií v mnoha ohledech nesouhlasilo a stálo jednou nohou uvnitř a druhou vně systému. Ani po jeho zániku se nedá hovořit o přijmutí nekompromisních Jirousových myšlenek naprostého odklonu od snah po oficiálním hraní, řečeno chiliasticky odchodu na hory, na nichž bylo hudební podzemí vytvořeno.¹⁵⁶ Svým důrazem na legalitu, neochotou stáhnout se do kulturního podzemí a snahou po veřejném vystupování jej Šafrán přímo popíral, což vyvolávalo jistou míru napětí mezi nimi. Lze říci, že se jednalo vždy o paralelní světy, které se sice vzájemně uznávaly a vztahy mezi nimi mohly být mnohdy přátelské, ale naprosto se míjely.¹⁵⁷ Underground Šafránu vytýkal zejména jakési vytváření umělé, lepší skutečnosti, jinými slovy vytváření naprosto pokřiveného odlesku reality, což nebylo slučitelné s jeho myšlenkovým

¹⁵⁶ Jakýsi program undergroundu představuje Zpráva o třetím českém hudebním obrození, která je datována únorem 1975. in: JIROUS, I., M., Magorův zápisník, Praha 1997.

¹⁵⁷ Jiří Pallas o kontaktech mezi undergroundem a písničkáři říká: „Vztahy byly poměrně přátelské. Například Karásek vystupoval jako host Šafránu, já jsem hrál fotbal za Plastiky, společně jsme vystupovali na III. festivalu druhé kultury a tak dále.“ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005. Jaroslav Hutka však k témuž dodává: „S Jirousem jsme se respektovali, ale ti ostatní jako například Hlavsa mě moc nemuseli a vyčítali mi, že tím veřejným hraním kolaboruji s režimem.“ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

zázemím, z něhož neodvratitelně vyplýval přechod do podzemí.¹⁵⁸ Podle svědectví Jaroslava Hutky například Svatopluk Karásek vytýkal Šafránu, že „naše (rozuměj: Šafránu) konání je stavění umělého ráje a je naprosto falešné, protože si vytváříme na představeních nepravdivou realitu.“¹⁵⁹ Tento názor velmi přesně vystihuje jejich vzájemný poměr. Krom toho bariéry stavěl také odlišný typ provozované hudby, kdy v undergroundu naprosto dominovala hudba rocková i se svým odlišným stylem životním, byť menšinové zastoupení zde měli i písničkáři, jakými byli Svatopluk Karásek, Karel Soukup či Miroslav Skalický.

V prvních letech existence Šafránu nebyly ani žádné významnější vazby mezi opozicí jako takovou a jednotlivými písničkáři. Navzájem o sebe neprojevovali větší zájem také z toho důvodu, že o sobě příliš nevěděli. Krom jiného zde převládalo jisté odcizení, mnohdy vycházející i z rozdílných generačních prožitků. Hutka k tomu říká: „Chápali jsme je jako starší generaci polepšených bývalých komunistů, snad s výjimkou Václava Havla. Typickým příkladem byl Vaculík, Kohout, Klíma a nám byli zpočátku poměrně cizí.“¹⁶⁰ S postupujícím časem však vzájemné kontakty začaly vzrůstat. Velmi výstižně toto prorůstání a vzájemné poznávání se vyjádřil Vlastimil Třešňák: „Ona to tak prosela ta doba. Lidé, kteří byli ne přímo na okraji společnosti, ale byli všemožně postižení, se museli jednou potkat a vzájemně se sblížovat.“¹⁶¹ Na tomto základě postupně písničkáři Šafránu, každý zvlášť a v jiné intenzitě, počali s narůstajícími problémy být přitahováni disidentským prostředím, přičemž ono přitahování a zájem byl oboustranný.

Prvopočátek styků Šafránu s opozicí není lehké přesně datovat, jelikož se jednalo o pozvolný proces objevování netušeného, a to z obou stran. Disidenti se domnívali, že jakákoliv veřejná scéna, jež by byla svobodná, nemohla přečkat tzv. obnovení pořádku počátku sedmdesátých let a veškeré volné aktivity přešly do podzemí. Na straně druhé se v oblasti veřejné málo vědělo o činnosti opozičních kruhů. Jaroslav Hutka k tomu praví: „Zpočátku jsem nevěděl, že tady

¹⁵⁸ Blíže viz. ALAN, J. ed., *Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945-1989*, Praha 2001, s. 181.

¹⁵⁹ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

něco jako opozice existuje. Předpokládal jsem, že všichni emigrovali, protože jsem o nich vůbec neslyšel.“¹⁶²

Ono vzájemné poznávání se je možné dát do souvislosti s vytlačováním Šafránu z oficiální scény, ať už cestou byrokratickou či nátlakem represivního státního aparátu. Tímto odebráním prostoru ke svobodnému hraní byl samozřejmě tlačěn neustále blíže k okraji společnosti, a tudíž k opozičnímu prostředí. Jejich cesty se začaly častěji střetávat v roce 1975. Prostředníkem sblížování se staly koncerty Šafránu, na které začali představitelé opozice postupem času pravidelně docházet.¹⁶³ O tomto vzájemném sblížování měla velmi podrobné informace též Státní bezpečnost, jejíž zprávy se pravidelně věnovaly rozkrývání těchto styků.

Ještě před polovinou sedmdesátých let, zhruba od roku 1973, je možné vystopovat určité vazby na Hnutí revoluční mládeže (HRM)¹⁶⁴ skrze Pallasovu tehdejší přítelkyni a pozdější manželku Jitku Bidlasovou. Sám Jiří Pallas se proto s některými jeho členy pravidelně stýkal, například s Petrem Uhlem či později s Vavřincem Korčíšem a Petruškou Šustrovou, která tehdy bydlela blízko vedle scény Šafránu v Čáslavské ulici.¹⁶⁵ Tito členové HRMu byli prvními návštěvníky koncertů Šafránu z řad opozice.

Nelze však mluvit paušálně o tom, že by disidenti navštěvovali představení všech členů Šafránu stejnoměrně. Ze zpráv uložených ve spisech StB na jeho jednotlivé členy lze velmi přesně vysledovat oblíbenost každého zpěváka Šafránu v disidentských kruzích a naopak přitažlivost opozice pro jeho jednotlivé písničkáře. Zpráva ve spisu StB na Vlastimila Třešňáka uvádí toto:

¹⁶² Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁶³ Podle vzpomínek Jaroslava Hutky se o Šafránu dozvědělo disidentské hnutí skrze novináře Aleše Lederera, jenž jako první z nich navštívil jejich představení a zpravil o něm další disidenty. Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁶⁴ Jednalo se o víceméně v Praze působící organizaci, vzniklou na konci roku 1968. Program byl ovlivněn západoevropskými myšlenkami tzv. nové levice. Její sympatizanti se rekrutovali především z řad vysokoškolského studentstva, ale nejen z něj. Sympatizanty byli také dělníci. Největší základnu tvořili studenti FF UK jako například Jan Frolík, Petruška Šustrová, Vavřinec Korčíš a další. Významnou roli v tomto sdružení hrál též Petr Uhl, jenž se nejvíce podílel na autorství tzv. Zakládajícího manifestu. HRM se v něm přihlásilo k Trockého myšlenkám permanentní a světové revoluce atd.

¹⁶⁵ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

„Na představení, kde vystupuje Vlastimil Třešňák, chodí prý pravidelně Dominik Tatarka, Václav Havel, Pavel Kohout a další disidenti, což je jakousi druhou rovinou atraktivnosti pro studenty.“¹⁶⁶ Vedle Třešňáka byl disidenty ještě hojně vyhledáván Jaroslav Hutka a množství styků udržoval také Vladimír Merta a organizátor koncertů Jiří Pallas. Jejich spisy u StB byly plné kontaktů k těmto lidem. Naopak jakýmsi protipólem k výše jmenovaným byl Petr Lutka, jehož hudba v podstatě nebudila u opozice větší zájem. Je zřejmé, že nezůstalo jen u návštěv koncertů, ale postupně docházelo k navazování bližších přátelských vztahů, čímž byli někteří písničkáři vtaženi úplně do podzemních aktivit. Ty později po konci Šafránu vyvrcholily plynulým přechodem některých z nich ke hraní po bytech či k participaci i na záležitostech jiných, jako je například podíl Vlastimila Třešňáka na bytovém divadle s Pavlem Kohoutem, Vlastou Chramostovou a Pavlem Landovským.

Jedním z důkazů postupného pronikání těchto dvou, původně rozdílných, světů byla aktivita některých členů Šafránu ohledně Charty 77. Činnost jeho písničkářů okolo ní lze zrekonstruovat jednak z jejich vzpomínek, které je možné velmi snadno doplňovat záznamy ze spisů Státní bezpečnosti. Ty jsou překvapivě velmi detailní a pravdě odpovídající.

Postupný podpis Charty 77 některými členy Šafránu byl v první řadě logickým důsledkem silných vazeb k opozičním představitelům. Přihlášení se k tomuto dokumentu znamenalo jen další krůček ke vzájemnému propojení. Mezi písničkáři neprobíhaly debaty o text Charty jako takové, ale spíše o to, zda podepsat a upozornit na sebe Státní bezpečnost ještě více než dosud nebo nikoli, což by skýtalo větší šanci na pokračování ve veřejném vystupování.

První zveřejněné podpisy Charty 77 nakonec obsahovaly jen podpis Pallasův. Jeho signování bylo StB dáváno do souvislosti se Šafránem. Ve spisu Jaroslava Hutky je uvedeno: „Chartu prý podepsal pouze manažér „Šafránu“, jakýsi Pallas.“¹⁶⁷ Ten se kvůli svému připojení k tomuto dokumentu podrobil již 14. ledna 1977 výslechu, v němž kromě přihlášení se k Chartě odmítl vypovídat

¹⁶⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva z 3. ledna 1977 pojednává o rozpravě agenta s Petrem Lutkou.

¹⁶⁷ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva je datována 7. června 1977 a informuje o rozmluvě agenta s Vladimírem Pistoriem o stycích mezi signatáři Charty 77 a členy Šafránu.

s ohledem na to, že by tím mohla být postižena jeho rodina.¹⁶⁸ Mezi prvními signoval Chartu též Vlastimil Třešňák, jemuž jí dal přečíst Petr Uhl, ale jeho podpis se zveřejnění zprvu nedočkal, jelikož byl nakonec odstraněn, aby Šafrán mohl dál veřejně koncertovat.¹⁶⁹ Podobně byl od prvotního přihlášení se k Chartě po rozmluvě s Václavem Havlem odrazen z toho samého důvodu Jaroslav Hutka.¹⁷⁰ Definitivní rozhodnutí o zničení podpisů Třešňáka a Hutky poté zaznělo na jejich schůzce s Jiřím Černým, po níž byly spáleny.¹⁷¹

O stejných motivech nepřipojení se k Chartě 77 v jejím zrodu byla zpravena i StB. V jedné z jí vyhotovených zpráv stojí: „chtěli podepsat všichni (jsou se signatáři Charty ve styku), ale „hoši z Charty“ jim to rozmluvili a řekli, že je v současné situaci důležitější, aby si udrželi možnost vystupovat a působit na publikum.“¹⁷² Trochu odlišně je popisováno totéž v záznamu jiném: „v době, kdy jim bylo nabídnuto podepsání Charty, členové skupiny Šafrán toto odmítli proto, aby mohli v duchu Charty vystupovat před veřejností.“¹⁷³

Za hlavní sympatizanty Charty 77 v řadách Šafránu byli Státní bezpečností označeni Jaroslav Hutka, Vlastimil Třešňák a Vladimír Merta. Například jeden ze záznamů StB praví, že „Jaroslav Hutka a členové skupiny „Šafrán“ Vladimír Merta a Vlastimil Třešňák se pravidelně stýkají se signatáři Charty 77: Jiřím Pallasem, manažérem skupiny „Šafrán“, Pavlem Landovským, Karolem Sidonem, Julusem Tominem a Věrou Jirousovou. Jaroslav Hutka a další shora uvedené osoby téměř pravidelně každou středu odjíždějí za spisovatelem Pavlem Kohoutem do jeho chaty na Sázavě, kde se zúčastňují

¹⁶⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jiřího Pallase, archivní číslo: 668 475, krycí jméno Pálka. Zpráva informuje o průběhu výslechu Jiřího Pallase ohledně Charty 77 ze dne 14. ledna 1977. Byla sepsána dne 10. března 1977.

¹⁶⁹ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

¹⁷⁰ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁷¹ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

¹⁷² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva je datována 7. června 1977 a informuje o rozmluvě agenta s Vladimírem Pistoriem o stycích mezi signatáři Charty 77 a členy Šafránu.

¹⁷³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva je ze dne 22. září 1977 a informuje o rozmluvě agenta s malířem Miroslavem Hájkem o zaměření Šafránu a jeho vztahu k Chartě 77.

schůzek, organizovaných mluvčími „Charty 77“.¹⁷⁴ V jiné zprávě StB stojí, že „Hutka společně s Třešňákem jsou jedni z tzv. umělců, kteří jsou ochotni v případě jakéhokoliv soudního postihu Václava Havla nebo osob sympatizujících s Chartou 77, veřejně vystoupit na jejich podporu a podporu Charty 77.“¹⁷⁵

Jak je patrné ze záznamů ve spisech, Státní bezpečnost si dokonce pohrávala s myšlenkou, že by opozice přímo řídila činnost některých písničkářů Šafránu. Například zpráva vypovídající o rozmluvě agenta s malířem Miroslavem Hájkem v sobě obsahuje následující: „K otázce pramene, zda vedoucí osobnosti Charty nějak přímo řídí ideové poslání skupiny Šafrán, Hájek řekl, že u Hutky tomu tak nesporně bylo a tím přeneseně i u ostatních.“¹⁷⁶ K osobě samotného agenta, a tedy v hodnocení důvěryhodnosti informace, Státní bezpečnost poznamenávala, že „byla získána z prověřeného zdroje.“¹⁷⁷ Jinými slovy byla považována za věrohodnou.

Nakonec se k Chartě svým podpisem veřejně přihlásil krom Pallase ještě Jaroslav Hutka a Vlastimil Třešňák. Jaroslav Hutka na to vzpomíná: „Věděl jsem, že z toho musí být průšvih, ale v tu dobu mi to nevadilo a ani jsem o tom nijak zvlášť nepřemýšlel. Naopak se mi to z počátku líbilo.“¹⁷⁸ Velmi podobně o tom smýšlí Vlastimil Třešňák: „Dopředu jsem se vším souhlasil. Těm lidem jsem důvěřoval (rozuměj: chartistům), takže jsem nad nějakými důsledky nijak nemudroval a jestli mělo to veřejné hraní skončit kvůli tomu, tak to bylo jediné dobře.“¹⁷⁹ Podpis Charty byl u nich jen důsledkem jejich sblížení s opozicí. Nedá se v souvislosti s tím hovořit o překotné změně postoje. Jiří Pallas, Jaroslav

¹⁷⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva z 1. srpna 1977 informuje o napojení Šafránu na Chartu 77.

¹⁷⁵ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva z 16. května 1977 informuje o činnosti Hutky a Třešňáka na podporu Charty 77.

¹⁷⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 22. září 1977 a pojednává o rozmluvě agenta s Miroslavem Hájkem o stycích Šafránu s opozičním prostředím.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁷⁹ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem. 15. listopadu 2005.

Hutka a Vlastimil Třešňák nakonec zůstali jedinými, kteří se k Chartě 77 ze Šafránu připojili.

Svým podpisem Charty 77 se Pallas, Hutka a Třešňák neodvratně protнули s opozičním prostředím, z něhož již po dobu svého zbylého pobytu v Československu nevykročili. Zajímavé je, že všichni tři postupně opustili naši zem a emigrovali. Od jejich vstupu do disentu vede, podle mého názoru, cesta k jejich odchodu do zahraničí a lze usuzovat, že jejich podpis je významným milníkem samotného písničkářského sdružení Šafrán, které ve své části přilnulo k veřejně projevované opoziční činnosti.

ZAČÁTKY TLAKU STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

Volné písničkářské sdružení Šafrán se celou svou činností nutně dříve či později muselo z podstaty normalizačního režimu dostat do konfliktu s různými složkami bezpečnostního aparátu, tedy nakonec i se Státní bezpečností. Svým působením na mladé lidi, naprostým přehlížením jakékoli kulturní politiky, důrazem na svobodu projevu a pravdivost výpovědi se dostával neodvratně do střetu s hlavní politickou linií diktovanou komunistickou stranou. Svou činností, vytvářením jakéhosi neovládnutelného mikrosvěta, znepríjemňoval a dusil snahu státu po ovlivňování dospívající mládeže. Slovy Vlastimila Třešňáka: „Jim nevadilo, že si někde hrajeme, ale nemohli snést, že na sebe nabalujeme lidi, zejména mládež.“¹⁸⁰ I když nešlo jen o vliv na mladého člověka, vyjadřuje předešlá citace jádro hlavního provinění, kterého se Šafrán svou existencí dopouštěl.

Do pozornosti Státní bezpečnosti se písničkáři Šafránu posouvali pozvolna.¹⁸¹ Nelze vypátrat konkrétní okamžik, od něhož by vedla neodvratná cesta k represím a snahám o zamezení koncertování. Zpočátku vznikaly konflikty jen s povolovacími orgány o možnost uspořádat hudební vystoupení či maximálně s Veřejnou bezpečností. Pozornost StB se k Šafránu začínala obracet zhruba od roku 1975, ovšem tehdy nebudil ještě tak velký zájem. Spočíval spíše na okraji jejího zorného pole. Navíc zprvu nešlo o Šafrán jako takový, ale jen o některé jednotlivce. O závadnosti Šafránu jako celku se záznamy StB začaly zmiňovat se stále vzrůstající intenzitou až později. Ona pozornost gradovala od konce roku 1976 a v neztenčené míře vytrvala až do podzimu roku následujícího. Někteří členové Šafránu se poté museli smířit s velkým zájmem o svou osobu i po ukončení jejich veřejného vystupování.

Do prvního většího konfliktu se Státní bezpečností se ze členů Šafránu dostal Jaroslav Hutka, a to v roce 1975, kvůli svému vystoupení ve východočeském kraji. Od této doby se již pozornosti po celou dobu svého zbylého pobytu v Československu nezbavil. Přesněji se jednalo o jeho koncert

¹⁸⁰ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

¹⁸¹ Pro plastičtější vykreslení situace jsem se pokusil hovořit i s alespoň jedním tehdejšími příslušníkem Státní bezpečnosti. Bohužel se mi to nepodařilo a nakonec jsem byl odmítnut.

v Chocni uspořádaný 7. února, který byl zaznamenán na magnetofonovou pásku a poskytnut dne 8. dubna správě StB v Hradci Králové.¹⁸² V jeho vyhodnocení se mimo jiné uvádělo: „Ve druhé části byl obsah písní i slovní doprovod většinou dvojsmyslný, s narážkami na naše současné politické zřízení, na pobyt sovětských vojsk u nás apod.“¹⁸³ O něco níže stálo: „Obsah písní i slovní doprovod lze hodnotit jako velmi nevhodný, který ovlivňuje mládež v negativním směru.“¹⁸⁴ V samém závěru se ještě konstatovalo: „Jeho působení ve VČK (rozuměj: východočeském kraji) je hodnoceno tak, že vystupuje ve stylu Kryla“.¹⁸⁵ Toto byly samozřejmě velmi silné podněty k dalšímu zkoumání.

Na základě vyhodnocení onoho magnetofonového pásku bylo vyšetřovacím odborem konstatováno odůvodněné „podezření, že jmenovaný (rozuměj: Hutka) svým jednáním naplnil skutkovou podstatu trestných činů hanobení republiky a jejího představitele, hanobení národa, rasy a přesvědčení podle §§ 102, 198 písm. b) tr. zákona.“¹⁸⁶ Přestože byla činnost Jaroslava Hutky shledána v rozporu se zákonem, od trestního stíhání muselo být upuštěno, jelikož „nebyl dosud trestně stíhán, vztahuje se na něho amnestie presidenta republiky ze dne 8. 5. 1975 a věc bude nutno usnesením vyšetřovatele odložit“.¹⁸⁷ Paradoxně jej tedy amnestoval Gustáv Husák, jenž v té době nastoupil do prezidentské funkce. Hutka sám k tomuto svému prvnímu střetu s StB říká: „Já jsem vůbec netušil, že je to tak moc vážné. O svém stíhání a amnestii od Husáka jsem se dozvěděl až po roce 1989, kdy jsem uviděl svůj svazek.“¹⁸⁸

¹⁸² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pojednává o vystoupeních Jaroslava Hutky ve východních Čechách. Pochází z 20. listopadu 1975.

¹⁸³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Vyhodnocení poznatků o vystoupeních Jaroslava Hutky ve východních Čechách. Pochází z 1. dubna 1975.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Jednalo se o předání dokumentace z Hutkova koncertu vyšetřovacímu odboru StB z 8. dubna 1975.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

Zájem královehradecké StB o Hutku však tímto nepolevil. V jeho dalším vystoupení ve východočeském regionu, tentokrát 16. června 1975 v Pardubicích, bylo znovu nalezeno množství pochybení: „opět používal různých invektiv a dvojsmyslných narážek na politiku KSČ a v náplni svých písní měl beznaději pro mladé lidi.“¹⁸⁹ Představení bylo poté označeno celkově „jako existencialistické, postrádalo aktuálnost a výchovný smysl“¹⁹⁰, přičemž v jakémsi pomyslném vyvrcholení celé zprávy se pravilo: „Svým jednáním opět naplnil podstatu trestného činu a zajištěnou dokumentací je prokázáno, že v trestné činnosti pokračuje.“¹⁹¹

Hutkova trestná činnost již však není spatřována v hanobení veřejných činitelů státu či národa a rasy, ale ve věci nedovoleného podnikání. Zřetelně to vyplývá z jeho vyšetřovacího spisu. Ačkoli jeho písně byly ohodnoceny mnohokrát jako nevhodné a neslučující se se socialistickým zřízením, přesto „Jednání Jaroslava Hutky ... není možné kvalifikovat jako trestné činy hanobení republiky a jejího představitele a hanobení národa, rasy a přesvědčení podle §§ 102 a 198 písm. b) tr. zák.“¹⁹² V odůvodnění tohoto se uvádělo, že „Jaroslav Hutka nepoužil hrubého urážlivého výroku.“¹⁹³ Poprvé se zde do oblasti zájmu dostalo i samotné sdružení Šafrán, vůči němuž se navrhovalo v bodě třetím: „Podle § 164 odst. 2 tr. řádu upozornit vedení klubu SSM „Šafrán“ v Praze na nevhodnost repertoáru Jaroslava Hutky a dalších členů tohoto klubu.“¹⁹⁴, přičemž se měl „upozornit klub SSM TESLA Praha – Strašnice“¹⁹⁵, aby se podobná vystoupení Jaroslava Hutky a jiných zpěváků nekonala, a byl změněn program v souladu s angažovanou socialistickou kulturou.“¹⁹⁶

¹⁸⁹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pojednává o vystoupeních Jaroslava Hutky ve východních Čechách. Pochází z 20. listopadu 1975.

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Archiv ministerstva vnitra, Vyšetřovací spis číslo : 0096/75 proti Jaroslavu Hutkovi, část: Vyhodnocení akce Zpěvák ze dne 27. září 1975, s. 32-33.

¹⁹³ Tamtéž, s. 33.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 33.

¹⁹⁵ Ve skutečnosti nejednalo se SSM TESLA Praha – Strašnice, ale o ZK ROH Tesla Strašnice.

¹⁹⁶ Archiv ministerstva vnitra, Vyšetřovací spis číslo : 0096/75 proti Jaroslavu Hutkovi, část: Vyhodnocení akce Zpěvák ze dne 27. září 1975, s. 33.

V plánu dalších opatření proti Hutkovi se vyžadoval jeho výslech, k čemuž podle ručních přípisů k tomuto bodu došlo 12. listopadu 1975, poté co se na první termín nedostavil a omluvil se.¹⁹⁷ Na onen výslech vzpomíná Jaroslav Hutka takto: „Mluvil se mnou v Bartolomějské ulici mladý estébák z Hradce Králové a ještě si nevěděl moc rady. To bylo štěstí, protože jsem tam udělal mnoho chyb. Až později jsem byl od Ivana Klímy poučen, jak se chovat při výslechu.“¹⁹⁸ Samotný výslech měl být ze strany pracovníka StB veden tak, aby Hutka „objasnil obsah a smysl všech zpívaných písní a upozornit ho na možný trestní postih v případě, že by ve svém jednání pokračoval.“¹⁹⁹ To znamenalo, vůbec neupozorňovat, že už bylo trestní stíhání vedeno.

Středobodem dalšího zájmu se přitom stalo vytvoření analýzy právního prostředí, týkající se hudební oblasti, na jejímž základě by se umožnilo dojít k závěru, zda „Jaroslav Hutka nenaplnil skutkovou podstatu trestného činu nedovolené podnikání podle § 118/1 tr. zák., příp. přečinu proti zájmům socialistického hospodářství podle § 2 písm. c) zák. čis. 150/69 Sb.“²⁰⁰ Posledním bodem této části vyšetřovacího spisu, ale jistě ne svým významem, se vyjímalá snaha o znemožnění získání umělecké kvalifikace u Pražského kulturního střediska, čímž by se mu zamezilo jeho koncertování.²⁰¹

V rámci těchto aktivit Státní bezpečnosti v Hradci Králové byl 4. dubna 1975 zaveden na Jaroslava Hutku svazek PO, což znamenalo osobu prověřovanou.²⁰² V terminologii StB se tak označovala první fáze zkoumání jedince. Z členů Šafránu se tohoto „privilegia“ dostalo Jaroslavu Hutkovi jako prvnímu, což vypovídalo i o jeho oblíbenosti mezi návštěvníky koncertů.

¹⁹⁷ Archiv ministerstva vnitra, Vyšetřovací spis číslo : 0096/75 proti Jaroslavu Hutkovi, část: Plán opatření, ze dne 22. října 1975, s. 34.

¹⁹⁸ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

¹⁹⁹ Archiv ministerstva vnitra, Vyšetřovací spis číslo : 0096/75 proti Jaroslavu Hutkovi, část: Vyhodnocení akce Zpěvák ze dne 27. září 1975, s. 33.

²⁰⁰ Archiv ministerstva vnitra, Vyšetřovací spis číslo : 0096/75 proti Jaroslavu Hutkovi, část: Plán opatření, ze dne 22. října 1975, s. 34.

²⁰¹ Tamtéž, s. 35.

²⁰² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Čerpáno z návrhu na založení svazku signálního, kde je popsán průběh rozpracování Hutky. Dokument pochází z 13. září 1975. Samotný návrh na svazek PO jsem v Hutkově spise nenalezl.

Největší pozornost StB si v porovnání s jinými členy Šafránu udržel až do první poloviny roku 1977, kdy se i několika dalším „poštětilo“ být rozpracováván. Zbytek roku 1975 a rok 1976 je tedy obdobím postupného zaměřování pohledu na Šafrán jako takový, a to skrze prozkoumávání činnosti Jaroslava Hutky.

Obecně je z tohoto prvního střetu možné vyzorovat, na jakou oblast upne napříště StB svou pozornost. Projevovала zejména velkou snahu po zachování zdání naprosté legality svých aktivit. Hlavním cílem se mělo stát zákonné zužování prostoru pro Hutkovo, ale i dalších členů Šafránu, koncertování úřední cestou. To znamená nepovolování jejich vystupování orgány k tomu určenými. Proti trestnímu postihu Hutky rovněž hovořila i skutečnost, že „je nutné mít na zřeteli současnou politickou koncepci vedení KSČ a vlády naší republiky, která v oblasti trestního práva směřuje především k preventivní činnosti.“²⁰³ Nejzávažnější obavu Státní bezpečnosti skrývala až věta následující: „případné trestní stíhání by zřejmě vyvolalo negativní ohlas mezi mladými lidmi vzhledem k popularitě Jaroslava Hutky a byl z něho vytvořen tzv. „hrdina“.“²⁰⁴ StB si tedy uvědomovala citlivost tohoto případu a nechtěla zbytečně jítřit nálady ve společnosti exemplárním postihem kvůli obsahu jeho písní. Do budoucna se však otevírala již výše naznačená cesta obvinění Hutky z nedovoleného podnikání, což se jevílo jako mnohem méně společensky nebezpečné. Pro to byly také podniknuty první kroky, když vyžádaná analýza odboru kultury krajského národního výboru, ohledně možnosti pobírat odměnu, konstatovala: „Jeho vystoupení (rozuměj: Hutky) má až na další charakter amatérských produkcí. Není proto oprávněn inkasovat za svá vystoupení honorář.“²⁰⁵

Od druhé poloviny roku 1975 neustále narůstá zájem Státní bezpečnosti o „závadnou“ činnost některých písničkářů Šafránu. Již jej nezkoumala jen královehradecká StB, ale krok za krokem se množí záznamy o závadovém vystoupení jeho členů i v jiném než východočeském kraji. Například ve zprávě o

²⁰³ Archiv ministerstva vnitra, Vyšetřovací spis číslo : 0096/75 proti Jaroslavu Hutkovi, část: Vyhodnocení akce Zpěvák ze dne 27. září 1975, s. 33.

²⁰⁴ Tamtéž.

²⁰⁵ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Citace z dopisu ze 4. června 1975. Výklad KNV k možnosti Jaroslava Hutky pobírat honorář.

vystoupení Vladimíra Mertý a Jaroslava Hutky 15. října 1975 v Plzni v divadle Pod lampou se uvádělo: „Z této návštěvy získal jmenovaný (rozuměj: návštěvy důvěrníka u účastníka onoho koncertu) jednoznačný dojem, že tato zábava má v podtextu formu ideologické diverze, obsahově zaměřené proti politice KSČ v ČSSR.“²⁰⁶ Celá zpráva je prodchnuta odsudky obsahu písni Hutky a Mertý, kteří v jinotajích měli napadat KSČ.²⁰⁷ Záznam obsahoval i zřetelnou pohrůžku kulturnímu pracovníkovi, odpovědnému za povolení představení: „Vedoucí kulturního střediska Plzeň – Bory Zatloukal se s tímto druhem zábavy zřejmě ztotožňuje“.²⁰⁸

Velmi podobně byly hodnoceny také Hutkovy koncerty z 29. a 30. října ve vysokoškolském klubu Prvok v Českých Budějovicích. StB je charakterizovala takto: „v jinotajích a různých invektivách napadal (rozuměj: Hutka) naše současné politické zřízení, pracovníky kultury a naši kulturní politiku a neodpustil si ani invektivy směřující k osobě s. Husáka.“²⁰⁹ Vytýkána mu byla také náboženská tematika, a tím šíření katolicismu. Některé další jeho písně byly pro změnu označeny za vulgární. Ve zprávě jiné, pojednávající také o těchto dvou akcích, bylo uvedeno: „Vystoupení pražského zpěváka Jaroslava Hutky mělo mezi studenty ohlas, ale v tom kladném smyslu, neboť jeho protistátní výroky (skryté, dvojsmyslné) se jim líbily.“²¹⁰ Popularita mezi mládeží byla zdůrazňována ostatně ve většině záznamů.

Z výše uvedených dvou hodnocení koncertů je možné učinit si celkový obraz o nahlížení Státní bezpečnosti na činnost Jaroslava Hutky a Vladimíra

²⁰⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází z 20. října 1975 a informuje o koncertu Mertý a Hutky v plzeňském divadle Pod lampou z 15. října 1975.

²⁰⁷ Z písni byla konkrétně uvedena Hutkova skladba Kamna.

²⁰⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází z 20. října 1975 a informuje o koncertu Mertý a Hutky v plzeňském divadle Pod lampou z 15. října 1975.

²⁰⁹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva z 19. listopadu 1975. Informuje o Hutkových vystoupeních v Českých Budějovicích.

²¹⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází ze 7. listopadu 1975. Informuje o vystoupení Hutky ve vysokoškolském klubu Prvok v Českých Budějovicích.

Merty. O jiných členech Šafránu se v období od konce roku 1975 do začátku druhé poloviny roku následujícího žádné kritické reflexe neseptisovaly. Lze ale s velkou mírou pravděpodobnosti předpokládat, že podobná opatření, jako se týkala Jaroslava Hutky, na něhož byla upřena zvláštní pozornost, platila i pro ně.

Prvním dokumentem, jenž poprvé zcela jednoznačně hovoří o Šafránu jako celku v naprosto negativním smyslu, je zpráva odeslaná pražskou centrálou StB její českobudějovické sestře. Pochází ze dne 27. srpna 1976 a vedle popisu Šafránu jako takového informovala o chystaném festivalu v Českém Krumlově. V ní bylo zaznamenáno následující: „V současné době vyvíjí činnost několik beatových skupin, které jsou ideologicky blízké skupině Plastic People, která má být souzena pro výtržnictví. Jednou z těchto skupin je i skupina Country folk beat „Šafrán“.“²¹¹ Toto zasazení Šafránu do kontextu s kapelou The Plastic People of the Universe bylo již samo o sobě vypovídající a dostatečně hodnotící. Věřilo do budoucna velké nebezpečí pro jeho další existenci.

Výše zmíněný českokrumlovský festival, jenž měl být uspořádán od 1. do 5. září 1976, je důležitým momentem v historii Šafránu. Jednalo se již o čtvrtý ročník a v jeho rámci měli vystoupit též písničkáři ze Šafránu. Nakonec ke konání festivalu nedošlo, jelikož byl zrušen. Ačkoli bylo jeho zrušení veřejnosti odůvodněno technickými a programovými důvody, v hojně existujících materiálech StB se uváděly okolnosti značně odlišné. Vyskytuje se v nich na významném místě právě Šafrán a předně Jaroslav Hutka.

Záznam českobudějovické StB z konce července 1976 informoval o nadcházející události takto: „navrhuji provést k Hutkovi preventivní opatření s tím, abychom ve spolupráci se stranickými a kulturními pracovníky neumožnili na festivalu jeho vystoupení.“²¹² Argumentováno bylo jeho minulou závadovou činností, kdy při svých koncertech napadal socialistické zřízení a dopouštěl se invektiv proti Sovětskému svazu.

²¹¹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva je z 27. srpna 1976 a informuje o zaměření Šafránu a o českokrumlovském hudebním festivalu.

²¹² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dokument pochází z konce července 1976 a jedná se o dopis českobudějovické StB pražské centrále, pojednávající o návrhu opatření proti Jaroslavu Hutkovi.

O měsíc později, dne 27. srpna, ještě nebylo rozhodnuto o odvolání festivalu. Je to patrné z dopisu z toho samého dne, který byl adresován StB v Českých Budějovicích. Bylo v něm uvedeno: „Počítá se s velkou účastí mládeže na festivalu Folk písní v Českém Krumlově.“²¹³ Sdělení také popisovalo nesnáze, jimž byl vystaven Šafrán, jemuž pořadatelé „nechtějí připustit k vystoupení dva sólisty“.²¹⁴ Vůči tomu se ostatní povolení členové postavili a podmínili svou účast připuštěním všech.

Ve zprávě krajské správy SNB monitorující situaci v září 1976 byl českokrumlovský festival popsán jako velmi rizikový: „Ze zkušeností z minulých ročníků této akce je možno tvrdit, že vystupování tzv. umělců nemá patřičnou úroveň, mládež zde přítomná páchá pod vlivem alkoholu různé výtržnosti a celkově festival neplní poslání socialistické kultury.“²¹⁵ Z těchto příčin se doporučovalo podobné akce v budoucnu nepovolovat.

Kvůli obavám z možných nepokojů byl nakonec, těsně před jeho zahájením, festival v Českém Krumlově zrušen. Souhrnná zpráva StB z konce září o tom hovořila takto: „Vzhledem k tomu, že ve dnech 4. – 5. 9. 1976 se v Č. Budějovicích měly konat Národní dožínky, jevílo se uskutečnění festivalu za dané situace jako nežádoucí. Z rozhodnutí JKV KSČ byl folkový festival odvolán.“²¹⁶ Někteří majitelé vstupenek se přesto na místo jeho zamýšleného konání dostavili, ale nevznikly žádné potyčky s Veřejnou či Státní bezpečností, jak dokládá výše zmíněná zpráva. Právilo se v ní: „Při prováděcích opatřeních nedošlo k žádným provokacím nebo výtržnostem. Ve dnech 4. a 5. 9. 1976 byl již v Č. Krumlově naprostý klid a pořádek.“²¹⁷

Není pochyb o tom, že hlavní příčinou pro konečný zákaz uspořádání festivalu bylo plánované vystoupení písničkářů ze Šafránu, které bylo zevrubně

²¹³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva je z 27. srpna 1976 a informuje o zaměření Šafránu a o českokrumlovském hudebním festivalu.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Archiv ministerstva vnitra, G/J 1-1, KS SNB České Budějovice, i. č. 19, kar. 5. Přehled o bezpečnostní situaci v kraji za září 1976.

²¹⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Českokrumlovský folkový festival - zpráva. Byla zhotovená na konci září 1976.

²¹⁷ Tamtéž.

probíráno. Závěr celé zprávy upozorňoval na nebezpečí vyvěrající z folkové hudby pro dospívajícího člověka a stálo v něm: „Z opatření prováděných v souvislosti s folkovým festivalem v Č. Krumlově vyplývá, že folková tvorba se stává jedním z hlavních zájmů jak organizované, tak neorganizované mládeže.“²¹⁸ Hrozba byla spatřována ponejvíce v možném ovlivnění mladé generace „dvojsmyslnou tvorbou folkových autorů typu Hutky a pod.“²¹⁹

V žebříčku důležitosti StB však Šafrán v roce 1975 a v první polovině roku 1976 rozhodně nestál příliš vysoko. Toto tvrzení je možno přesvědčivě doložit poměrně úsměvnou skutečností. Na základě jejich dochovaných záznamů je totiž patrné, že jména jednotlivých jeho členů byla velmi často všemožným způsobem komolena. Například Vladimír Veit je uváděn jako Fajt, popřípadě Vait nebo Jaroslav Hutka jako Hudec, Hudák či nejčastěji jako Hutka. Vladimír Merta byl přejmenován na Václava. Hotovým neštěstím pro StB byla existence Petra Lutky a Jaroslava Hutky v jednom sdružení atd. Až postupně jejich jména nabírala správné obrysy, ale ani v letech pozdějších se StB nevyvarovala množství nepřesností.

O tom, že se Státní bezpečnost nezaměřila na Šafrán z počátku příliš důsledně, svědčí i množství vyhotovených zpráv. Těch je v tomto období poskrovnu a jejich počet je v porovnání s rokem 1977 téměř zanedbatelný. Naprosto chybí jakákoliv zmínka například o Vlastimilu Třešňákovi či Dagmar Voňkové, ale i jiní stojí na okraji zájmu. Většinu pozornosti StB poutal Jaroslav Hutka. Do konce roku 1976 je možné hovořit o nesystematickém tlaku na Šafrán. Jiří Pallas se o tom vyjádřil následovně: „Tlak přicházel a odcházel ve vlnách, ale naštěstí byly jiné problémy, jako například Plastici, pro StB důležitější.“²²⁰ V čase příštím se měl zájem o Šafrán rozprostřít na všechny nejdůležitější členy v podstatě rovným dílem a tlak StB již měl být soustavný.

²¹⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Českokrumlovský folkový festival - zpráva. Byla zhotovená na konci září 1976.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

ROZHODNUTÍ STÁTNÍ BEZPEČNOSTI O LIKVIDACI ŠAFRÁNU

Názor Státní bezpečnosti na Šafrán se upřesňoval po celý rok 1976 s tím, jak vzrůstal počet nepříznivých ohlasů na koncerty jeho písničkářů. Na jejich základě bylo rozhodnutí StB o zamezení činnosti tohoto sdružení naprosto logickým vyústěním situace. Otázkou sporu se tedy nestalo zda zrušit Šafrán či nikoliv, nýbrž spíše jakou cestou lze tohoto cíle co nejschůdněji dosáhnout, aniž by se příliš rozbouřily nálady ve společnosti, zejména mezi mládeží. Z jejího jádra se totiž rekrutovali především návštěvníci koncertů.

Styčné body cesty, vedoucí k závěru zrušit Šafrán, je velmi snadné vystopovat. Zmíněné aktivity královehradecké StB vůči Jaroslavu Hutkovi s sebou přinesly pozvolné zacílení pozornosti na samotný Šafrán. Postupně StB zjišťovala, že „závadovou“ činnost neprovádí jen Hutka, ale i další jeho členové. Ve zmiňované zprávě v kapitole předešlé se konstatovalo, že existovalo napojení Šafránu na skupinu The Plastic People of the Universe.

Tento již popsany řetězec událostí pokračoval vytvořením signálního svazku²²¹ na Jaroslava Hutku. Byl založen dne 13. září 1976. V odůvodnění jeho založení stálo: „Dalším šetřením činnosti jmenovaného bylo zjištěno, že ve svých vystoupeních opět používá dvojsmyslných narážek vůči politice KSČ a zpívá písně, které mají svým obsahem negativní dopad na posluchače, většinou z řad mládeže a studentstva.“²²² Důvodem založení signálního svazku však již nebyl jen Jaroslav Hutka, ale také Šafrán samotný. Ostatně Hutka sloužil Státní bezpečnosti v tomto počátečním období jako jakýsi hromosvod, do něhož byly svedeny informace i o dalších členech sdružení. Výsledkem založení signálního svazku tedy mělo být „rozpracování a zadokumentování současné činnosti Jaroslava Hutky a volného sdružení písničkářů „Šafrán“. Vzhledem k tomu, že Hutka svým vystupováním působí negativně na mladé lidi, bude cílem

²²¹ Signální svazek byl v řeči Státní bezpečnosti vyšší formou rozpracování osoby již za účelem jejího možného trestního stíhání.

²²² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Návrh na založení signálního svazku na Jaroslava Hutku ze dne 13. září 1976.

rozpracování i zamezení jeho dalšího vystupování v kulturní oblasti.²²³ Aby se podařilo naplnit předepsaný úkol, mělo být prošetřeno, zda „Hutkovi nebyly vydávány v hudebním nakladatelství „Supraphon“ a „Panton“ nějaké desky a zajistit u ředitelů těchto nakladatelství, aby desky Hutkovi nahrávány v budoucnu nebyly, protože nemá žádnou uměleckou kvalifikaci.“²²⁴ Podobným způsobem se mělo zamezit vydávání Hutkových knih. Prošetřením jeho příjmů se mělo potvrdit naplnění trestného činu nedovoleného podnikání, přičemž poté „bude akce Zpěvák předána k realizaci VB.“²²⁵ V rámci předpokládaných opatření měl být také učiněn s Hutkou pohovor, jímž se měl „zadokumentovat počet a místa Hutkových vystoupení v letech 1975 – 76.“²²⁶

Založení signálního svazku otvíralo novou a poslední fázi existence Šafránu. Tímto upřením pozornosti na něj bylo zřejmé, že se jej Státní bezpečnost rozhodla zrušit. Z přílohy ke zprávě o vystoupení Petra Lutky a Jaroslava Hutky v Baráčnické rychtě²²⁷ lze vysledovat jaké cesty k tomu hodlala použít. V této příloze byly shrnuty podmínky, po jejichž splnění bylo možné veřejně koncertovat. Jejich důsledným vymáháním se mělo dojít k naprosto legálnímu znemožnění působení Šafránu. Jedná se o tak klíčový dokument, že je nutné většinu jeho bodů obšírně citovat. Bod první oznamoval: „Každé veřejné vystoupení musí být povoleno příslušným odborem kultury v místě konání (v tomto případě Praha 1). Toto povolení může být vydáno pouze na základě schváleného scénáře.“²²⁸ Bod druhý: „Účinkující mohou být odměňováni pouze podle kvalifikace u agentury, u které jsou v evidenci. V žádném případě nesmí dostávat peníze přímo od pořadatele z ruky do ruky. Pořadatel musí mít smlouvu s příslušnou agenturou. Teprve agentura vyplatí umělci peníze po stržení

²²³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Návrh na založení signálního svazku na Jaroslava Hutku ze dne 13. září 1976.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Tamtéž.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Zpráva o tomto vystoupení existuje jak ve spisu na Vlastimila Třešňáka, tak ve spisu na Jaroslava Hutku. Příloha, která rozebírá možnosti zamezení činnosti Šafránu, je však jen ve spisu na Hutku.

²²⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Příloha ke zprávě z 3. ledna 1977 o vystoupení Petra Lutky a Jaroslava Hutky na konci prosince 1976 v Baráčnické rychtě.

zákonných daní.“²²⁹ Bod čtvrtý: „Pořadatel musí používat při prodeji vstupenek zákonem předepsané a označené vstupenkové mazety, za jejichž nezneužitelnost odpovídá ekonomický odbor pořadatele, hospodář a pod.“²³⁰ Bod pátý: „O každém konaném představení má být učiněn zápis s údaji o počtu prodaných vstupenek, tržbě, hodnotě a úrovni vystoupení.“²³¹

Všechny tyto nejdůležitější body vytvářely předně tlak na instituce, které rozhodovaly o uspořádání koncertu. Nikdo ze Šafránu oficiálně nebyl zakázán a každý mohl vystupovat. Neříkalo se však, že nápor StB měl vyvolat atmosféru strachu, v níž bylo stále složitější zajistit si vystoupení. To znamená, že strach byl hlavním faktorem ubývání Šafránu. Kulturní inspektor na národním výboru se totiž obával povolit koncert a pořadatel spatřoval riziko v jeho zorganizování, protože si nepřáli mít kvůli tomu jakékoli potíže. Z tohoto bludného kruhu bylo stále těžší nalézt cestu ven a neustále se umenšoval prostor pro koncerty.

Po uvedení základních podmínek pro veřejné hraní se v závěru analýzy jednoznačně konstatovalo, že „vystoupení členů skupiny „Šafrán“ nesplňují výše uvedená a běžně dodržovaná nařízení“.²³² Jelikož StB dospěla k tomuto závěru, mělo se zjistit na národním výboru Prahy 1, „jakým způsobem vlastně tato představení povolují, na základě čeho, co o nich vědí, zda povolili scénář“²³³ atd. Jinými slovy to znamenalo provedení prověrky se zcela jednoznačným cílem, aby se podobné koncerty příště již nepovolovaly. Na základě této analýzy, jež vypracovala StB, lze konstatovat, že likvidace Šafránu se měla provést pod pláštěm alespoň minimálního zdání legality. Tedy nařízením pořadatelům a povolovacím orgánům nepřipustit v jejich oblasti vystoupení nepohodlných písničkářů.

²²⁹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Příloha ke zprávě z 3. ledna 1977 o vystoupení Petra Lutky a Jaroslava Hutky na konci prosince 1976 v Baráčnické rychtě.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Tamtéž.

²³² Tamtéž.

²³³ Tamtéž..

Poslední věta celého dokumentu vypovídá za vše: „Tímto postupem lze naprosto oficiálně docílit zamezení dalšího vystupování skupiny „Šafrán“.“²³⁴ Dokládá, že minimálně od prvních dní roku 1977, ale spíše již o něco dříve se Státní bezpečnost s definitivní platností rozhodla pro zánik Šafránu. To potvrzuje také vzpomínka Jaroslava Hutky z jeho výslechu z 28. září 1976: „Jeden estébák mi při mém výslechu říkal, že s Plastic People si to už vyřídili a teď je na řadě Šafrán.“²³⁵

V samotném záznamu vypovídajícím o koncertu Petra Lutky a Jaroslava Hutky z konce roku 1976 v Baráčnické rychtě, v níž byl obsažen jako příloha návod na zamezení činnosti Šafránu, se StB zaměřovala již i na některé další jeho členy. Velmi nelichotivě v očích Státní bezpečnosti vyhlížel Vlastimil Třešňák. Zpráva pojednávala o rozmluvě agenta s Petrem Lutkou a stálo v ní: „Třešňák prý svým vystoupením „jde ještě dál“ než Hutka, který se spíš drží narážek a metafor. Třešňák však prý dnes znamená nejvyšší možnou mez odvahy veřejně vyslovit nesouhlas s tímto režimem. Dělá to prý navíc tak chytře, že za to nemůže být stíhán.“²³⁶ V jeho neprospěch také hovořilo, že se na jeho koncertech pravidelně objevovali čelní představitelé disentu.

S mnohem větší shovívavostí pohlížela StB na činnost Petra Lutky: „Vystoupení Petra Lutky mělo charakter drsného, neučesaného recesu, bez zbytečných slov, šlo o jakési parodie (například na westerny). Nicméně v druhé polovině si neodpustil jakousi slátaninu, tvářící se jako óda na charakter.“²³⁷ Celkově jej však nelze srovnávat s Jaroslavem Hutkou, jehož koncert měl, dle StB, zřetelný protispolečenský podtext. Zpráva samotnou StB byla hodnocena jako pravdivá, jelikož pocházela od „prověřeného, seriózního spolupracovníka“.²³⁸ Také z jiných záznamů vyplývá, že StB Lutku považovala za v podstatě „neškodného“. Dokonce se domnívala, že by bylo možné skrze něj

²³⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Příloha ke zprávě z 3. ledna 1977 o vystoupení Petra Lutky a Jaroslava Hutky na konci prosince 1976 v Baráčnické rychtě.

²³⁵ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

²³⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva z 3. ledna 1977 pojednává o rozpravě agenta s Petrem Lutkou.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

Šafrán nějakým způsobem narušit. Tak například v jedné ze zpráv se konstatovalo, že „pramen v rozhovoru s Lutkou vycítil, že by rád získal určitou nezávislost na ostatních členech a zcela se osamostatnil.“²³⁹ Tyto záměry se však ukázaly jako naprosto liché a Petr Lutka si ani po zániku Šafránu nikterak s StB nezadal.

Pro doplnění celistvého obrazu písničkářů, sdružených v Šafránu, je nutné uvést ještě charakteristiku Vladimíra Mertu v očích Státní bezpečnosti. Tu je možné vypořádat z odůvodnění založení jeho svazku PO, tj. prověřované osoby. Stálo v něm: „Agenturní cestou bylo zjištěno, že ve svých vystoupeních používá dvojsmyslných narážek a invektiv proti politice KSČ a socialistickému zřízení v ČSSR, které mají svým obsahem negativní dopad na posluchače, většinou z řad mládeže a vysokoškolského studentstva.“²⁴⁰ Mnohem stručněji, ale přesto stejně nelichotivým způsobem, byl ohodnocen v jiném záznamu StB, a sice jako jeden z nositelů protirežimní filosofie.²⁴¹

Pozornosti StB neunikl ani neformální manažer koncertů Šafránu Jiří Pallas. Zvláště poté, co svým podpisem podpořil text Charty 77. Na jeho osobu bylo nahlíženo velmi negativně, o čemž svědčí následující věta: „Z jeho negativních kritických a ironických politických poznámek je patrné, že není stoupencem našeho socialistického zřízení.“²⁴² Dokonce byl posuzován i jeho osobnostní profil: „Po osobní stránce nemá mezi spoluobčany dobrou pověst. Je označován za „páska“, jehož vystupování na veřejnosti je často předmětem kritiky spoluobčanů.“²⁴³

Zajímavé je, že se nikde po dobu existence Šafránu nedovídáme o názoru StB na činnost Dagmar Voňkové. Je z toho patrné, že nebyla svým vystupováním pro Státní bezpečnost nijak zvláště zajímavá. Ani její koncertní

²³⁹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází z 15. 7. 1977 a pojednává o rozmluvě agenta s Petrem Lutkou o situaci kolem Šafránu.

²⁴⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Návrh na založení svazku PO, z 14. června 1977.

²⁴¹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází z 22. září 1977 a informuje o zaměření jednotlivých členů Šafránu.

²⁴² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jiřího Pallase, archivní číslo: 668 475, krycí jméno Pálka. Zpráva z 8. dubna 1977 informuje o osobě Jiřího Pallase.

²⁴³ Tamtéž.

činnost však neunikla zájmu StB, což můžeme odvodit z toho, že i ona se dočkala vedení svazku PO na svou osobu. Tomu se ale stalo až v letech osmdesátých. Její svazek byl založen 4. dubna 1983.²⁴⁴

Se snahou Státní bezpečnosti zastavit koncerty Šafránu byli jeho členové seznámeni. Vyplyývá to jak ze záznamů StB, tak z jejich vzpomínek. Například Jiří Pallas poznamenává: „Věděli jsme o tom. Řekl nám to Jaroslav Maxmilián Navrátil²⁴⁵“. ²⁴⁶ Pallase doplňuje výše uvedená zpráva StB: „Lutka řekl, že všichni členové skupiny „Šafrán“ vědí, že „po nich jdou“, ale zatím díky opatrnosti jejich formulací se mohou nanejvýš „šťourat“ ve finančních záležitostech.“²⁴⁷ Celé to potvrzuje Vlastimil Třešňák: „Některý pořadatel nám to řekl úplně, některý jen naznačil, ale v podstatě jsme o tom věděli.“²⁴⁸

Státní bezpečnosti se ovšem nepodařilo zamezit působení Šafránu okamžitě, a to hned z několika důvodů. Tou nejvýznamnější překážkou se stalo zveřejnění Charty 77, která absorbovala téměř veškerou pozornost StB a Šafrán se zcela zákonitě ocitl na vedlejší koleji jejího zájmu. O tom svědčí časová prodleva v opatřeních vůči písničkářskému sdružení na počátku roku 1977, kdy prakticky neexistují žádné dokumenty dokazující činnost StB namířenou proti němu. Jediné co se dochovalo, byl zápis o výpovědi Jiřího Pallase ze dne 14. ledna 1977. To ovšem bylo jen v souvislosti s jeho podpisem Charty.²⁴⁹ Nové šetření proti Šafránu jako takovému se znovu rozeběhlo v průběhu března, ale na intenzitě nabíralo až v dubnu 1977. Je tedy opodstatněné tvrdit, že zveřejnění Charty 77 a její prvotní nepodepsání členy Šafránu, vyjma Jiřího Pallase, oddálilo jeho zánik zcela určitě o několik měsíců.

²⁴⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Dagmar Voňkovou, archivní číslo: 808 420, krycí jméno Kolínská. Návrh na založení svazku PO ze dne 4. dubna 1983.

²⁴⁵ Jaroslav Maxmilián Navrátil byl kulturním inspektorem v Prahy 1.

²⁴⁶ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

²⁴⁷ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva z 3. ledna 1977 pojednává o rozpravě agenta s Petrem Lutkou.

²⁴⁸ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

²⁴⁹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jiřího Pallase, archivní číslo: 668 475, krycí jméno Pálka. Zpráva informuje o průběhu výslechu Jiřího Pallase ohledně Charty 77 ze dne 14. ledna 1977. Byla sepsána dne 10. března 1977.

Druhým důvodem, proč to StB neměla se Šafránem jednoduché, byla značná popularita jeho členů a jejich „slušné“ vystupování na veřejnosti, bez zásadních konfliktů s Veřejnou bezpečností a bez vší oné zběsilosti, která byla Jirousem undergroundu vštěpena jako jednu z jeho základních charakteristik. Tím se významně lišil od undergroundových kapel typu The Plastic People of the Universe. Jaroslav Hutka k tomu dodává: „StB tušila, že to s námi bude mít složitější než s Plastic People. Nemyslela si ale, že až tak moc. Nedařilo se jí totiž nás žádným způsobem očernit.“²⁵⁰ Tudíž jakýkoliv trestní postih proti některému z jeho členů hrozil vzrůstem nespokojenosti ve společnosti, čehož se StB snažila vyvarovat. Navíc o Šafránu pravidelně informovala Melodie, rádia občas zahrála píseň některého z jeho členů a dokonce se někteří dostali až do televizních pořadů.²⁵¹ Těžko bylo také ničit v podstatě neexistující sdružení, protože Šafrán neměl žádnou strukturu, vše se vyznačovalo naprostou volností. Navíc nikde ani nebyl zaregistrován.

Také snaha StB prokázat Jaroslavu Hutkovi skutkovou podstatu trestného činu nedovoleného podnikání se jevila velmi složitou. Ochranný svaz autorský totiž na žádost StB ještě před koncem roku 1976, tedy před upnutím pozornosti na Chartu, jednoznačně potvrdil, že Hutkovi jím byly proplaceny autorské odměny naprosto zákonně. Za rok 1975 jeho honorář vystoupal před zdaněním na 17 155 Kčs a o rok později na 5 893 Kčs.²⁵² Zcela zákonně mu byla také vyplacena nakladatelstvím Orbis odměna za vydání jeho knížky pro děti.²⁵³ Ze Supraphonu mu také plynuly zisky z vydávání gramofonových desek, zejména jeho LP Stůj břízo zelená a Vandrovali hudci. Státní bezpečnost krom toho

²⁵⁰ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

²⁵¹ Dokonce Jaroslav Hutka byl ještě v roce 1977 v televizi, jak o tom informuje následující záznam v jeho spisu vedeném StB. Stálo v něm: „Nevhodné je rovněž to, že ještě v současné době jsou v prodeji gramodesky s písněmi Hutky a dále to, že jmenovaný v nedávné době vystoupil v televizi v pořadu studia M.“ in: Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází z 23. května 1977.

²⁵² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dopis Ochranného svazu autorského určený StB, uvádějící výši vyplacených honorářů Jaroslavu Hutkovi. Dopis pochází ze dne 12. října 1976.

²⁵³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází z 14. října 1976. Jedná se o soupis poznatků zjištěných na Jaroslava Hutku.

musela zpochybnit oprávněnost využívání rozhodnutí ministerstva kultury ČSR o čelných osobnostech kulturního života. To se vzhledem k tomu, že nikde nebylo řečeno, jak se čelná osobnost definovala, jevílo velmi komplikovaně.

Přes tyto všechny výše popsané obtíže byl na podzim roku 1976 spuštěn proces postupného zničení Šafránu, byť se kvůli Chartě 77 o několik měsíců opozdil. Forma provedení již byla určena tehdy a nezměnilo se na ní nic podstatného ani v jeho konečné fázi. Nejmocnější zbraní se ukázal ohromný tlak na pořadatelské instituce a povolovací orgány odborů kultury při národních výborech. Ruku v ruce s tím probíhalo zajišťování pozvolného mizení Šafránu z veškerých sdělovacích prostředků. Přestávaly se hrát v rozhlase písně jeho členů, dokonce i v časopisu Melodie se od samého konce roku 1976 o jednotlivých písničkářích či akcích Šafránu začalo objevovat mnohem méně informací, než tomu bylo dříve obvyklé.

KONEC ŠAFRÁNU

Rozhodnutí Státní bezpečnosti ohledně zrušení Šafránu se ukázalo dle dalších jejích aktivit jako absolutně neměnné. Uveřejnění Charty 77 jen na několik měsíců obrátilo její pozornost jinam. Od jara roku 1977 se již s definitivní platností začaly postupně prosazovat kroky, jež nakonec vedly ke konci písničkářského sdružení Šafrán. Závěrečná fáze náporu StB trvala, přes v předchozí kapitole popsané nesnáze, jen několik měsíců, po jejichž uplynutí se Šafrán rozplynul do ztracena, aniž by se dal vypátrat nějaký přesný okamžik jeho zániku.

Po výpadku jakýchkoliv zpráv z ledna a února roku 1977, byla v březnu shledána Státní bezpečností situace ohledně Šafránu zcela nedořešenou. V záznamu z konce tohoto měsíce se pravilo: „V současné době jsou získávány poznatky o další závadové činnosti zpěváka Jaroslava Hutky a divadelní skupiny Šafrán.“²⁵⁴, přičemž „provedená opatření proti jmenovanému se ukázala jako nedostatečná.“²⁵⁵ Nedostatečnost byla spatřována v tom, že Hutka se těšil i nadále kladným ohlasům v hudebních časopisech a nadále nerušeně veřejně vystupoval. Z míst jeho koncertů byl jmenován Gottwaldov. Proto bylo shledáno nutným „přijmout taková opatření, aby nadále k těmto jevům nedocházelo.“²⁵⁶ Znamenalo to tedy obnovený počátek zájmu Státní bezpečnosti.

StB se přitom v této fázi nezajímala jen o Jaroslava Hutku, což dokládají záznamy ve spisech dalších písničkářů. Ve spisu vedeném na Vladimíra Mertu se ve zprávě z konce května 1977 uvádělo o jeho vystoupení v sálu Městské knihovny v Praze toto: „Samotné vystoupení Merty bylo politickou provokací od začátku do konce a obecenstvem bylo vřele přijímáno.“²⁵⁷ Ostatně koncert Merty byl jako celek tvrdě kritizován, protože byl prý prodchnut řadou poznámek proti

²⁵⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva informuje o Šafránu a jejím členu Jaroslavu Hutkovi. Pochází z 28. března 1977.

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Tamtéž.

²⁵⁷ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Záznam informuje o poznatkách agenta z návštěvy koncertu Vladimíra Merty v Městské knihovně v Praze. Je datován koncem května 1977.

tehdejšímu režimu. Mertovi nebylo také přičteno k dobru, že „je mezi pražskou mládeží velmi známý a populární. Všeobecně se ví, že je absolventem dvou vysokých škol (architektura a FAMU - režie). Na publikum velmi působí, že tím vším – alespoň na koncertech – pohrdá a riskuje tím, že dělá politickou satiru, svoji existenci.“²⁵⁸

Sumarizující zpráva přidávala k Mertovi a Hutkovi dalšího nepohodlného písničkáře Šafránu, Vlastimila Třešňáka. O těchto třech se v ní uvádělo: „Vystoupení s ideově závadným zaměřením uskutečňují mimo Hutky i zpěváci Vladimír Merta, nar. 20.1. 1948 a Vlastimil Třešňák, nar. 26. 4. 1950, kteří vystupují převážně ve vysokoškolských klubech, klubech SSM a v kulturních zařízeních mládeže. Na jejich vystoupeních, která mají na mladé lidi silně negativní dopad, je vždy mimořádně velká návštěvnost.“²⁵⁹

Z celkového množství záznamů Státní bezpečnosti je možné vysledovat i nadále, že o největší pozornost ze Šafránu se dělili Merta, Hutka a Třešňák. I mezi nimi StB rozlišovala a nejvíce se soustředila na Hutku, přičemž její priority se nezměnily až do samého konce existence písničkářského sdružení. V jejím hodnocení těchto osob ale nelze nalézt zásadní rozdíly a jejich vystoupení byla popisována shodně. Těmto třem také neprospívaly časté styky s předními disidenty. Záznamy Státní bezpečnosti byly plné informací o vzájemných kontaktech.

Z dochovaných materiálů vysvítá velmi jasně, jakým konkrétním způsobem StB postupovala při zamezování koncertů písničkářů ze Šafránu. Jakmile dostala pražská centrála StB informaci o konání koncertu některého jeho člena, obrátila se na tu kterou její krajskou odnož, v jejímž obvodu se představení uskutečnilo, s žádostí o zaslání poznatků o něm. Při té příležitosti dala na vědomí, že podobná vystoupení jsou velmi nevhodná, z čehož vyplýval požadavek, aby k nim již příště nedocházelo.

²⁵⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Záznam informuje o poznatcích agenta z návštěvy koncertu Vladimíra Mertu v Městské knihovně v Praze. Je datován koncem května 1977.

²⁵⁹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva informuje o činnosti Jaroslava Hutky, Vlastimila Třešňáka a Vladimíra Mertu. Pochází z konce června roku 1977.

Takto popsaný postup lze znázornit na dopisu pražské StB určenému její správě v Plzni. Týkal se tamního koncertu Jaroslava Hutky. Stálo v něm: „Vzhledem k tomu, že v současné době provádíme dokumentaci s cílem zabránit Hutkovi v dalším vystupování a postihnout ho dle § 118, žádáme Vás o součinnost a zaslání dokumentace z vystoupení Hutky v Plzni.“²⁶⁰ Tento citát může velmi dobře posloužit jako modelový, protože i v dopisech odeslaných do dalších oblastí se objevily naprosto stejné formulace, jen se týkaly jiného vystoupení.

Velmi podobně přistupovala StB i ke koncertům, kterým se podařilo zabránit. V těchto případech pátrala po organizátorech akce se zřejmou snahou po jejich postihu. Jako příklad je zde možné uvést neuskutečněné představení Hutky ve vysokoškolském klubu ve Zvolenu. V dopisu adresovaném banskobystrické StB se po obecném konstatování negativního vlivu Hutky na posluchače²⁶¹ pravilo: „žádáme Vás o zjištění, kdo údajně zprostředkoval neuskutečněné vystoupení Hutky, které se mělo konat ve dnech 19. 3. – 20. 3. 77 ve vysokoškolském klubu Vysoké školy lesnické a dřevařské ve Zvolenu a jakým způsobem mělo být toto vystoupení Hutkovi proplaceno.“²⁶²

V samotných středních Čechách postupovala StB velmi aktivně a během května a června roku 1977 učinila takové kroky, jimiž do budoucna v podstatě zamezila představení Šafránu, přičemž pro Hutku byl květnový koncert v Baráčnické rychtě jeho vůbec posledním pražským veřejným vystoupením před jeho odjezdem do zahraničí.

Samotnému koncertu předcházela i první zásah StB jiný, než úřední. Dne 12. května se rozhodla zadržet Jaroslava Hutku. Ve stejný den také vyslýchala obvodního inspektora kultury na NV Prahy 1 Antonína Caltu, z jehož výpovědi již bylo v jedné z předcházejících kapitol obsáhle citováno, a vedoucí divadla

²⁶⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dopis pochází z 19. května. Pražská StB v něm žádá plzeňskou StB k zaslání dokumentace o koncertu Hutky v Plzni.

²⁶¹ Je ostatně velmi zajímavé, jak malou Státní bezpečnost vkládala důvěru v samotné návštěvníky koncertů.

²⁶² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dopis pochází z 13. dubna a jedná se o žádost pražské StB na banskobystrickou StB o zaslání informací ke koncertu Hutky ve Zvolenu.

V Nerudovce Jarmilu Šerou. Ta se Jaroslava Hutku snažila bránit, když uvedla, že jeho písně zná velice dobře a „jsem sama nepozorovala, že by v některém ze svých vystoupení negativně působil na diváky“.²⁶³ Toto vyžadovalo značnou dávku odvahy, přičemž k tomu ještě dodala, že „Postupně byla dána Jaroslavu Hutkovi důvěra natolik, že výběr písní a textů byl ponechán na jeho úvaze.“²⁶⁴ Státní bezpečnost však tím samozřejmě uchlácholena nebyla. Podstatná část výpovědi Jarmily Šeré se navíc týkala otázek sestavování smluv mezi ní a Jaroslavem Hutkou a následného vyplácení honorářů, z čehož jednoznačně vysvítá záměr StB nalézt jakoukoliv nesrovnalost v majetkových záležitostech, jež by vedla k možnosti případného trestního postihu. Šeré v tomto případě jistě nebylo přičteno k dobru, když prohlásila, že „ne všechny smlouvy budou podepsány přímo Jaroslavem Hutkou, neboť v řadě případů jsem je vyhotovovala až po provedeném programu a v jeho nepřítomnosti jsem je podepsala sama.“²⁶⁵

Všechny aktivity Státní bezpečnosti měly společný cíl, a to zastavit další Hutkovo koncertování a odradit jej od jeho hudební činnosti. Důvod samotného zadržení Hutky vyjádřený v protokolu zhotoveném StB byl následující: „U jmenovaného je důvodné podezření, že se při svých hudebních vystoupeních dopouští různých invektiv a dvojsmyslných narážek vůči politice KSČ, při čemž při negativním dopadu na mladé posluchače dochází k výtržnostem a k porušování pravidel občanského soužití.“²⁶⁶ Po dvou dnech však byl po absolvování několika výslechů propuštěn, přičemž podle StB již: „pominuly důvody vazby“.²⁶⁷

Další kroky Státní bezpečnosti v pražském obvodu se opět vrátily do roviny administrativních opatření a od samého konce měsíce května můžeme sledovat jejich rychlou časovou návaznost. Dne 31. května osobně informovali

²⁶³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zápis o výpovědi Jarmily Šeré, učiněná dne 12. května 1977.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ Tamtéž.

²⁶⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Protokol o zadržení Jaroslava Hutky z 12. května 1977.

²⁶⁷ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Příkaz k propuštění zadrženého z CPZ z 13. května 1977.

příslušníci StB zástupce ředitelky Městské knihovny v Praze o „závadnosti“ sdružení Šafrán. V záznamu o tomto pohovoru stálo: „Účelem jednání bylo zamezení vystupování volného sdružení písničkářů skupiny „Šafrán“, Jaroslava Hutky, Vladimíra Mertu, Vlastimila Třešňáka a Petra Lutky v Městské knihovně v Praze.“²⁶⁸ O této záležitosti měl být vyrozuměn také Jaroslav Maxmilián Navrátil, jenž byl vedoucím odboru kultury Prahy 1. Dohodnuto mělo být, že „vystupování skupiny „Šafrán“ v Městské knihovně ani v obvodu Prahy 1 nebudou již povolována.“²⁶⁹

Obdobný pohovor byl veden dne 1. června s ředitelkou Ústředního domu pionýrů a mládeže Julia Fučíka (ÚDPMJF) za účelem zrušení všech akcí Šafránu v jím spravovaném divadle V Nerudovce. V záznamu o uskutečněné návštěvě se uvádělo: „Při jednání se s. Colinskou, bylo z její strany přislíbeno, že celou věc projedná s příslušnými orgány ÚDPMJF, a že vystupování skupiny „Šafrán“ již v zařízení ÚDPMJF nebudou realizována.“²⁷⁰

O tom, že tyto návštěvy příslušníků StB nevyzněly do prázdna, svědčilo nepovolení koncertu Vladimíra Mertu, jenž se měl konat 16. června 1977 v sálu Městské knihovny. Zprávu o tom podával dopis vedoucího odboru kultury na NV Prahy 1 Jaroslava M. Navrátila adresovaný Městské knihovně. Stálo v něm: „sdělujeme Vám, že jsme dnešního dne informovali soudruha ing. Dvořáka z Tělovýchovné jednoty Nohyb (rozuměj: pořadatel zamýšlené akce) v tom smyslu, že v programu, který bude pořádán dne 16. 6. t. r. ve velkém sále Městské lidové knihovny, nebyl dán souhlas odboru kultury NVP k vystoupení zpěváka Vladimíra Mertu.“²⁷¹

Aktivita pražské Státní bezpečnosti se v tomto konečném náporu na Šafrán nevyčerpaly jen zásahy proti jeho scénám v hlavním městě, ale

²⁶⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 1. června 1977 a informuje o uskutečněném jednání s představitelem Městské knihovny v Praze o zamezení koncertů Šafránu.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 1. června 1977 a informuje o rozhovoru mezi ředitelkou ÚDPMJF s příslušníky StB o zamezení koncertů Šafránu.

²⁷¹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Dopis pochází ze 14. června 1977 a informuje o nepovolení koncertu Vladimíra Mertu v Městské knihovně plánovaném na 16. června.

rozprostřely se po celých středních Čechách. Dne 2. června totiž příslušníci StB jako ve výše jmenovaných případech navštívili svou rakovnickou okresní odnož, kde předně zajistili, aby se nekonal Hutkův koncert, plánovaný na 4. června 1977 v Lužné. V záznamu zpravujícím o této návštěvě se pravilo: „Za tímto účelem bylo jednáno s předsedou OV-SSM Rakovník s. Pokorným, který dal telefonicky příkaz předsedovi ZO-SSM Lužná s. Šnajdrovi, aby vystoupení Hutky na den 4. 6. 77 bylo okamžitě zrušeno s tím, že toto je rozhodnutí předsednictva OV-SSM.“²⁷² Z této jediné věty je jasně patrné, jak snadné bylo zrušit představení a jakou moc měla ve svých rukou Státní bezpečnost. Ani zde se příslušníci StB neopomněli zmínit o „závadnosti“ sdružení Šafrán: „bylo dohodnuto, že předsednictvo OV-SSM vypracuje pro všechny ZO-SSM v okrese Rakovník dopis, aby v budoucnu nebyli jak Jaroslav Hutka, tak i další členové pražského sdružení písničkářů „Šafrán“ Vladimír Merta, Petr Lutka a Vlastimil Třešňák zadávání na jakékoliv hudební vystoupení.“²⁷³

Z předešlého lze s velkou mírou pravděpodobnosti konstatovat, že podobné příkazy zadávala pražská centrála Státní bezpečnost i dalším okresům. Toho by mohlo být důkazem následující: „pražský zpěvák Jaroslav Hutka, nar. 21. 4. 1947, bytem Neklanova 30, Praha, člen nového sdružení písničkářů „Šafrán“ má zakázáno veřejně vystupovat a sjednávat jakékoli dohody o veřejné produkci, protože mu k takové činnosti nebylo vydáno povolení.“²⁷⁴

Takto namířený úder Státní bezpečnosti, tvrdě se domáhající zákazu vystoupení členů Šafránu, nezůstal bez odezvy. Přírozeným vyústěním celého vývoje byl postupný přechod k neveřejnému hraní pro uzavřený okruh lidí, přičemž jeho prvopočátky je nutné datovat již do brzkého jara 1977. Toto přesunutí se do neveřejného prostředí také naznačovalo pozdější vývoj některých písničkářů Šafránu po jeho zániku.

²⁷² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam z 2. června 1977, který informuje o předání informací ohledně chystaného koncertu Hutky v Lužné mezi pražskou a rakovnickou StB a o Šafránu jako takovém.

²⁷³ Tamtéž.

²⁷⁴ HUTKA, J., Utkání se skálou č.1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977, s. 102. Autor cituje Zpravodaje č. 2 okresního kulturního střediska v Benešově z 12. července 1977.

Ovšem ani tyto akce pro uzavřenou společnost StB v žádném případě netolerovala a pracovala na jejich zamezení. To se týkalo například připravovaného koncertu některých písničkářů Šafránu v salonku hotelu Tranzit v Praze, o němž se dozvěděla z udání agenta. V záznamu StB bylo představení charakterizováno jako příprava „konspirativního hudebního vystoupení závadových hudebníků.“²⁷⁵ Konkrétně se mělo jednat o „vystoupení Hutky, Veita, Kalandry, Třešňáka, Nose, Michnové, Merty aj.“²⁷⁶ Proto příslušníci StB navštívili ředitele tohoto hotelu, aby plánovanému představení zabránili. Ten jim samozřejmě sdělil, že „akce podobného druhu v tomto hotelu nepřichází vůbec v úvahu, doslova uvedl, že by s nimi vyběhl“.²⁷⁷ Po tomto pohovoru bylo zřejmé, že se koncert neuskuteční, o čemž informoval záznam z 1. června. Stálo v něm: „Později Vadim pramenu sdělil, že měli určité potíže se zajištěním místnosti a celého večera. Dále se vyjádřil, že nemělo cenu cokoliv pořádat, neboť byly obavy z „nějakých“ kontrol.“²⁷⁸

Výše popsany nápor Státní bezpečnosti, znovu sílící od brzkého jara 1977, tedy směřoval všemi směry a bylo jen otázkou času, kdy dosáhne vytoužené mety. Přimknutí se několika písničkářů Šafránu k opozičnímu hnutí si vyžádalo rozhodnutí o další existenci tohoto sdružení. Na počátku roku 1977, po zveřejnění Charty, se jeho členové dohodli, že pro příště již nebudou vystupovat pod společnou hlavičkou, ale pouze sami za sebe. Tento krok měl zcela logické zdůvodnění, a sice to, že ti písničkáři, více spjatí s disidentským prostředím, mohli svým chováním potenciálně ohrožovat i ty zbylé. Tím v podstatě

²⁷⁵ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva poukazuje na přípravu koncertu písničkářů ze Šafránu v hotelu Tranzit a pochází z 1. dubna 1977.

²⁷⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 1. června 1977 a informuje o rozhovoru agenta s jistým Vadimem, jenž jej informoval o zrušení koncertu v hotelu Tranzit.

²⁷⁷ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Záznam pochází z 5. dubna 1977 a informuje o rozhovoru mezi příslušníky StB a ředitelem hotelu Tranzit o zamýšleném koncertu písničkářů Šafránu.

²⁷⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 1. června 1977 a informuje o rozhovoru agenta s jistým Vadimem, jenž jej informoval o zrušení koncertu v hotelu Tranzit.

prapůvodní idea Šafránu, tedy vzájemně si pomáhat byla naprosto převrácena. To také potvrzují slova Jaroslava Hutky: „Po zveřejnění Charty Šafrán pozbyl svého smyslu, takže jsme se dohodli, že od sedmdesátého sedmého roku budeme každý hrát na své vlastní triko.“²⁷⁹ Podobný vývoj potvrzuje také jeden záznam ve spisu StB, přičemž je zároveň důkazem, že Státní bezpečnost měla velmi dobré informace o dění v Šafránu. V rozhovoru s agentem měl totiž Petr Lutka uvést, že: „příslušnost ke skupině Šafrán je už půl roku passé, protože už před půl rokem se všichni dohodli, že ze strategických důvodů se pojem skupina „Šafrán“ zlikviduje a každý pojede na svou vlastní pěst.“²⁸⁰ Lutka však dále pravil, že „přesto dochází k tomu, že se představují v jednom večeru“.²⁸¹

Začátek roku 1977 byl tedy počátkem postupného rozpadu písničkářského sdružení Šafrán. Plynulé ubývání koncertů konaných pod jeho hlavičkou vyvrcholilo jeho posledním společným veřejným vystoupením na folkovém festivalu v Pezinku na začátku července roku 1977. V tom, že Pezinok byl opravdu posledním společným koncertem Šafránu se shodují také vzpomínky Jiřího Pallase a Jaroslava Hutky. Tato akce byla Státní bezpečností široce zdokumentována a vysvítá z ní, že bylo velmi překvapivé, že k tomuto poslednímu vystoupení před publikem vůbec došlo. Tímto společným vystoupením se existence Šafránu v tehdejší Československu uzavírá a cesty jeho členů se rozcházejí, přičemž aktivity StB opět dokazují, že největší pozornost byla upjata na Jaroslava Hutku.

Pražská Státní bezpečnost hlásila své bratislavské správě v reakci na Hutkův koncert odehraný již v březnu 1977 v Pezinku, že se jedná o velmi nevhodnou osobu, které by se napříště podobné akce neměly povolovat. Dle pozdějšího dopisu, který se odvolával na předchozí korespondenci, byl obsah sdělení z 19. května jasný: „Vzhledem k politicky závadnému programu Hutky

²⁷⁹ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

²⁸⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 15. července 1977 a popisuje informace, které agent nabyl z rozhovoru s Petrem Lutkou.

²⁸¹ Tamtéž.

jsme Vás zároveň žádali o zamezení jeho vystupování ve Vašem kraji.“²⁸² Ovšem na tuto květnovou informaci bratislavská StB odvětila stroze 2. června o údajné Hutkově závadovosti následující: „Poznatky ŠtB charakteru zistené neboli.“²⁸³ O jeho bezúhonnosti navíc mělo svědčit, že „Tri platne má Hutka vydané ako LP vydavateľstvom Opus“.²⁸⁴ Zároveň poskytla pražské StB zprávu o chystaném festivalu v Pezinku na den 9. července 1977 a o pozvání některých členů písničkářského sdružení Šafrán, včetně nejvíce pronásledovaného Jaroslava Hutky. Dalšími měli být Vladimír Merta, Petr Lutka a Vlastimil Třešňák.

Tyto rozpory mezi jednotlivými krajskými útvary StB pramenící pravděpodobně z česko-slovenské řevnivosti paradoxně umožnily poslední veřejné vystoupení písničkářů pod společnou hlavičkou Šafránu. Koncertu se dle StB zúčastnilo „asi 3 000 osob, a to z celé republiky.“²⁸⁵ Hrozba možného postihu však vedla k tomu, že StB posléze mohla s uspokojením konstatovat, že „Reprodukované skladby Hutky nebyly protisocialisticky zaměřeny a ani se v nich nedala spatřovat politická náplň. Celkové vystoupení bylo publikem bouřlivě přijato, i když na žádost publika odmítl zpívat některé skladby.“²⁸⁶

Bezpečnostní aparát však se stoprocentní jistotou považoval Šafrán za existující ještě v září 1977. Z té doby totiž pochází dopis vyšetřovacího oddělení Veřejné bezpečnosti adresovaný odboru hudby a výtvarného umění při ministerstvu kultury ČSR. V tomto dopise se oddělení VB, vzhledem k tehdejšímu vyšetřování Jaroslava Hutky, dotazovalo, zda „volné sdružení písničkářů Šafrán nese statut oficiálně povoleného a evidovaného uměleckého

²⁸² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Sdělení pochází z 15. července 1977 a pojednává o závadnosti Jaroslava Hutky a jeho vystoupení v Pezinku v červenci 1977.

²⁸³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Dopis pochází z 2. června 1977 a jedná se o odpověď bratislavské StB ohledně závadové činnosti Jaroslava Hutky.

²⁸⁴ Tamtéž.

²⁸⁵ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 6. září 1977 a informuje o vystoupení Jaroslava Hutky na červencovém festivalu v Pezinku.

²⁸⁶ Tamtéž.

tělesa a jaké postavení v tomto sdružení zaujímá Jaroslav Hutka.²⁸⁷ Z přítomného času je naprosto zřejmé, že Šafrán byl považován ještě za živoucí, přičemž mu měl být zasazen případný další úder. Pokud by se zjistilo, že byl někde zaregistrován, patrně by došlo k okamžitému tlaku na příslušnou instituci, aby byl povolení okamžitě zbaven.

Dokonce ještě v prosinci 1977 Státní bezpečnost neměla zprávy o konci Šafránu. Z tohoto měsíce se zachoval její záznam o jakémsi rozlučkovém vystoupení tohoto sdružení. Objevilo se v něm: „agenturní cestou bylo zjištěno, že dne 9. 12. 1977 nebo 10. 12. 1977 se má v Praze uskutečnit poslední koncert skupiny „Šafrán“, která má mít po tomto termínu svoji uměleckou činnost zastavenou.“²⁸⁸ Jednalo se však o zcela ojedinělou zpráva, dále nijak nerozpracovávanou, a tak není jisté, zda šlo o informaci pravdivou. Z bývalých členů Šafránu, s kterými jsem na toto téma hovořil, si však nikdo na podobnou akci nepamatuje, a tak se zřejmě nic podobného nekonalo. Pokud ano, muselo jít o neveřejný koncert pro známé.

Nelze však s jistotou tvrdit, jaký okamžik byl pro písničkářské sdružení Šafrán tím posledním. Stejně neoficiálně jak se vytvořil, bez nějakého konkrétního data zrodu, tak se také stejně pozvolna rozplynul. Vlastimil Třešňák k tomu říká: „Nebyla žádná rozpouštěcí schůze. Nepamatuji si přesný okamžik konce, prostě jsme přestali vyvíjet činnost. Najednou jsme nebyli.“²⁸⁹ Jaroslav Hutka dodává: „Postupně jsme začínali být mimo, jednak Jiří Pallas, pak Vlasta Třešňák a taky já, takže se to nějak postupně rozsypalo.“²⁹⁰ Jiří Pallas se vyjádřil následovně: „Šafrán nebyl nijak konstituován, takže vlastně ani nezanikl. Když jsem odjížděl do Švédska, tak jsem sdělil všem, že budu pokračovat alespoň ve vydávání desek.“²⁹¹ Ani ve spisech Státní bezpečnosti se neobjevila žádná zpráva, oznamující konkrétní den nebo i měsíc zániku Šafránu. Až některé záznamy z roku následujícího hovořily o Šafránu jako o v minulosti již zaniklé

²⁸⁷ SÚA, MK 1968-1992, I. řada, sk. 48 – spis č. j. 15041/77.

²⁸⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z prosince 1977 a informuje o přípravě závěrečného koncertu Šafránu.

²⁸⁹ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

²⁹⁰ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

²⁹¹ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

skupině. Jako například tento: „Existovalo sdružení „Šafrán“ v Praze, které sdružovalo písničkáře, a které bylo rozpuštěno.“²⁹²

Jedno je však jisté. S odbouráváním veřejného koncertování, šel ruku v ruce únik do podzemí či začínající emigrace. Do zahraničí od konce roku 1977 odcházeli postupně někteří významní členové Šafránu. Tento proud a tlak StB zejména vůči těm, kteří podepsali Chartu 77, představovaly dvě hlavní příčiny, které odvály Šafrán z tehdejšího komunistického Československa natrvalo.

Státní bezpečnost hodnotila činnost Šafránu i později po jeho zániku stále stejně, tedy zcela negativně. Toto lze vyčíst například z návrhu na zavedení signálního svazku na Vladimíra Mertu čtyři roky po jeho konci, tedy v roce 1981. Pravilo se v něm: „Byl spoluzakladatelem (rozuměj: Vladimír Merta) tzv. hudebního sdružení „Šafrán“, kde působil Jaroslav Hutka a Vlastimil Třešňák, kteří jsou signatáři CH -77. Tato skupina při svých vystoupeních uváděla písně, které byly protisocialisticky zaměřené a napadaly státní zřízení.“²⁹³ Dokladem toho, že se nejednalo o ocenění ojedinělé, může být další dochovaný záznam, jehož obecné konstatování protisocialistického zaměření Šafránu se naprosto srozumitelně snoubilo s hodnocením jeho jednotlivých členů: „Vzhledem k celkové společenské nebezpečnosti uvedené skupiny písničkářů bylo přikročeno k jejich rozpracování. J. Hutka – akce Zpěvák, V. Třešňák – akce Rychta, J. Nos – akce Trubadůr, P. Lutka – akce Hudebník, V. Merta – akce Šafrán.“²⁹⁴

O Šafránu jako takovém se dnes jeho tehdejší členové vyjadřují velmi pozitivně. Například Jan Burian, jenž jím jen prošel, vzpomínal takto: „Kromě toho jsme do sebe vsákli tu atmosféru večerů, kdy všichni účinkující vystupovali

²⁹² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Petra Lutku, archivní číslo: 817 486, krycí jméno Hudebník. Záznam pochází z 3. dubna 1978 a pojednává se v něm o bývalých členech sdružení Šafrán.

²⁹³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Návrh na zavedení signálního svazku pod heslem Šafrán. Návrh pochází z 11. února 1981.

²⁹⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Jedná se o nedatovanou informaci o písničkářském sdružení Šafrán a zvláště o pozdější činnosti Vladimíra Mertu.

před lidi bez jakýchkoli stylizací, bezprostředně a přirozeně. Každý si říkal, co chtěl, průsvih visel ve vzduchu, ale žádný nebyl. Ani cenzura nebyla, šlo jen o to, co se kdo odvážil říct. Od dob těchto koncertů už jsem se nikdy necítil tak volně, přestože jsme toho naříkali často mnohem víc.“²⁹⁵ Za všechny lze nakonec uvést Jaroslava Hutku, jenž Šafrán hodnotí takto: „Šafrán byl úžasným vítězstvím. Skutečně se podařilo v té nejhorší době nastupující normalizace vytvořit si svobodný prostor, kde jsme mohli svobodně hrát a tvořit. Nedělali jsme při tom ani žádné velké kompromisy a fungovalo to po celé čtyři roky naší společné existence.“²⁹⁶ V rozhovoru s Helenou Klímovou konaném v listopadu 1977 k předešlému dodal: „Podařilo se nám něco, co si vlastně přáli Plastici, totiž vytvoření „druhé kultury“.“²⁹⁷

²⁹⁵ BURIAN, J., Rychle než to zapomenu... Soukromé zápisky z let 1982 – 1985, Praha 1990, s. 24.

²⁹⁶ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

²⁹⁷ ZÁRYBNICKÝ, S., Zpívá Jarda Hutka, Rozhovor s Helenou Klímovou z listopadu 1977, samizdat, bez data.

CESTY SE ROZCHÁZEJÍ

Zánikem písničkářského sdružení Šafrán skončila jedna z významných kapitol dějin folkové hudby v Československu. Životní cesty jeho členů se po tomto okamžiku začaly pomalu rozcházet. Pokrývaly prostor mezi přiblížením se k undergroundu, a tudíž hraním pro uzavřený okruh posluchačů, emigrací či snahou po alespoň minimální možnosti veřejného koncertování, jež s sebou přinášela mnoho nesnází. Všechny výše vyjmenované možnosti dalšího působení přitom nadále pečlivě monitorovala Státní bezpečnost.

Nejrychleji se situace vyvinula ohledně neformálního manažera Šafránu Jiřího Pallase. Po jeho signování Charty 77 se o něj StB začala rychle zajímat a činit mu značné potíže. Proto požádal již 5. června 1977 o umožnění vystěhování z Československa. Svě přání emigrovat odůvodnil úřadům dle dochovaného záznamu následovně: „Jmenovaný svou žádost o vystěhování zdůvodňuje tím, že on jako signatář „Charty 77“ je různými způsoby diskriminován (v současné době měl dostat výpověď ze zaměstnání) a že při posledním výslechu mu bylo vystěhování doporučeno přísl. StB.“²⁹⁸ Státní bezpečnost kostrbatým jazykem doporučovala, aby mu byl vydán „kladný souhlas k jeho žádosti o vystěhování.“²⁹⁹ Po udělení souhlasu emigroval do Švédska dne 10. října 1977.³⁰⁰ Sám Jiří Pallas na důvody své emigrace vzpomíná takto: „Jak já, tak má manželka jsme byli bez nadějí na získání jakékoli práce, navíc jsme čekali narození druhého dítěte.“³⁰¹

Ve švédské emigraci se však Pallas pokusil navázat na tradici jména Šafránu a vytvořil a posléze vedl gramofonovou společnost Šafrán 78, přičemž ještě v samotném roce 1978 v ní stihl vydat tři gramofonové desky. Jednalo se o

²⁹⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jiřího Pallase, archivní číslo: 668 475, krycí jméno Pálka. Záznam pochází z 9. června 1977 a informuje se v něm o žádosti Jiřího Pallase o vystěhování do zahraničí.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ Toto datum uvádí jak zpráva ze 14. listopadu 1977, jež informuje o kontaktech Jiřího Pallase udržovaných s lidmi v Československu, která je uložena ve spisu StB na Vlastimila Třešňáka, tak zpráva z 5. prosince 1977, kterou obsahuje spis, jenž je vedený na Jaroslava Hutku. Tato zpráva pojednává taktéž o Pallasových stycích do Československa.

³⁰¹ Rozhovor s Jiřím Pallasem, 24. října 2005.

nahrávky Vlastimila Třešňáka, Svatopluka Karáska a Jaroslava Hutky.³⁰² I v letech osmdesátých Pallas nepřerušil své kontakty do Československa a hojně zasílal svým známým zejména gramofonové desky, jež si nebylo možné jinak opatřit. V tomto duchu se odvíjely například jeho styky s Jiřím Černým, o nichž však byla StB poměrně dobře informována.³⁰³

Pro Jaroslava Hutku bylo jeho vystoupení v Pezinku v červenci 1977 jeho vůbec posledním veřejným hraním před jeho emigrací. Po této akci se již s definitivní platností přimkl k disidentskému prostředí a připojil svůj podpis k Chartě 77. Jeho příští koncertování se odehrávalo pouze po různých bytech a pro zvané hosty. Pravidelné záznamy v jeho spisu vedeném StB toto neveřejné hraní dokumentuje. Tak například se dochovala zpráva, v níž agent informoval, že v září 1977 se měl odehrát koncert Hutky a „zúčastnilo se jej asi 70 mladých lidí.“³⁰⁴ Nepodařilo se mu však zjistit místo vystoupení. Z četnosti zpráv je však zřejmé, že takových koncertů bylo v porovnání s léty dřívějšími mnohem méně.

Státní bezpečnost se však nespokojila jen s monitorováním Hutkovy osoby, ale nadále jej hlouběji rozpracovávala. Po absolvování dalších výslechů byl znovu zadržen na čtyřicet osm hodin na podzim roku 1977.³⁰⁵ V srpnu 1978 byl dokonce zařazen do první kategorie ZKZO (zpolitizovaná kriminálně závadová osoba). V odůvodnění tohoto zařazení stálo: „Jmenovaný (rozuměj: Hutka) aktivně vyvíjí nepřátelskou činnost pravicově zaměřenou společně s dalšími pravicově orientovanými osobami, jako jsou Václav Havel, Marta Kubišová, Pavel Kohout a další. Hutka je zároveň signatář Charty 77.“³⁰⁶

³⁰² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Zpráva pochází z konce roku 1978 a informuje o založení hudebního vydavatelství Šafrán 78.

³⁰³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jiřího Pallase, archivní číslo: 821 753, krycí jméno Deska. Zpráva z 8. srpna 1985 poukazuje na kontakty Pallase s Jiřím Černým.

³⁰⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Záznam pochází z 17. října 1977 a informuje o údajném Hutkově zářijovém vystoupení pořádaném v soukromém bytě.

³⁰⁵ Čerpáno z rozhovoru s Jaroslavem Hutkou z 12. listopadu 2005.

³⁰⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Návrh na zařazení Jaroslava Hutky do ZKZO I. kategorie. Návrh pochází z 17. srpna 1978.

Se zájmem Státní bezpečnosti měl tedy Jaroslav Hutka potíže i nadále. Nejen však s StB, ale i Veřejnou bezpečností, o čemž svědčí jeho obvinění oddělením vyšetřování VB, které mu bylo sděleno v září 1977. Obvinění se týkalo již výše uváděného § 118/1, tedy nedovoleného podnikání.³⁰⁷ Za tímto účelem byl také požádán soudní znalec JUDr. František Šauer, jenž měl ve svém znaleckém posudku krom jiného „Posoudit texty písní a přednesů z hlediska jejich umělecké úrovně, závadnosti, či do jaké míry se uchylují od původních textů?“³⁰⁸ Jeho úkolem také bylo prozkoumat: „Zda lze uměleckou činnost Hutky zahrnout do oblasti vytyčené výnosem min. kultury ČSR (čj. 11 753/73 – V2) ze dne 8. 8. 1973?“³⁰⁹ Obecně celý znalecký posudek mířil ke zpochybnění Hutkova práva na veřejné vystupování po 1. červnu 1975, kdy jej Pražské kulturní středisko přestalo zprostředkovávat. To ovšem vzhledem k výše jmenovanému výnosu ministerstva kultury ČSR bylo velmi složité, jelikož to vyžadovalo zpochybnit Hutku jakožto umělce. Ten přitom již deset let veřejně vystupoval.

Nakonec také z jakéhokoliv trestního postihu sešlo, jak vysvítá ze souhrnu průběhu tohoto vyšetřování: „Na základě zjištění, že si Hutka nechává vyplácet honoráře za vystoupení dle vyhlášky MK ze dne 8. 8. 1973 č. 11 – 753/73 o odměňování občanů, na což jako estrádní umělec nemá nárok, byla tato činnost jmenovaného prokonzultována na vyšetřovacím odboru VB. Signální svazek byl odboru vyšetřování VB odeslán k dalšímu rozpracování, ke kterému nedošlo, neboť bylo zjištěno, že činnost Hutky nelze trestně postihnout.“³¹⁰ Toto přiznání dokládá značnou bezradnost StB v její snaze trestně postihnout Jaroslava Hutku a zároveň své počínání zdůvodnit legálně.

S pokračujícím nátlakem StB na Jaroslava Hutku se neustále přibližovala myšlenka na možný odchod do zahraničí. Hutka na to vzpomíná: „Zpočátku nebylo mým cílem emigrovat. Měl jsem v úmyslu se přinejhorším i nechat

³⁰⁷ Čerpáno z dopisu, jímž mu bylo Veřejnou bezpečností sděleno obvinění. Oznámení pochází z 21. září 1977. Archiv Jaroslava Hutky.

³⁰⁸ Tamtéž.

³⁰⁹ Tamtéž.

³¹⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Návrh na uložení signálního svazku Jaroslava Hutky do archivu ministerstva vnitra. Pochází z 27. února 1979.

zavřít.“³¹¹ K samotnému rozhodnutí odejít z Československa říká: „V tom tlaku StB a s tím, že se ode mě začínají odvracet známí a začínají se mě bát, se mně nežilo hezky. V disidentství jsem se nějak přestal cítit dobře a ten únik jsem v tu chvíli chápal jako určitou možnost, jak z toho ven.“³¹² Velmi obšírně se rozhodnutí emigrovat Hutka vyjadřuje v rozhovoru s Alešem Ledererem, jenž vznikl v roce 1978.³¹³

Nakonec myšlenka na odchod do ciziny převládla. Hutka podal 10. května 1978³¹⁴ žádost o vystěhování do Nizozemí. Úřadům zdůvodnil žádost svou „uměleckou a osobní diskriminací.“³¹⁵ Jeho žádost byla vyřízena kladně, a tak již 18. října 1978 vycestoval z Československa za pečlivého dohledu bezpečnostních složek.³¹⁶

Nejvíce se s disidentským prostředím protl po rozpadu Šafránu Vlastimil Třešňák. Zpočátku oscilloval mezi oficiálním hraním a bytovými koncerty. Dle Třešňákova svědectví měl ještě několik naprosto oficiálních představení v Baráčnické rychtě,³¹⁷ ale i jinde. Například jedna ze zpráv StB hovořila o jeho koncertu v Brně dne 11. února 1978.³¹⁸ Státní bezpečnost uskutečněný koncert pečlivě prověřovala, přičemž pátrala zejména po jeho organizaci.³¹⁹

Tlak StB však odstraňoval možnosti pro představení oficiální, a tak již od druhé poloviny roku 1977 začaly být nahrazovány stále více koncerty

³¹¹ Rozhovor s Jaroslavem Hutkou, 12. listopadu 2005.

³¹² Tamtéž.

³¹³ ZÁRYBNICKÝ, S., Zpívá Jarda Hutka, Rozhovor s Alešem Ledererem z roku 1978, samizdat, bez data.

³¹⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák. Návrh na uložení signálního svazku Jaroslava Hutky do archivu ministerstva vnitra. Pochází z 27. února 1979.

³¹⁵ Tamtéž.

³¹⁶ Tamtéž.

³¹⁷ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

³¹⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva je z 28. února 1978 a informuje o koncertu Vlastimila Třešňáka v Brně 11. února 1978.

³¹⁹ Zpráva je velmi podrobná. Je v ní uvedeno, kdo koncert pořádal, kdo ho schvaloval, kolik míst bylo v sále a kolik z tohoto počtu bylo obsazených, že bylo Třešňákovi za představení zapláceno ne cestovním 500 Kčs atd.

neohlášenými, pořádanými pro zvané publikum. Příkladem toho může být Třešňákův koncert v areálu rybníka v Červeném Kostelci z konce srpna 1977, o němž se dozvěděla StB kvůli pochůzce hlídky Veřejné bezpečnosti a vyhotovila z něj záznam. Ze zajištěné pozvánky na tuto akci si lze udělat představu, jak probíhala propagace i na představení jiná: „Kamaráde, kamarádko, zveme tě na soukromé vystoupení Josefa Nose, které se koná 20. 8. 1977 na rybníku Brodský u Červeného Kostelce. Ubytování je zajištěno. Ptejte se na plavčíka. Ahoj.“³²⁰ Když však hlídka VB provedla kontrolu občanských průkazů, zjistila místo Josefa Nose Vlastimila Třešňáka.

Nejtypičtějšími představeními byla ale ta bytová, jež stále nabývala vrchu. Dle svědectví Třešňáka se jich, krom chalup a domů pražských disidentů, velké množství odehrálo v Brně a vůbec na Moravě, kde je organizoval hlavně Petr Cibulka.³²¹ I u něj však, podobně jako u Jaroslava Hutky, bylo jejich množství velmi malé a postupně s nimi ustal úplně. Jeho poslední představení bylo velmi netradiční: „Zorganizoval jsem si koncert na lodičkách a pod Karlovým mostem jsem necelou hodinu hrál pro několik přátel. Byl to vůbec můj poslední koncert.“³²²

Vlastimil Třešňák se ale ponořil cele do disidentského prostředí a zapojoval se do různých jeho aktivit. Je důležité se v této souvislosti zmínit o jeho podílu na bytovém divadle, kde ve hře Macbeth jednak účinkoval vedle Vlasty Chramostové, Pavla Landovského a Pavla Kohouta coby herec a jednak provázel celou hru hraním na kytaru.

Kvůli těmto svým činnostem se také dostával čím dál tím více do středu zájmu Státní bezpečnosti. Ve stejný den jako Jaroslav Hutka, tedy 17. srpna 1978, byl i on zařazen do první kategorie ZKZO (zpolitizovaná kriminálně závadová osoba). I odůvodnění bylo velmi podobné: „Jmenovaný (rozuměj: Třešňák) aktivně vyvíjí pravicově zaměřenou činnost společně s dalšími osobami

³²⁰ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zpráva pochází z 19. září 1977 a pojednává o Třešňákově koncertu v Červeném Kostelci v srpnu 1977.

³²¹ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

³²² Tamtéž.

pravicově orientovanými, jako jsou Jaroslav Hutka, Václav Havel, Marta Kubišová, Pavel Landovský a další.“³²³

Zájem StB se nadále stupňoval. První záznam o jeho výsledku je v jeho spisu datován zářím 1979, v němž Třešňák vypovídal ponejvíce o svých stycích se signatáři Charty 77 a aktivitách s tím spojených.³²⁴ K okolnostem svého prvního výsledku uvádí: „Já už jsem byl dost nervózní. V té době měl už každý za sebou spoustu výsledků a já pořád nic. Taky je pravdou, že jsem tehdy nebydlel na své adrese. Nakonec mě poprvé sebrali v bufetu v Koruně.“³²⁵ Nezůstalo však jen u jednoho a na počátku osmdesátých let byl k výsledkům předvoláván velmi často. V březnu 1981 byl dokonce umístěn do cely předběžného zadržení, jelikož jej StB podezřívala, že měl být „jedním z iniciátorů připravovaného pochodu za propuštění Gruntoráda.“³²⁶

Nakonec se i Vlastimil Třešňák rozhodl pro emigraci. Bezprostřední příčinou, jež ovlivnila jeho rozhodnutí, byl stupňující se tlak StB. Třešňák k tomu uvádí: „K emigraci jsem se rozhodl někdy v roce 1981. Po těžkém výsledku, kdy mě zmlátili a příští den znovu a navíc mi ještě estébák Kafka zhasínal sirky o ruce. Koketoval jsem s tím i dříve, ale nahlas jsem to řekl až po těchto výsledcích.“³²⁷ Z pozdějších záznamů StB vyplývá, že na Třešňáka byl stupňován tlak právě proto, aby se rozhodl pro emigraci. Stejně tak činila StB i vůči výše jmenovaným Hutkovi a Pallasovi: „Rozpracování J. Hutky, Vl. Třešňáka a J. Pallase bylo realizováno v rámci celostátního projektu Asanace.“³²⁸ Vlastimil Třešňák nakonec emigroval v roce 1982 do Švédska.

³²³ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Návrh na zařazení Vlastimila Třešňáka do ZKZO I. kategorie ze 17. srpna 1978.

³²⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Zápis o výpovědi s Vlastimilem Třešňákem z 11. září 1979.

³²⁵ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

³²⁶ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vlastimila Třešňáka, archivní číslo: 728 753, krycí jméno Rychta. Záznam pochází z 19. března 1981 a informuje o umístění Vlastimila Třešňáka do cely předběžného zadržení.

³²⁷ Rozhovor s Vlastimilem Třešňákem, 15. listopadu 2005.

³²⁸ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Jedná se o nedatovanou zprávu, jež rekapituluje informace o „závadné“ činnosti Šafránu a kroky kvůli tomu podniknuté.

Oproti předchozím se velmi rozdílně, přitom však v mnohém podobně, odvíjel pozdější příběh Vladimíra Mertvy. Celé jeho počínání až do roku 1989 bylo charakteristické pomyslným bojem s úřady o možnost veřejného hraní. Tuto snahu mu ztěžovala navíc Státní bezpečnost, jež jej neustále monitorovala a s větší či menší intenzitou podnikala kroky ve směru opačném. Vytrvala při tom až do samého konce normalizačního režimu. Velmi výstižně popisuje podstatu Mertova koncertování v osmdesátých letech Vladimír Hanzel: „Ze Šafránu zůstává už jenom jeho stín v podobě Vladimíra Mertvy, který se jediný nevzdává, i když je k vidění čím dál tím méně. Jeho koncerty začínají být typické tím, že těsně před jejich začátkem přichází zpráva z blíže nedefinovatelných (ale ne bezvýznamných) zdrojů, že je vystoupení zrušeno, i když interpret vždy dorazí na místo včas a připraven hrát (zpráva o jeho nevhodnosti ho však telefonicky předběhne).“³²⁹

Přes tento boj s úřady se Mertovy podařilo v roce 1978 u Supraphonu vydat svou, v Československu první, LP desku. Jmenovala se P.S. a na dlouhou dobu byla jeho deskou poslední. Vladimír Merta k ní řekl: „Písničky vybírala textová komise Supraphonu z různých období mé tvorby.“ O něco dále pokračoval: „Celkově si myslím, že s přihlédnutím k možnostem, které jsme při natáčení měli, nedopadla deska tak špatně, jak dopadnout mohla.“³³⁰

V roce 1979 je však vidět obnovená aktivita Státní bezpečnosti směřující k zastavení Mertova koncertního hraní. V červnu toho roku mu bylo znemožněno vystoupit v divadle V Nerudovce.³³¹ Ještě v témže měsíci příslušníci StB jednali s ředitelem Krajské středočeské umělecké agentury Tomášem Weissem, jež v té době Mertu zprostředkovávala, o zamezení jeho koncertů. Weiss jim měl přislíbit, že „agentura nebude zprostředkovávat žádná

³²⁹ HANZEL, V., *Folkové rozjímání. Historie a současnost čsl. folku, samizdat*, bez data, s. 2.

³³⁰ ZÁRYBNICKÝ, S., *Zpívá Vladimír Merta, S Vladimírem Mertou (převážně) o folku, rozhovor, samizdat*, bez data.

³³¹ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Záznam pochází z 13. června 1979 a informuje o zamezení vystoupení Vladimíra Mertvy a později Petra Lutky v divadle V Nerudovce.

vystoupení Vladimíra Mertvy.³³² Navíc mu v blízké budoucnosti měla být „odebrána umělecká kvalifikace.“³³³

Je zajímavé, že v prosinci byl s Weissem učiněn pohovor o odebrání kvalifikace Vladimíru Mertovi znovu, jak vyplývá z dalšího záznamu StB. Z toho lze vyvodit, že s probíhajícím postupem proti Mertovi neprojevovala StB přílišnou spokojenost. Weiss nakonec „přislíbil odejmutí umělecké kvalifikace jmenovanému (rozuměj: Mertovi) v nejbližším možném termínu.“³³⁴

V takovémto bludném kruhu neustálého boje o možnost hrát se odvíjelo Mertovo veřejné koncertování. Státní bezpečnost se však nespokojila jen se zamezením jeho koncertování, ale nadále jej hlouběji rozpracovávala. V únoru 1981 byl zaveden na Vladimíra Mertu dokonce signální svazek.³³⁵ Cílem založení signálního svazku se mělo stát: „omezení nepřátelské, protisocialistické činnosti jmenovaného (rozuměj: Mertvy).“³³⁶ Jedním z úkolů v rámci vedení tohoto typu svazku mělo být: „Po shromáždění dokumentačního materiálu bude provedena konzultace s odborem vyšetřování StB s cílem posouzení možnosti trestního postihu.“³³⁷ Z tohoto bodu však nakonec sešlo. Tato opatření a množství zhotovených zpráv však dokumentují, že StB v Mertovi neviděla v žádném případě osobu bezvýznamnou, i když na něj nevyvíjela takový nátlak jako na Hutku či Třešňáka.

Podobným způsobem jako na Vladimíra Mertu pohlížela StB na Petra Lutku a Dagmar Voňkovou. I oni se dočkali založení svého svazku PO Státní

³³² Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Záznam pochází z 19. června 1979 a informuje o jednání mezi ředitelem Krajské středočeské umělecké agentury Tomášem Weissem a příslušníky StB o možnosti zabránit Mertovi v koncertování.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Záznam pochází z 5. prosince 1979 a informuje o jednání příslušníků StB s ředitelem středočeské agentury Weissem ohledně Vladimíra Mertvy.

³³⁵ Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán. Návrh na zavedení signálního svazku na Vladimíra Mertu z 11. února 1981.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ Tamtéž.

bezpečností³³⁸ a i oni měli velké problémy při snaze o veřejné koncertování. Četnost záznamů vyhotovených na jejich osoby však není srovnatelná se zprávami o Vladimíru Mertovi. Z toho je jasné, že pro StB nepředstavovali takové riziko, protože jejich tvorba nebyla hodnocena jako příliš politicky závadná.

Z předešlého náčrtu lze v rovině obecné konstatovat, že žádný z hlavních sloupů písničkářského sdružení Šafrán ani po jeho zániku nikterak neslevil ze svého důrazu na pravdivost své výpovědi. Ani v době pozdější jim neustaly kvůli tomuto jejich postoji obtíže a museli se každý rozdílným způsobem vypořádávat i nadále s různě silným zájmem bezpečnostních složek a úřadů. Některým z nich se velmi podstatně věnovala i Státní bezpečnost a její zásahy výrazně ovlivnily jejich další nejen uměleckou, ale i životní dráhu.

³³⁸ Petru Lutkovi byl svazek založen 11. března 1978 pod krycím jménem Hudebník. Dagmar Voňkové byl založen 6. dubna 1983 pod krycím jménem Kolínská.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo představit Šafrán jako neprávem opomíjený fenomén v naší současné odborné literatuře a zdůvodnit, proč jej za skutečný fenomén považují. Myslím, že předcházející kapitoly popsaly, že sdružení písničkářů Šafrán svou existencí prokázalo, že i v letech tzv. normalizace bylo možné svobodně vystupovat a nesmířit se s vše pozvolna prostupující temnotou po záblescích Pražského jara. V žádném případě tedy nelze dělit tehdejší kulturní oblast pouze na tu státem propagovanou a underground, mezi nimiž by se nacházela jen různou měrou s režimem spolupracující šedá zóna. Svým počínáním se zřetelně vymezoval proti oběma těmto krajním pólům. Od undergroundu Šafrán oddělovala jeho otevřenost a snaha po veřejném hraní a od kultury oficiální (estrádní, jíž bylo možné spatřovat na televizních obrazovkách) touha po pravdivé, ničím neomezované výpovědi, neberoucí ohled na požadované sdílení hodnot s režimem. Ve své době se jednalo o jedinou takto vystavěnou a mohutnou scénu svého druhu.

Tímto svým rozkročením do obou směrů jej z pozic tehdejšího undergroundu můžeme obviňovat z přílišných kompromisů s mocí a s vystavěním si nepravdivého světa. Myslím však, že tento striktní postoj není nijak obhajitelný, protože dle mého soudu není možné mluvit o kompromisech, nýbrž jen o využívání skulin ve vyhláškami sešněrovaném prostředí. Navíc onen mikrosvět stvořený Šafránem svým působením na mladého člověka směřoval přímo proti tehdejšímu státnímu zřízení. Nelze také hovořit o vytváření nepravdivého ráje, ale spíše o naprostém nebrání ohledu na společenské podmínky, jejich ignoraci. Jinými slovy vytváření světa alternativního, tzv. druhé kultury.

Při zhotovování mé práce jsem nemohl vycházet z jakékoli literatury, jelikož prostě žádná taková o této problematice není. Proto může některá z kapitol, zejména ta, jež byla z větší části odkázána na paměť tehdejších účastníků, působit mozaikovitě. Nemyslím si však, že by to ubíralo cokoli na jejím významu, jelikož i samotné osobní svědectví mnohé důležité o tehdejší době vypovídá a dokresluje ji nenahraditelnými postřehy.

Jednou z hlavních náplní mé práce byl pokus o zborcení představy precizního fungování všech složek státního aparátu v sedmdesátých letech minulého století. Na výpovědi Antonína Caltý je zřetelné, že odbory kultury národních výborů nevyvíjely přehnanou aktivitu a v žádném případě nelze říci, že by vůbec znaly své pravomoci. Z celkového množství koncertů Šafránu vyplývá, že podobný postoj k povolování představení panoval ve většině oblastí tehdejšího Československa. To samé je možno konstatovat při pohledu na jednotlivé pořadatele. Vždy se totiž našel nějaký, který byl ochotný potřebné razítko poskytnout.

Jediné co splnilo svůj zamýšlený účel, byly rekvalifikační zkoušky všech umělců, prováděné v letech 1974 a 1975. Přestože se však po tomto datu zamezilo zprostředkování nepohodlných osob některou z agentur, nabízel se i nadále, díky naprosté nefunkčnosti kontrolních mechanismů, prostor pro veřejné hraní. K předešlému se navíc přidružilo využívání vyhlášky ministerstva kultury ČSR o odměňování čelných osobností veřejného života, jež zřejmě byla původně zamýšlena k užitku pro protěžované komunistické celebrity. Tím, že se nikde nestanovilo, kdo je onou čelnou osobností, směl se tímto rozhodnutím zaštit'ovat kdokoli. To tvořilo slabé místo celého systému.

Šafrán, přestože celou svou činností potenciálně ohrožoval stabilitu samého režimu, se až do roku 1975 netěšil žádnému zájmu StB. Do této doby byly jeho scény bez jakéhokoli dozoru. I v první fázi rozkrývání jeho podhoubí Státní bezpečnosti naprosto unikala podstata celého tohoto společenství a nevěnovala se mu nikterak soustavně. Za středobod svého zájmu si StB vybrala Jaroslava Hutku. Prošetřovala jej však za to samé, co dělali i ostatní členové Šafránu, o jejichž chování se dozvíдалa jen velice pozvolna.

Ani v samotném posledním období existence Šafránu, kdy již byly vytvořeny jasné instrukce, vedoucí k jeho likvidaci, se StB neprojevila jako dokonale pracující instituce s absolutním dohledem. Přestože pražská centrála rozesílala do všech částí Československa informace o závadové činnosti Šafránu, ukázal se zvolený postup tlaku na pořadatele a na povolovací orgány dlouho jako poměrně neúčinný. Dochovaly se totiž záznamy, jež potvrzují uspořádání koncertů některých členů (i těch pro StB nejvíce závadných) ještě na jaře 1977. Tedy v době soustředěného tlaku, jež hrozil přerůst i v trestní postihy. To

dokládá, jak obtížný úkol si StB stanovila, a také jak nesnadně k dosažení svého cíle klopýtala.

Největším paradoxem na celé snaze Státní bezpečnosti o zrušení Šafránu byla bez pochyby účast všech jeho pilířů na festivalu v Pezinku v červenci 1977, ač o ní předem věděla. To je zřejmě největším důkazem neschopnosti StB. Zhotovené materiály, které informovaly o pořádání této akce, poukazují na rozpory uvnitř samotné StB, mezi její českou a slovenskou odnoží. Tyto neshody pramenící zřejmě z národnostní otázky byly pravděpodobně příčinou umožnění posledního společného vystoupení Šafránu ještě v době, kdy Jaroslav Hutka již měl za sebou i první pobyt v cele předběžného zadržení.

Přestože Šafrán po pěti letech své existence zanikl, svým počínáním velmi ovlivnil další pokusy jeho následovníků o legální vystupování. Byl jakousi předzvěstí aktivit příštích a dokladem toho, že i ve státě, jež byl ovládán komunistickým aparátem, nebyla nereálná touha po veřejném hraní. Zde mám na mysli například Jazzovou sekci či Sekci mladé hudby, jež byla ovládnuta v podstatě odpůrci režimu. Jejich působení však již není náplní mé práce.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny:

Archivní výzkum:

- Archiv hlavního města Prahy
- Archiv ministerstva vnitra
- Státní ústřední archiv

Vedení rozhovorů:

- rozhovor s Jaroslavem Hutkou
- rozhovor s Jiřím Pallasem
- rozhovor s Vlastimilem Třešňákem

Literatura:

- ALAN, J. ed., Alternativní kultura. Příběh české společnosti 1945-1989, Praha 2001
- BURIAN, J., Rychle než to zapomenu... Soukromé zápisky z let 1982 – 1985, Praha 1990
- HANZEL, V., Folkové rozjímání. Historie a současnost čsl. folku, samizdat, bez data
- HLAVSA, M., PELC, J., Bez ohňů je underground, Praha 1992
- HRADECKÁ, V., KOUDELKA, F., Kádrová politika a nomenklatura KSČ 1969-1974, Praha 1998
- HUTKA, J., Utkání se skálou č. 1 aneb Konec desáté sezóny v hotelu CPZ, samizdat 1977
- JIROUS, I., M., Magorův zápisník, Praha 1997
- MADRY, J., Sovětská okupace Československa, jeho normalizace a role ozbrojených sil, Praha 1994
- MAŇÁK, J., Čistky v Komunistické straně Československa 1969-1970, Praha 1997
- MENCL, V. a kol., Československo roku 1968. 2. díl: počátky normalizace, Praha 1993
- OTÁHAL, M., Normalizace 1969-1989. Příspěvek ke stavu bádání, Praha 2002

OTÁHAL, M., Opozice, moc, společnost, Praha 1994

OTÁHAL, M., Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968-1989,
Praha 2003

Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, Praha
1988

ŠIMEČKA, M., Obnovení pořádku, Brno 1990

VANĚK, M. a kol., Ostrůvky svobody, Praha 2002

ZÁRYBNICKÝ, S., Zpívá Jarda Hutka, samizdat, bez data

ZÁRYBNICKÝ, S., Zpívá Vladimír Merta, samizdat, bez data

Časopisy:

Melodie (1973-74, 1976-77)

Seznam příloh

Vyhláška č. 89/1958 Ú. 1.	98
Vyhláška č. 99/1958 Ú. 1.	100
Rozhodnutí ministerstva kultury z 8. srpna 1973	107
Smlouva používaná písničkáři Šafránu po ztrátě kvalifikací	109
Plán Státní bezpečnosti na likvidaci Šafránu	111
Výpověď Antonína Caltý	113
Výpověď Jarmily Šeré	116
Zápis StB o zamezení koncertů Šafránu v Městské knihovně v Praze	119
Návrh na založení svazku PO na Vladimíra Mertu	120
Pozvánka na prosincové koncerty Šafránu roku 1974	122
Plakát sdružení Šafrán (1973)	123

Příloha 1

Vyhláška č. 89/1958 Ú. 1.

89

VYHLÁŠKA

ministerstva školství a kultury

ze dne 13. června 1958

kterou se stanoví povinné zprostředkování pro některé obory umělecké činnosti

Ministerstvo školství a kultury stanoví v dohodě se Státním úřadem plánovacím a ministerstvem financí podle § 6 odst. 3 a § 15 zákona č. 81/1957 Sb., o koncertní a jiné hudební činnosti, a podle § 7 odst. 3 a § 14 zákona č. 82/1957 Sb., o estrádách, artistických produkcích a lidové zábavě:

§ 1

Hudebníci z povolání mohou účinkovat při veřejných hudebních produkcích s výjimkou produkcí koncertních a estrádní umělci a artisté při veřejných estrádních produkcích jen tehdy, jsou-li jejich vystoupení zprostředkována organizací k tomu určenou (§ 2).

§ 2

(1) Pořadatelé veřejných hudebních produkcí s výjimkou produkcí koncertních jsou povinni sjednávat vystoupení hudebníků z povolání při těchto produkcích jen prostřednictvím organizace „Hudební a divadelní agentura“ v Praze, na Slovensku „Koncertní a divadelní kancelář“ v Bratislavě.

(2) Pořadatelé veřejných pravidelně se opakujících estrádních produkcí v podnicích socialistického sektoru z oboru pohostinství, lázeňské péče a cestovního ruchu jsou povinni sjednávat vystoupení estrádních umělců a artistů při těchto produkcích jen prostřednictvím organizace „Pražská estráda“ v Praze, na Slovensku „Koncertní a divadelní kancelář“ v Bratislavě. V jednotlivých případech se mohou uvedené organizace dohodnout s místně příslušným Krajským jednatelstvím koncertů a estrád na jiném uspořádání zprostředkování, vyžadují-li to důvody programové nebo provozní.

(3) Pořadatelé jiných než v odstavci 2 uvedených veřejných estrádních produkcí jsou povinni sjednávat vystoupení estrádních umělců a artistů při těchto produkcích prostřednictvím Krajského jednatelství koncertů a estrád, v jehož obvodu má sídlo organizace, která umělce nebo artistu zaměstnává, a není-li tento v pracovním poměru, v jehož obvodu má umělec nebo artista své bydliště.

(4) Zprostředkující organizace postupuje vždy v dohodě s Krajským jednatelstvím koncertů a estrád, v jehož obvodu má být vystoupení uskutečněno.

§ 3

Výkonné orgány národních výborů nepovolí pořádání veřejných jiných hudebních a estrádních produkcí, zjistí-li, že vystoupení hudebníků z povolání nebo estrádních umělců nebylo zprostředkováno podle této vyhlášky.

§ 4

Ustanovení této vyhlášky se nevztahují na vystoupení koncertních umělců a recitátorů při veřejných estrádních produkcích.

§ 5

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem 1. července 1958.

Ministr:

Kahuda v. r.

Příloha 2

Vyhláška č. 99/1958 Ú. l.

99

VYHLÁŠKA

ministerstva školství a kultury

ze dne 25. června 1958

o povolování veřejných koncertních a jiných hudebních produkcí, veřejných produkcí estrádních a artistických, podniků lidové zábavy, některých divadelních představení, výstav, přednášek a filmových představení a o výhradném oprávnění ochranných organizací autorských

Ministerstvo školství a kultury stanoví podle § 15 zákona č. 81/1957 Sb., o koncertní a jiné hudební činnosti, podle § 14 zákona č. 82/1957 Sb. o estrádách, artistických produkcích a lidové zábavě, podle § 72 zákona č. 115/1953 Sb., o právu autorském (autorského zákona), a podle § 1 zákona č. 272/1949 Sb., o řízení výroby a distribuce v oboru působnosti ministra informace a osvěty:

Část první

Povolovací řízení

§ 1

(1) Pořadatelé veřejných koncertních a jiných hudebních produkcí, veřejných produkcí estrádních a artistických, podniků lidové zábavy, veřejných divadelních představení mimo oblast působení nebo mimo provoz divadla a pořadatelé veřejných představení ochotnických, výstav, přednášek a veřejných filmových představení mimo provoz stálých kin (dále jen „produkce“) jsou povinni vyžádat si povolení výkonného orgánu národního výboru, v jehož obvodu se produkce koná (dále jen „povolující orgán“), a to i tehdy, je-li pořad produkce prováděn mechanickými, optickými nebo jinými technickými zařízeními. Představení státních divadel mimo určenou oblast působení a pořádání výstav povolují výkonné orgány krajských národních výborů, veřejné produkce lidových hudebníků a taneční zábavy výkonné orgány místních

národních výborů; všechny ostatní produkce povolují výkonné orgány okresních národních výborů.

(2) Kromě povolení podle odstavce 1 musí mít pořadatelé produkcí též svolení k užití děl, které udělují ochranné organizace autorské příslušné podle § 10 odst. 1; pořadatelé jsou proto povinni oznámit jim předem každé užití díla, jakož i okolnosti rozhodné pro udělení svolení a pro vyměření autorské odměny.

(3) Žádost o povolení produkce a o svolení ochranné organizace autorské k užití děl podávají pořadatelé povolujícímu orgánu nejpozději 4 týdny před jejím konáním. V odůvodněných případech může povolující orgán přijmout i žádost podanou po této lhůtě.

§ 2

(1) Společenské organizace sdružené v Národní frontě, pokud pořádají produkce bez vstupného, aniž účinkující obdrží odměnu za výkon, a pořadatelé produkcí škol, při kterých účinkují jen žáci nebo studenti, podávají toliko žádost o svolení ochranné organizace autorské k užití děl.

(2) Pořadatelé produkcí bez vstupného na veřejných prostranstvích při příležitosti státního svátku, dne 1. května a ve významných dnech republiky a pořadatelé produkcí souborů československé lidové armády a ostatních ozbrojených sborů, určených jen pro příslušníky těchto sborů, nepodávají žádosti o povolení produkce ani o svolení ochranné organizace autorské k užití děl.

§ 3

(1) Žádost o povolení produkce a o svolení k užití děl podávají pořadatelé na zvláštních tiskopisech, které obdrží zdarma u povolujícího orgánu nebo u ochranné organizace autorské, příslušné k udělení svolení k užití děl při produkci. Tiskopisy jsou třídílné, první díl je určen pro povolující orgán, druhý slouží jako žádost o svolení k užití děl ochranné organizaci autorské a třetí díl se vydá pořadateli jako vyřízení žádosti. Pro vnitřní úřední potřebu mohou rady krajských národních výborů zavést vlastní úřední tiskopis jako přílohu k tiskopisu žádosti.

(2) V každé žádosti o povolení musí být uvedeno, o jaký druh produkce jde, její úplný pořad s uvedením jednotlivých literárních a hudebních děl, jejich názvů a jmen autorů, místo a datum pořádání produkce, místnost (prostranství),

ve které bude produkce pořádána s uvedením největšího počtu návštěvníků, její místnost pojme, seznam účinkujících a ceny všech druhů vstupného. Jde-li o produkci, na kterou se vztahují předpisy o povinném zprostředkování, je nutno uvést označení organizace, která účinkování zprostředkovala, a při artistické produkci nebo podniku lidové zábavy s technickým zařízením (houpačky, kolotoče apod.) pořádané fyzickou osobou, též výměr, kterým jí bylo uděleno oprávnění k takové činnosti.

(3) K žádostem o povolení produkcí, při kterých bude předneseno mluvené slovo (divadelní hry, povídky a vyprávění, výňatky z knih, recitace apod.), nutno připojit text provozovaného nebo přednášeného díla. Provozují-li divadla při veřejných představeních mimo jejich oblast působení díla obsažená ve schváleném dramaturgickém plánu, postačí uvést toliko autora a název díla; u filmových představení postačí název díla a jména autorů.

(4) Žádosti o povolení produkcí, na kterých mají být provozována hudební díla s textem nebo bez textu, musí obsahovat úplný program s uvedením jednotlivých skladeb a jmen autorů. Toto ustanovení se nevztahuje na produkce, při kterých jsou hudební díla provozována technickými zařízeními (rozhlasovými přijímači, reproduktory rozhlasu po drátě, gramofony, hracími automaty apod.), pokud tato zařízení jsou umístěna v místnostech přístupných veřejnosti, např. v hostincích, lázních, zotavovnách, rekreačních střediscích, místnostech závodních klubů, obchodních domech a prodejnách.

§ 4

Žádosti o povolení se podávají samostatně pro každou jednotlivou produkci. Jde-li však o pravidelně se opakující pořádání, je možno vyžádat si hromadné povolení platné nejdéle po dobu tří kalendářních měsíců. Žádosti o povolení produkcí uvedených v § 3 odst. 4 druhé větě se podávají jen jednou pro celé období provozu technických zařízení, nejdéle však na dobu jednoho roku.

§ 5

(1) Při rozhodování o žádosti za povolení produkce přihlédne povolující orgán především k tomu, zda ideová a umělecká úroveň produkce odpovídá podavku soustavného zvyšování úrovně produkcí. Přihlédne také k tomu, zda je zajištěno rovnoměrné rozdělení jednotlivých druhů produkcí se zřetelem k plánu

okresu i kraje. Povolení nelze udělit, oznámila-li již ochranná organizace autorská povolujícímu orgánu, že pořadatelé vyslovila zákaz veřejného užití literárních nebo uměleckých děl.

(2) Povolující orgán rozhodne o žádosti nejdéle do jednoho týdne. Vyhoví-li žádosti, potvrdí současně druhý díl tiskopisu a zašle jej neprodleně příslušné ochranné organizaci autorské; současně vyrozumí o povolení produkce výkonný orgán místního národního výboru, příslušný k vybrání daně z představení.

(3) Pokud jde o žádosti o svolení ochranné organizace autorské k užití děl podle § 2 odst. 1, potvrdí povolující orgán druhý a třetí díl tiskopisu žádosti, druhý díl zašle neprodleně ochranné organizaci autorské, třetí díl vydá pořadatelé a první díl uloží za účelem evidence.

Část druhá

Dozor nad pořádáním produkcí

§ 6

Za ideovou a uměleckou úroveň produkcí odpovídají jejich pořadatelé, organizace, které zprostředkují vystoupení účinkujících, jakož i jednotliví účinkující.

§ 7

(1) Dozor nad pořádáním produkcí vykonávají výkonné orgány okresních národních výborů, které mohou tuto působnost přenést na výkonné orgány místních národních výborů. Výkonné orgány národních výborů vykonávají dozor nad pověřenými pracovníky, jimž vydají k tomu účelu potřebné průkazy.

(2) Osoby pověřené dozorem se přesvědčují především o kulturně politické úrovni produkcí a zjišťují zejména, zda provedení produkce je ve shodě s uděleným povolením, zda byly dodrženy všechny předpisy, zejména bezpečnostní, cenové a mzdové a zda pořadatel splnil své povinnosti vůči ochranné organizaci autorské.

(3) Závady zjištěné při výkonu dozoru odstraní dozorčí orgán na místě; nepostačí-li takové opatření, je dozorčí orgán po uvážení všech okolností

oprávněn i přerušit další průběh produkce. O provedení dozoru vyhotoví záznam, který předloží ihned povolujícímu orgánu.

§ 8

Pořadatelé produkcí jsou povinni poskytnout dozorčímu orgánu k účelům dozoru jedno přiměřené místo v hledišti zdarma.

§ 9

Výkonné orgány národních výborů podporují při výkonu dozoru ochranné organizace autorské, zejména v plnění jejich kulturně politických úkolů.

Část třetí

Výhradné oprávnění ochranných organizací autorských

§ 10

(1) Výhradné oprávnění udílet v oboru své působnosti svolení k užití děl, zejména sjednávat smlouvy o rozšiřování děl a vybírat autorské odměny za taková užití je přiznáno ochranným organizacím autorským podle oboru jejich působnosti a rozsahu oprávnění takto

název ochranné organizace autorské	obor působnosti	rozsah oprávnění
Československé divadelní a literární jednatelství v Praze (Slovenské divadelní zastupitelství v Bratislavě)	uveřejněná díla literární a divadelní, tj. dramatická, hudebně-dramatická, choreografická nebo pantomimická včetně hudební a výtvarné složky obou druhů děl	I. díla literární a) uveřejňování v časopisech, b) veřejné přednášení, c) užití uveřejněného díla k vytvoření díla filmového a veřejné promítání filmů, d) vysílání rozhlasem nebo televizí, e) trvalé zachycení k výrobě zvukových snímků a jejich uvádění do prodeje; II. veřejné provozování děl divadelních.

Ochranný svaz autorský v Praze (Slovenský autorský svaz v Bratislavě)	uveřejněná díla hudební s textem nebo bez textu	<ul style="list-style-type: none"> a) veřejné nedivadelní provozování, b) užití díla k vytvoření filmového díla a jeho veřejné promítání, c) vysílání rozhlasem nebo televizí, d) trvalé zachycení k výrobě zvukových snímků a jejich uvádění do prodeje.
Ochranná organizace při České fondu výtvarných umění v Praze (Ochranná organizace autorská při Slovenském fondu výtvarných umění v Bratislavě)	díla výtvarných umění včetně děl umění architektonického a děl umění užitého a díla fotografická	<ul style="list-style-type: none"> a) vydávání děl včetně uveřejňování v časopisech, b) veřejné vystavování, c) užití uveřejněných děl k vytvoření filmového díla a jeho veřejné promítání, d) vysílání uveřejněných děl televizí.

(2) Výhradná oprávnění vybírat příspěvky pro kulturní fondy upravují zvláštní předpisy.

(3) Ochranná organizace autorská může vykonávat působnost jiné ochranné organizace autorské, jen bude-li jí k tomu zmocněna.

§ 11

Ochranné organizace autorské jako organizace nevýdělečné mohou srážet z vybraných autorských odměn jen částky na úhradu nákladů vzniklých jejich činností.

Část čtvrtá

Zvláštní ustanovení o povinnostech pořadatelů, kteří potřebují svolení ochranné organizace autorské k užití děl nebo jsou povinni vyplatit autorskou odměnu.

§ 12

Pořadatel, který z jakéhokoliv důvodu upustí od pořádání produkce, která mu byla podle ustanovení této vyhlášky povolena, změní místo jejího pořádání nebo výši vstupného, je povinen zaslat ochranné organizaci autorské potvrzení

povolujícího orgánu o tom, že produkci neuspořádal, nebo že došlo ke změně místa produkce nebo výše vstupného.

§ 13

Pořadatelé veřejných divadelních představení mimo oblast působení nebo mimo provoz divadla, pořadatelé představení ochotnických, jakož i pořadatelé výstav nebo podniků lidové zábavy z technickými zařízeními jsou povinni ohlásit příslušné ochranné organizaci autorské do 14 dnů po představení, ukončení výstavy nebo podniku lidové zábavy, jaké celkové tržby na vstupném bylo docíleno.

Část pátá

Ustanovení přechodná a závěrečná

§ 14

Povolení k pořádání produkcí, udělená před účinností této vyhlášky, zůstávají nedotčena.

§ 15

Zrušuje se vyhláška ministerstva kultury č. 145/1954 Ú. 1., kterou se ochranným organizacím autorským přiznávají výhradná oprávnění a upravují povinnosti osob, které k užití díla potřebují svolení ochranné organizace autorské anebo jsou povinny jí vyplatit autorskou odměnu.

§ 16

Tato vyhláška nabývá účinnosti dnem 15. července 1958.

Ministr:

Kahuda v. r.

Zdroj: č. 57/1958 Úředního listu.

Příloha 3

Rozhodnutí ministerstva kultury z 8. srpna 1973

MINISTERSTVO KULTURY ČSR

V Praze 8. srpna 1973

č. j. 11 753/73 – V/2

Přímo řízeným organizacím

Odborům kultury krajských národních výborů a Národnímu výboru hl. města Prahy.

Věc: Odměňování občanů – čelných osobností našeho veřejného, kulturního, vědeckého a sportovního života – při účinkování v rámci různých kulturně výchovných pořadů.

Referent: Dr. Julius Straka

V poslední době se množí dotazy na způsob odměňování některých osobností našeho veřejného kulturního, vědeckého, sportovního života, kteří vystupují (účinkují) v různých kulturně výchovných a zábavných pořadech, nebo konají atypické přednášky a semináře, jež nelze odměňovat podle vyhl. č. 91/1966 Sb. K této problematice MK ČSR sděluje: za předpokladu, že nejde o přednášku výukové povahy (např. v rámci závodní školy práce, instruktáže, výměny zkušeností apod.), lze výsledek této činnosti považovat za dílo vyjádřené slovem ve smyslu autorského zákona č. 35/1965 Sb. Nelze proto tuto činnost odměňovat podle vyhlášky č. 91/1966 Sb., která byla vydána na základě ustanovení § 239 v Zákoníku práce. Avšak ani vyhláška č. 90/1970 Sb. nedopadá zcela na tyto případy, neboť nejde o uměleckou činnost výkonného umělce, jak ji má mysli ustanovení § 36 odst. 1 autorského zákona (MK ČSR je toho názoru, že není žádoucí, aby se tito lidé podrobovali kvalifikační zkoušce v některém uměleckém oboru – žánru).

Vzhledem k tomu, že ani Divadelní a literární agentura DILIA není prozatím zařízena na to, aby pro tak atypické produkce zprostředkovala jejich pořadatelům autorské svolení k veřejnému užití díla a vybírala za to obvyklý autorský honorář závislý na výši hrubých tržeb pořadatele, doporučuje MK ČSR

v dohodě s Ministerstvem financí ČSR, aby pořadatelé těchto produkcí sjednávali – až na další – přímo s těmito smlouvy o vytvoření díla podle ustanovení § 27 zákona č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých; v těchto smlouvách bude sjednána až do event. úpravy obecně závazným předpisem přiměřená odměna nepřevyšující odměnu výkonného umělce mluveného slova ve II. kvalifikačním stupni. Podle ustanovení § 18 odst. 2 vyhlášky č. 90/1970 Sb., přičemž bude tato odměna podléhat dani z příjmů z literární a umělecké činnosti.

(Pokud půjde o přednášku výukové povahy, lze tuto činnost odměňovat pouze podle vyhl. č. 91/1966 Sb. a odměnu je nutno zdaňovat daní ze mzdy.) Náhrada cestovních, stěhovacích a ostatních výdajů podle vyhl. č. 96/1967 Sb. lze za tuto činnost poskytnout pouze za předpokladu, že náhrada za tyto výdaje bude zvlášť v rámci uvedených smluv sjednána srv. ustanovení § 1 odst. 2, písm. b (vyhl. č. 96/1967 Sb.) Jestliže bude při této produkci používáno i technických zařízení (automatické promítací přístroje, magnetofony apod.), které je ve vlastnictví osob, provozujících uvedenou činnost, musí být náhrada za jeho použití, jakož i případná náhrada za použití obrazových, resp. obrazově zvukových záznamů nebo snímků sjednána zvlášť. Tato odměna podléhá dani z příjmů obyvatele.

Pokud činnost těchto osob provozována v rámci tzv. komponovaných pořadů, (kdy vedle těchto osob budou účinkovat výkonní umělci, odměňovaní podle vyhl. č. 90/1970 Sb.) lze odměnu výkonných umělců sjednat pouze prostřednictvím zprostředkovatelské organizace.

Odměnu upravenou tímto pokynem však sjednává ve všech případech s občanem přímo pořadatel akce.

Ředitel ekonomického odboru:
v zast. Dr. Josef Ramajzl v. r.

Příloha 4

Smlouva používaná písničkáři Šafránu po ztrátě kvalifikací

SMLOUVA

o vytvoření a veřejném přednesení atypického, populárně výkladového pořadu s ukázkami hudby.

Podepsaný skladatel, spisovatel textů a básník Jaroslav Hutka 21. 4. 1947 v Olomouci, bytem Neklanova 30 – Vyšehrad, OP: 084501 AT-74, se zavazuje, že pro pořadatele.....

..... vypracuje dne.....v.....hod a osobně přednese v sále:.....svůj autorský program nazvaný..... Rozsah programu včetně hudebních ukázek bude nejméně dvě hodiny. Pořadatel.....

..... se zavazuje zajistit reprodukční techniku a zaplatit za uvedenou produkci odměnu Kčs, tedy nepřevyšující částku 400 Kčs, jak to odpovídá rozhodnutí ministerstva kultury ČSR ze dne 8. srpna 1973 č. 11 753/73 – V/2: Odměňování umělců – čelných osobností našeho veřejného, kulturního a vědeckého života při účinkování v rámci různých kulturně výchovných a zábavných pořadů, nebo konání atypických přednášek a seminářů, jež nelze odměňovat podle vyhlášky č. 91/1970 Sb. Výsledek této činnosti lze považovat za dílo vyjádřené slovem ve smyslu autorského zákona č. 35/1965 Sb. V těchto smlouvách bude sjednána až do eventuální úpravy obecně závazným předpisem přiměřená odměna nepřevyšující odměnu výkonného umělce mluveného slova v II. kvalifikačním stupni, podle ustanovení § 18 odst. 2 vyhlášky č. 90/1970 Sb.

Odměnu upravenou tímto pokynem sjednává ve všech případech s občanem přímo pořadatel akce.

V souladu s příslušnými předpisy podléhá tato odměna dani z příjmu z umělecké činnosti podle zákona č. 36/1965 Sb., která činí u jmenovaného 3 %. Potvrzení č. 96/KPFKE vydala OOA při ČFVU.

Pořadatel případně uhradí jmenovanému cestovní výdaje v prokázané výši, stravné v mezích stanovených vyhláškou č. 96/1967 Sb. a nocležné.

Odměna je splatná ihned po vystoupení.

autor

pořadatel (razítko)

Zdaněnou odměnu jsem obdržel ve smluvené výši Kčs.

autor

Zdroj: Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí
jméno: Zpěvák.

Příloha 5

Plán Státní bezpečnosti na likvidaci Šafránu

Podmínky, za kterých mohou tzv. „svobodní umělci“ vystupovat:

- 1) Každé veřejné vystoupení musí být povoleno příslušným odborem kultury v místě konání (v tomto případě Praha 1). Toto povolení může být vydáno pouze na základě schváleného scénáře.
- 2) Účinkující mohou být odměňováni pouze podle kvalifikace u agentury, u které jsou v evidenci. V žádném případě nesmí dostávat peníze přímo od pořadatele „z ruky do ruky“. Pořadatel musí mít smlouvu s příslušnou agenturou. Teprve agentura vyplatí umělci peníze po stržení zákonných daní.
- 3) Je možné, že pořadatel uzavře s účinkujícím smlouvu o díle (v podstatě nelegální postup). I v tom případě však musí mít pořadatel takové smlouvy v kopiích a na smlouvě musí být výše odměny zdůvodněna nějakou kvalifikací.
- 4) Pořadatel musí používat při prodeji vstupenek zákonem předepsané a označené vstupenkové mazety, ze jejichž nezneužitelnost odpovídá ekonomický odbor pořadatele, hospodář a pod.
- 5) O každém konaném představení má být učiněn zápis s údaji o počtu prodaných vstupenek, tržbě, hodnotě a úrovni vystoupení.
- 6) V případě, že se jedná o hudební či pěveckou produkci, musí být každý pořad přihlášen na OSA (provádí pořadatel) s uvedením povolovacího čísla příslušného odboru kultury.

Jelikož vystoupení členů skupiny „Šafrán“ nesplňují výše uvedená a běžně dodržovaná nařízení, je možno provést:

Na odboru kultury ONV Praha 1 zjistit, jakým způsobem vlastně tato představení povolují, na základě čeho, co o nich vědí, zda povolili scénář či libreto, kdo, zda byl pořad schválen na předváděčce, zda někdo provedl kontrolu, zda je scénář dodržován, zda je od pořadatele vyžadován zápis o počtu vstupenek, tržbě a pod. Pořadatel musí používat řádně označené a kontrolovatelné mazety. Důsledná

kontrola prodeje a vyúčtování prodaných vstupenek musí nutně znamenat, že nikdo z účinkujících nedostane peníze „z ruky do ruky“, tedy na černo.

Tímto postupem lze naprosto oficiálně docílit zamezení dalšího vystupování skupiny „Šafrán“.

Zdroj: Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák.

Příloha 6

Výpověď Antonína Calty

Zápis o výpovědi

v Praze

dne 12. května 1977

12.00 hod

se na výzvu orgánů SNB dostavil – byl předveden *)

CALTA Antonín, nar. 7. 1. 1919 Plzeň

(jméno, příjmení, data a místo narození)

dřívější jméno a příjmení /

bydliště Praha 1, Českobratrská ul. 2.

předchozí bydliště /

zaměstnání (dřívější, nynější a postavení v něm)

Obvodní inspektor kultury

ONV Praha 1.

místo zaměstnání Obvodní národní výbor Praha 1.

průkaz totožnosti OP – 077446 – AT – 74. stav rozvedený

jmenovaný po poučení podle § 19 zákona č. 70/65 Sb. učinil tuto výpověď: a po
předmětném seznámení sdělil následující:

Povolování jednotlivých představení na našem ONV Praha 1, je prováděno tak, že divadelní představení (DILIA) jsou povolována až po přečtení a schválení textu. Hudební a písňová představení jsou někdy schvalována podle názvů písní a někdy jsou vyžadovány úplné texty. Toto je děláno hlavně v těch případech, kde jde o šansóny, nové texty na staré melodie a nebo u zpěváků, kteří dosud na našem obvodu nevystupovali. Také v případech, kdy je próza proložená písněmi. Pokud se pak týká finanční otázky, t. j. odměňování umělců a pod. za toto zodpovídá v plné míře pořadatel akce.

Povolování jednotlivých produkcí je schvalováno na tiskopisech, které jsou dvojího druhu. Jeden pro divadelní představení – první díl zůstává Národnímu výboru, druhý díl se posílá agentuře DILIA, třetí díl dostává pořadatel. Pro hudební produkci je toto obdobné, první díl zůstává na Národním výboru, druhý díl se posílá Ochrannému svazu autorskému, třetí dostává pořadatel. Pořadatel pak na vyzvání platí DILII nebo OSA vyměřené poplatky, které dostanou autoři.

Při jednotlivých povolovačkách je uvedena pouze kapacita sálu a výše vstupného, výkaz o tržbě a počtu prodaných vstupenek není vyžadován. Při nových akcích jsou pořadatelé povinni žádat plánovací odbor NVP o schválení výše vstupného.

Dále pak jsou uskutečňovány měsíční schůzky inspektorů na odboru kultury NVP kde jsou občas přítomní upozorňováni na nevhodné pořady. Konkrétní příkazy dávány nejsou, jednotlivá případná opatření jsou pak závislá na inspektorech kultury.

Inspekce a kontrola určitých pořadů je plánována dopředu a dělá asi 130 – 140 inspekci do roka. V roce 1976 jsem jako inspektor vyhotovil celkem 818 povolovaček, které představovaly asi 13 270 akcí.

Ke zlepšení práce při povolovacích řízeních by jednotlivým inspektorům pomohly seznamy osob – umělců, kteří jsou řádně evidováni u PKS a mají právo podle svých uměleckých kvalifikací veřejně vystupovat. Zatím jsou jen k dispozici seznamy diskotekářů.

Pokud se týká povolovaček k představením zpěváka a kytaristy Jaroslava HUTKY byly mně posílány povolovačky od vedoucí divadélka v Nerudovce Jarmily ŠERÉ a v jednom případě od TJ NOHYB (Baráčnická rychta). Tyto povolovačky jsem podepsal, aniž bych viděl scénář na představení Jaroslava HUTKY. Zda znala scénář Jarmila ŠERÁ mně není známo. Pokud se týká proplácení Jaroslava HUTKY za jednotlivá představení, není mně známo, jakým způsobem k němu docházelo. K povolovačkám na představení Jaroslava HUTKY bych chtěl dodat, že tyto jsem podepisoval bez předložení scénáře, jelikož jsem nevěděl, že toto je nutné. Na dotaz, zda jsem byl někým upozorněn na to, že je nežádoucí, aby HUTKA na Praze 1 vystupoval uvádím, že toto upozornění jsem od nikoho nedostal.

Na dvou – opravuji na třech vystoupeních HUTKY byla jako inspekce referentka OŠK – ONV s. Eva NOVÁKOVÁ. Jednalo se o vystoupení ve dnech 16. 6. 1976, 5. 10. 1976 a 15. 4. 1977, vždy v divadélku v Nerudovce. Při těchto vystoupení s. NOVÁKOVÁ nezjistila žádné ideové závady.

Po přečtení zápisu s tímto souhlasím a nežádám žádných oprav.

Skončeno ve 14.00 hod.

Vyslechl:

Svěddek:

Vypověděl:

.....

.....

.....

Zdroj: Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí
jméno Zpěvák.

Příloha 7

Výpověď Jarmily Šeré

Zápis o výpovědi

v Praze

dne 12. 5. 1977

hod

se na výzvu orgánů SNB dostavil – byl předveden *)

Jarmila ŠERÁ, nar. 10. 2. 1930 v Českých Budějovicích

(jméno, příjmení, data a místo narození)

dřívější jméno a příjmení ----

bydliště Praha 2, U Kanálky 9/1585

předchozí bydliště ----

zaměstnání (dřívější, nynější a postavení v něm) samostatný pedagog. pracovník
pověřený vedením divadla V Nerudovce

místo zaměstnání ÚDPM JF Praha 2, Havlíčkovy sady 58

průkaz totožnosti 801774 HS – 70 stav vdaná

jmenovaný po poučení podle § 18 zákona č. 40/74 Sb. učinil tuto výpověď:

Od r. 1975 pracuji jako samostatná pedagogická pracovnice v divadle v Nerudovce. Mojí pracovní náplní je mimo jiné připravovat návrhy dohod s uměleckými pracovníky a vůbec všemi účinkujícími v tomto divadle. Na základě této funkce jsem vypracovávala všechny návrhy smluv a provedení kulturně výchovného programu s ukázkami vlastní tvorby, jako tomu bylo u Jaroslava HUTKY.

Pro divadlo V Nerudovce vystupoval Jaroslav HUTKA již od roku 1975, kdy za svá vystoupení nepožadoval honorář. Přibližně od podzimu 1975 se s ním začaly podepisovat smlouvy o provedení kulturně výchovného programu s ukázkami vlastní tvorby, na jejichž základě mu byl od té doby až do současnosti proplácen honorář. Honorář činil 200,- Kčs za jeden program, který byl přednesen zhruba jednou za měsíc. Vzpomínám si, že za poslední čtvrtletí měl Jaroslav HUTKA v našem divadle tři programy, za které mu bylo vyplaceno 600,- Kčs. Celkový počet ostatních programů nemohu přesně určit. Podle toho jak často u nás vystupoval jsem toho názoru, že v r. 1975 mu byly proplaceny 2 – 3 programy, v r. 1976 10 programů a v r. 1977 tři programy za 1. čtvrtletí. Částka 200,- Kčs se v průběhu jeho činnosti u nás nikdy neměnila. Přesnou

kontrolu proplacení honorářů by bylo možno provést na oddělení PaM, kterému jsem předávala smlouvy na jejichž základě byly honoráře proplaceny. Předem upozorňuji na to, že ne všechny smlouvy budou podepsány přímo Jaroslavem HUTKOU, neboť v řadě případů jsem je vyhotovovala až po provedeném programu a v jeho nepřítomnosti jsem je podepsala sama, což však neovlivnilo proplacení honoráře, který byl zasílán poštou. Vyhotovení smlouvy až po provedeném programu nemělo v podstatě vliv ani na proplacení honoráře v tom smyslu, že by Jaroslav HUTKA neměl na něj morální nárok, neboť byl vždy srozuměn s tím, že mu bude honorář poskytnut ve výše uvedené částce po provedeném vyúčtování.

Schválení umělecké stránky programu bylo prováděno následovně: Již v r. 1975 Jaroslav HUTKA předložil mně, jako zástupci divadla V Nerudovce seznam písní, které bude do svého programu zahrnovat. Na základě tohoto seznamu mu bylo povolováno vystoupení z toho důvodu, že veškeré jeho programy obsahovaly větší část písní v seznamu uvedených, které byly doplněny novější tvorbou. Mluvené slovo v průběhu programu nebylo v původním scénáři uvedeno, neboť šlo vždy o improvisaci. Postupem doby tak byla dána Jaroslavu HUTKOVÍ důvěra natolik, že výběr písní a textů byl ponechán na jeho úvaze. Vzhledem k tomu, že každý program podléhá schválení pro kulturu ONV Praha 1, byl za tímto účelem předkládán vždy seznam písní, který Jaroslav HUTKA vyhotovil v r. 1975. Z tohoto seznamu byly vynechány pouze starší písně, které již nezpíval. O jaké písně se jednalo, jsem nemohla Jaroslava HUTKU informovat, jelikož seznam pro ONV byl zhotovován v jeho nepřítomnosti a vycházela jsem pouze ze znalosti jeho programu.

Program Jaroslava HUTKY, jakož i jiné programy znám velmi dobře, protože se často opakují a mám možnost je sledovat po celou dobu s výjimkou krátkodobého zaneprázdnění. Mohu tak říci, že jsem sama nepozorovala, že by v některém ze svých vystoupení negativně působil na diváky, ale naopak jsem toho názoru, že jeho programy jsou v souladu s kulturně výchovnou činností ÚDPM JF, neboť svými písničkami a mluveným slovem vede diváka k tomu, aby přemýšlel a nestával se pouhým konzumentem programu. Mimo to hodnotím vystoupení Jaroslava HUTKY jako pranýřování maloměstšáctví a snobismu ve společnosti a jeho tvorba je silně angažovaná za trvalé morální hodnoty. Z toho

důvodu také měl Jaroslav HUTKA v našem divadle zajištěnou možnost pravidelného vystupování.

Vytištění programu pro naše divadlo zajišťuje na objednávku n. p. Středočeské tiskárny. Prodej vstupenek je zajištěn jednak v pokladně divadla před zahájením představení, jinak je soustředěn do předprodeje Svobodného Slova. Uvedený předprodej zajišťuji osobně i v minulosti. Na představení Jaroslava HUTKY byly vždy vstupenky v ceně 10,- Kčs.

To je vše, co chci k projednávané věci uvést a prohlašuji, že jsem uvedenou výpověď učinila zcela dobrovolně.

Vypověděla:

Vyslechl:

Zapsala:

Zdroj: Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák.

Příloha 8

Zápis StB o zamezení koncertů Šafránu v Městské knihovně v Praze

Správa STB Praha

2a odbor, 3. oddělení

V Praze dne 1. 6. 1977

ZÁZNAM

Dne 31. 5. 1977 uskutečnili orgánové s. nstržm. Droman a s. nstržm. Zíta návštěvu u s. Mudrocha, zastupujícího s. Čiledovou, ředitelku Městské knihovny v Praze.

Účelem jednání bylo zamezení vystupování volného sdružení písničkářů skupiny „ŠAFRÁN“, Jaroslava HUTKY, Vladimíra MERTY, Vlastimila TŘEŠŇÁKA a Petra LUDKY v Městské knihovny v Praze.

Bylo zde dohodnuto, že celou věc projedná s příslušnými orgány Městské knihovny, jakož i vedoucím odboru kultury NVP Praha s. SVOBODOU, který o celé věci vyrozumí s příslušnými pokyny S. NAVRÁTILA kulturního inspektora pro NVP prahy 1. Bylo zde dohodnuto, že vystupování skupiny „ŠAFRÁN“ v Městské knihovně ani v obvodu Prahy 1 nebude již povolováno. Tento záznam bude využit k dalšímu rozpracování Jaroslava HUTKY.

Vypracoval: nstržm. Zíta

Zdroj: Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Jaroslava Hutku, archivní číslo: 677 997, krycí jméno Zpěvák.

Příloha 9

Návrh na založení svazku PO na Vladimíra Mertu

S p r á v a StB Praha

2a odbor – 3. oddělení

V Praze dne 14. 6. 1977

P r v o p i s e m

Počet listů:

S c h v a l u j i :

.....

Náč. 3. odd. 2a odb.

Návrh na založení svazku PO

Předkládám návrh na založení PO svazku, ve kterém bude rozpracován:

MERTA Vladimír nar. 20. 1. 1946 v Praze, české národnosti, čl. st. Přísl.,
bez politické příslušnosti, zpěvák a kytarista, bytem
Praha 7, Fr. Křížíka 21.

O d ů v o d ň u j i :

Vladimír MERTA od r. 1974 vystupuje jako zpěvák a kytarista folkových písni volného sdružení písničkářů skupiny „ŠAFRÁN.“

Vladimír MERTA vystupuje hlavně pod záštitou různých ZO SSM, tělovýchovných jednot a ZV ROH. Agenturně operativní cestou bylo zjištěno, že ve svých vystoupeních používá narážek a invektiv proti politice KSČ a socialistickému zřízení v ČSSR, které mají svým obsahem negativní dopad na posluchače, většinou z řad mládeže a vysokoškolského studentstva.

Na základě těchto poznatků navrhuji založit na Vladimíra MERTU svazek PO, který bude veden pod heslem ŠAFRÁN.

Vypracoval: nstržm. Zíta František

Zdroj: Archiv ministerstva vnitra, spis StB na Vladimíra Mertu, archivní číslo: 808 320, krycí jméno Šafrán

Příloha 10

Pozvánka na prosincové koncerty Šafránu roku 1974

ŠAFRÁN

uvádí

TYÁTR PÍSNIČKÁŘŮ

v ZK TESLA-ŠTRAŠNICE, VINOHRADY, Čoslarická 5

neděle	1. XII.	15 hod.	JAROSLAV HUTKA
		18 hod.	Hulka, Lutka, Nos, Burian + Dědeček
sobota	7. XII.	18 hod.	ANTIDISKOTÉKA Jiřího Černého
neděle	8. XII.	15 hod.	VLADIMÍR MERTA
		18 hod.	Merta, Hamolová, Nos, Hulka
sobota	14. XII.	18 hod.	ANTIDISKOTÉKA Jiřího Černého
neděle	15. XII.	15 hod.	JAROSLAV HUTKA
		18 hod.	Hulka, Mikoláček + band, Vok
sobota	21. XII.	18 hod.	ANTIDISKOTÉKA Jiřího Černého
neděle	22. XII.	15 hod.	VLADIMÍR MERTA
		18 hod.	Hulka, Merta, Lutka, Nos
čtvrtek	28. XII.	15 hod.	Vánoční program Jaroslava Hutky
		18 hod.	Vánoční program Jaroslava Hutky
sobota	29. XII.	18 hod.	ANTIDISKOTÉKA Jiřího Černého
neděle	29. XII.	15 hod.	JAROSLAV HUTKA
		18 hod.	Hulka, Burian + Dědeček
úterý	31. XII.	15 hod.	Silvestrovský program Jaroslava Hutky

21. XII. a 22. XII. přijímají umělci při představení vánoční dárky od svých fanoušků pod stromčkem vystrojeným ZK Tesla Štrašnice

Vstupenky si zajistíte v předprodejích SLUNA, Lidová demokracie a Svobodné slovo — vyhledat ve zbytkovém dojištění před brány našeho MUSIC HALLU

Porádají: ZK ROH Tesla-Štrašnice, ZO SSM Technomat, n. p.

Příloha 11

Plakát sdružení Šafrán (1973)

Zdroj: Archiv Jaroslava Hutky